

**Рада адвокатів
Одеської області**

**ВІСНИК
ОДЕСЬКОЇ
АДВОКАТУРИ**

№ 2, 2016

Одеса

УДК 347. 965(477. 74)(055)

«ВІСНИК ОДЕСЬКОЇ АДВОКАТУРИ»
Журнал

Свідоцтво Серія ОД № 1701572Р
Від 12. 04. 2013 р.

Тематична спрямованість:

Інформаційно-методичне забезпечення адвокатів Одеської області, підвищення кваліфікації адвокатів Одеської області, висвітлення подій в одеській адвокатурі, ознайомлення адвокатів та інших правознавців із новинами законодавства та юридичної практики, висвітлення подій історії адвокатури, обговорення проблемних питань законодавства, судової практики та діяльності адвокатури.

***Видається за підтримки
Одеської обласної колегії адвокатів***

Редакційна колегія:

Головний редактор —

голова Ради адвокатів Одеської області Й. Л. Бронз

Заступник головного редактора —

заступник голови Ради адвокатів Одеської області А. Є. Костін

Член редколегії —

Член Ради адвокатів Одеської області к. ю. н. В. М. Зубар

Адреса редакції:

65026, Одеса, вул. Грецька, 25

Тел.: 722-30-75

Содержание

В раді адвокатів

Привітання з нагородженням Й. Л. Бронза із врученням ордена «За заслуги» II ступеня	4
Адвокат — захисник Вітчизни.	5
Юбилей (2 квартал 2016 года)	6
Адвокатская общественность Одессы поздравляет Екатерину Давидовну Дульчак-Чайку с юбилеем!	7
Список осіб, які отримали свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у II кварталі 2016 року	8
Иосиф Бронз. «Новейшая история адвокатуры Украины».	8
Светлана Адабаш. Пездка в Санкт-Петербург	14
Определены призеры I турнира по русскому бильярду	15
Заходи з підвищення кваліфікації адвокатів.	15

Міжнародні зв'язки адвокатів

Евгений Сукачев. Comite Maritime International CMI Colloquium and Assembly New York, USA, May 2016	16
Юридическая фирма «Юрлайн» отмечена в международном рейтинге Chambers&Partners.	17
Андрей Костин выступил на 11-й ежегодной Конференции по вопросам адвокатуры Международной ассоциации адвокатов (Bar Leaders' Conference of the International Bar Association), которая 25 мая 2016 года состоялась в Барселоне	18

Адвокатська практика

Ирина Ногина, Екатерина Бондаренко. Ответственность за публикацию недостовірної інформації в сети Интернет	19
Андрей Чебаненко. Адвокаты, вперед в Европу!	21
Тетяна Барабаш. Відмінності між правом та медіацією	24
Луїза Романадзе. Медіація як ефективний інструмент для врегулювання спорів між суб'єктами господарювання.	26

Є. В. Петров. Транспортний податок та судові перспективи	28
Ю. В. Сиволога. Практика оскарження в суді рішень міграційної служби щодо відмови у наданні міжнародного захисту	29
Андрей Кифак. Отголоски «Панамагейта». Обзор «антиоффшорного» законодательства в свете влияния на конечных бенефициарных собственников	36
Катерина Коваль. Проблемні питання щодо правових наслідків для платників податків	40
І. В. Тимофіїв. Забезпечення неупередженого розгляду адміністративних справ, вирішення і досягнення об'єктивності у справі	43
Володимир Боштан. Еволюція розвитку одеських адвокатів	47
Л. В. Бобыр. Немного о тактике допроса. Часть 1	50
В. Ю. Миркович. Верховний Суд України і захист прав спадкоємців.	52
Олександр Байдерін. Актуальні тенденції вирішення земельних спорів господарськими судами	54
Андрей Чебаненко. Заговори, щоб я тебя увидел	58
Віталій Колосович. Питання визначення обсягу доказів, їх аналізу та проблеми визначення об'єктивної сторони в кримінальному провадженні, зареєстрованому за фактом самовільної порубки дерев (стаття 246 КК України) або за фактом порушення лісокористування.	61
Артём Скоробогатов. Алена Пташенчук. Успеть исполнить решение иностранного арбитража в срок. Надо ли спешить?	65

Історія адвокатури

Володимир Боштан. До святості через адвокатуру.	68
Г. М. Монастирський. Спогади про майбутнє (актуальні проблеми захисту в сучасному кримінальному процесі та трохи історії)	72
Р. І. Болдижар. История и право (Фальц-Фейны)	79
Великие об адвокатах	86
Пам'яті колеги Віктора Степановича Стеблівського.	88

Йосип Бронз:
«Висока державна нагорода — це заслуга колективу адвокатів Одеси і області»

**Указом
Президента України
№ 276/2016
від 25 червня 2016 року**

«Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня Конституції України» за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм

**орденом «За заслуги» II ступеня
нагороджено
БРОНЗА ЙОСИПА ЛЬВОВИЧА —
голову Ради адвокатів Одеської області**

Вельмишановний Йосипе Львовичу!

Від усього нашого численного дружнього колективу прийміть найщиріші вітання з високою державною відзнакою!

Дозвольте побажати Вам міцного здоров'я, сімейних гараздів і ще багато-багато років плідної відповідальної праці на благо людей.

*З повагою,
Рада адвокатів Одеської області*

Адвокат — захисник Вітчизни!

Починаючи з 5 травня 2015 року по 28 липня 2016 року (а це 14 місяців!) наш колега адвокат Сергій Олександрович Саїнчин виконував свій конституційний обов'язок – служив у лавах Збройних Сил України, які проводять антитерористичну операцію на Сході нашої держави, вступають у бій із підступним агресором, був на передовій, брав участь у бойових діях.

Адвокати Одеси й області з радістю зустріли колегу живим-здоровим.

Сергій разом із батьком, Олександром Сергійовичем Саїнчиним, адвокатом, доктором юридичних наук, завітали до рідної гавані — до Ради

адвокатів Одеської області. Зовсім скоро солдат повернеться до своєї основної роботи — стане на захисті прав та законних інтересів людей. І ми неодмінно послухаємо його розповіді про бойові будні, про товаришів, солдат і командирів, відірваних від буденної праці, кинутих у горнило війни.

А днями на адресу голови Ради адвокатів Одеської області Йосипа Бронза надійшов лист-подяка від командира Сергія Олександровича Саїнчина. Із задоволенням подаємо повний текст цього листа.

Ми пишаємося тобою, Сергію, мужнім захисником нашої єдиної і неподільної держави!

Міністерство оборони
України
Військова частина
В2317
Код 00046829
II

Рада адвокатів Одеської області
Бронзу Й.І.
м. Одеса, вул. Грецька, 25

" " 2016р.
№

Шановний Йосип Львович!

Командування 18 окремого мотопіхотного батальйону повідомляє, що Ваш колега, САНЧИН Сергій Олександрович є справжнім патріотом своєї Батьківщини, який зразково виконав свої службові обов'язки по захисту Вітчизни, а саме при проведенні антитерористичній операції на території Донецької та Луганської областей.

У його особі Україна має надійного та мужнього захисника, а захищений народ – мирні умови для щасливого життя.

Ризикуючи життям він щодня боронив Україну, жінок, дітей та стариків, і вважає це своїм святим Конституційним обов'язком.

Сергій має те, чого не купиш у російських воссторгах, - патріотизм і хоробрість. Таких захисників землі Української, як Ваш колега, наші матері, сестри, кохані, називають своїми захисниками.

Патріотизму і мужності таким як Сергій вклоняється вся Україна, весь цивілізований світ. Не задумуючись про ризики для здоров'я він впевнено виконав свій обов'язок – обов'язок святого воїнства, яке встало на захист рідної землі.

Висловлюємо слова щирої вдячності за справжнього патріота та захисника Вітчизни.

Місто Одеса, Одеська обласна колегія адвокатів має сміливо пишатися Сергієм, він справжній захисник своєї держави та справжній Одесит.

Слава Україні!!!
Слава героям захисникам!!!

З повагою,
командир 18 окремого мотопіхотного батальйону «Одеса»
підполковник
«_» липня 2016р.

В.Н. ЛЮВЦЕВ

Юбилей

(2 квартал 2016 года)

Апрель

Дата	ФІО	Юбилей
2	<i>Денисова Анна Александровна</i>	30
11	<i>Иванов Владислав Михайлович</i>	40
14	<i>Вертипорох Александр Николаевич</i>	60
19	<i>Ситникова Анна Станиславовна</i>	40
30	<i>Рудниченко Майя Сергеевна</i>	70

Май

Дата	ФІО	Юбилей
6	<i>Курченко Надежда Львовна</i>	50
8	<i>Гора Марианна Анатольевна</i>	40
15	<i>Осокин Сергей Юрьевич</i>	50
24	<i>Тесленко Вадим Георгиевич</i>	50
30	<i>Кирплюк Дмитрий Владимирович</i>	30

Июнь

дата	ФІО	Юбилей
1	<i>Иванов Эдуард Анатольевич</i>	50
1	<i>Бесталанний Юрий Григорьевич</i>	80
2	<i>Тищенко Станислав Юрьевич</i>	30
3	<i>Монастырский Григорий Михайлович</i>	60
25	<i>Дульчак-Чайка Екатерина Давидовна</i>	70
26	<i>Ефремов Петр Григорьевич</i>	90
26	<i>Швец Виталий Владимирович</i>	50
28	<i>Тартан Анна Валерьяновна</i>	50

Искренне поздравляем юбиляров!
 Желаем крепкого здоровья,
 успехов в личной жизни и в работе!

Адвокатская общественность Одессы поздравляет Екатерину Давидовну Дульчак-Чайку с юбилеем!

Как быстро летит время, ведь совсем недавно, в 1972 году, выпускница юридического факультета Одесского государственного университета имени И. Мечникова Е. Дульчак обратилась с заявлением в Президиум Одесской областной коллегии адвокатов с просьбой принять ее стажером в Одесскую коллегия адвокатов.

Екатерине Давидовне повезло — ее наставником был назначен один из самых квалифицированных адвокатов коллегии Д. И. Сирота, под руководством которого в 1974 году она закончила стажироваться и приступила к самостоятельной деятельности.

Следует также отметить, что всю свою адвокатскую деятельность Екатерина Давидовна провела по одному месту работы — в Юридической консультации Центрального (Приморского) района г. Одессы.

В 1975 году она вместе с другими молодыми коллегами, многие из которых стали известными адвокатами, окончила двухгодичную школу адво-

катского мастерства, среди преподавателей которой были самые квалифицированные адвокаты коллегии.

Екатерина Давидовна неоднократно поощрялась Президиумом коллегии адвокатов, Советом адвокатов Одесской области, Одесским городским и областным Советами.

Следует также отметить и общественную деятельность Екатерины Давидовны в качестве члена Комиссии по оценке качества, полноты и своевременности оказания адвокатами бесплатной правовой помощи.

В этот торжественный день адвокатская общественность Одессы поздравляет Екатерину Давидовну Дульчак-Чайку с юбилеем и желает ей крепкого здоровья, благополучия, успехов в адвокатской деятельности, хорошего настроения и радости!

*По поручению Совета адвокатов
Одесской области
Председатель Совета И. Л. Бронз*

Список осіб, які отримали свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у II кварталі 2016 року

Баринів Геннадій Миколайович
Дорофеева Тетяна Володимирівна
Кожемятова Вікторія Юріївна
Крамаренко Юрій Валерійович
Кушнір Діана Миколаївна
Нікішев Олексій Валерійович
Папшоя Олександр Анатолійович
Стрижак Владислав Павлович
Сучілова Ірина Володимирівна
Тимофієв Ігор Володимирович
Тодоріка Костянтин Володимирович
Щерблюк Олександр Миколайович
Головачова Лідія Миколаївна
Бароев Фелікс Сергійович
Вигнанюк Тетяна Леонідівна
Гудз Сергій Сергійович
Гаєвська Юлія Леонідівна
Забуранна Анастасія Олександрівна
Кравченко Валерій Валерійович
Ноздрін Микола Миколайович
Раділов Іван Миколайович

Соколова Ганна Миколаївна
Сулаков Олексій Павлович
Таргонська Інна Олександрівна
Черненко Альона Володимирівна
Чумаченко Олена Миколаївна
Балахтін Іван Михайлович
Боднар Анатолій Миколайович
Гладишева Ольга Олександрівна
Єргієв Дмитро Ігорович
Касілова Діана Юріївна
Климчицький Костянтин Борисович
Кифак Андрій Олександрович
Кучмій В'ячеслав Васильович
Недашківський Андрій Володимирович
Нестеренко Станіслав Васильович
Папуша Ігор Олександрович
Сімоненко Руслан Олександрович
Токарчук Богдан Валерійович
Форманюк Олена Миколаївна
Щербаков Станіслав Юрійович

Иосиф Бронз «Новейшая история адвокатуры Украины»

Книга председателя Совета адвокатов Одесской области Иосифа Бронзы, которая недавно вышла из печати, — это сборник документальных статей об истории становления адвокатуры Украины за последние 25 лет, о личностях и принципах, которыми руководствуются и должны руководствоваться адвокаты, отстаивая законность и право.

Предлагаем читателям Вестника избранные главы из этого издания для адвокатов.

Всеукраинская забастовка адвокатов в 1993 году

Власть, по ее твердому убеждению, существует для того, чтобы собирать налоги, ну, и естественно, давить несогласных. Ничего удивительного, ибо в противном случае ей, власти, будет не на что жить и она не сможет управлять.

В 1992 г. Кабинет Министров Украины принял два декрета, касающихся взимания налогов, в т.ч. и НДС, и распространил их действие на адвокатуру, которая получила статус плательщика налогов, хотя и являлась по уставам неприбыльной организацией. Но кого волнует чужое горе? Тем более, что такой «налог» обернется удорожанием предоставления правовой помощи гражданам, т.е. наложили дополнительный налог на граждан.

По поводу такого отношения власти к адвокатуре даже был созван внеочередной съезд Союза адвокатов Украины.

Решения съезда были направлены в Верховную Раду и Кабинет Министров Украины, но разве до них достучишься? У них же всегда «на кону» более важные дела.

Адвокатов также волновали вопросы их допуска к защите на ранних стадиях досудебного следствия, предоставления свиданий адвокатам с задержанными до их первого допроса, а также необоснованности выдачи Минюстом лицензий на право занятия юридической практикой, которые после принятия закона «Об адвокатуре» многие «обменяли» на адвокатские свидетельства без сдачи экзамена, и адвокатура получила «очень квалифицированное» пополнение.

Претензии к власти были вызваны и тем, что после принятия Закона «Об адвокатуре» от 19.12.1992 г. не были созданы квалификационно-дисциплинарные комиссии, свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью не выдавались, что привело к тому, что адвокаты фактически утратили свой статус, хотя по постановлению Верховной Рады это необходимо было сделать до 15 января 1993 г.

И адвокатура взывала, как тот юродивый из «Бориса Годунова». Еще бы! Еще бы! Отобрали копеечку и не «пускають» к клиентам.

Дабы не обвинили в жадности, к экономическим требованиям (снижение налогообложения) присоединили политические (изменение действующего процессуального законодательства). Таким образом, придали делу политический характер.

Началась забастовка с региональных адвокатских объединений.

Президиум Одесской коллегии принял решение о создании забастовочного комитета 19.02.1993 г. В состав комитета вошли все члены Президиума коллегии, заведующие юридическими консультациями, а также представители Белгород-Днестровской и Измаильской ЮК. Возглавил забастовочный комитет председатель коллегии — Б. И. Коваленко.

19 марта 1993 г. был создан и республиканский забастовочный комитет, который возглавил Союз адвокатов Украины на основании решения Правления и мнения представителей коллегий адвокатов.

Продержались мы, считай, месяц. 12 марта 1993 г. «пар вышел», и было принято решение о приостановлении предупредительной забастовки, поскольку адвокатуре были посулены налоговые послабления.

Однако «обещать» еще не равнозначно слову «жениться».

Поэтому забастовка возобновилась с 5 апреля 1993 г., когда республиканский забастовочный комитет решил начать бессрочную забастовку.

Как ни странно, но адвокатов поддержали руководители ВМД, Генеральной прокуратуры, Верховного Суда, Министерства юстиции, которые вместе с обращением Союза адвокатов Украины направили свои обращения Президенту Украины, что впоследствии не помешало Генеральной прокуратуре обратиться с иском в суд о признании забастовки незаконной.

Суть забастовки заключалась в том, что адвокаты не принимали участие в рассмотрении гражданских и уголовных дел. Каких-либо неудобств для власти по поводу неявки адвокатов в гражданские дела не возникало. Определенные сложности возникали в связи с нерассмотрением судами уголовных дел.

Начало 90-х годов прошлого века было временем, как это ни странно звучит сегодня, больших перемен в праве и демократизации последнего.

В связи с этим отсутствие защиты в уголовном процессе было весьма болезненным для власти, враз выписавшейся из большевиков и записавшейся в демократы. И «сачкующую» адвокатуру потянули в суд.

В мае 1993 года заместитель Генерального прокурора Украины предъявил иск о признании Всеукраинской стачки адвокатов незаконной. Определением суда производство по делу было прекращено за не подведомственностью спора суду.

Но судебная коллегия ВСУ по отдельному представлению прокурора города Киева отменила определение суда и направила дело на новое рассмотрение.

В конце концов этот спор решился в пользу адвокатов, и прокуратура осталась «при своих», а забастовку признали законной.

Адвокат в период забастовки мог появиться в судебном процессе лишь с согласия забастовочного комитета, а такое согласие давалось лишь в исключительных случаях.

Такое состояние дел сразу сказалось на материальном положении адвокатов. В лучшем положении оказались адвокаты, осуществляющие юридическое обслуживание предприятий. На эту работу забастовка не распространялась.

Надо отдать должное ряду адвокатов, которые обеспечили поступление в коллегии денежных средств в виде спонсорской помощи от ряда предприятий города Одессы. Например, за счет этих средств была оказана по решению забастовочного комитета материальная помощь (по 10000 купонов-карбованцев) 37 адвокатам коллегии.

В чем-то власть временно пошла на уступки, и Всеукраинский стачечный комитет адвокатов с 24 мая 1993 г. прекратил забастовку. Понятное дело, не от хорошей жизни. Семьи надо было кормить.

А еще нашлись штрейкбрехеры со стороны и стали привлекаться к защите правоохранительными органами на основании лишь наличия диплома юриста. Сейчас я часто встречаю эту «поросль» уже с адвокатскими значками в судах.

Результаты забастовки. Ныне с адвоката взимается подоходный налог в размере 15 % и пенсионный взнос в сумме 34,7 %, т.е. почти 50 % отдай «дяде».

Какие-либо льготы по аренде помещений и коммунальным платежам не предоставляются. В общем, все сложилось «как нельзя лучше».

Но зато мы бастовали. За что боролись — на то и напоролись.

Адвокат М. Корнеев

* * *

Проведению Всеукраинской забастовки адвокатов предшествовали действия власти по непомерному налогообложению адвокатов (отчисления в Пенсионный фонд — 33,6 %), признания адвокатов субъектами уплаты налога на добавленную стоимость, допуску к защите по уголов-

ным делам лиц, не являющихся адвокатами, на основании выданных Министерством юстиции лицензий.

Забастовка также преследовала цель расширения прав адвокатов в уголовных делах, особенно на ранних стадиях процесса, с момента задержания, а также ускорения принятия нормативных актов, регулирующих деятельность адвокатуры.

Постоянные обращения к властям, обсуждение проблемных вопросов адвокатуры в министерствах положительного результата не дали, после чего 19 марта 1993 г. Правление Союза адвокатов на расширенном заседании создало Всеукраинский забастовочный комитет, прекратив с этого времени на территории Украины оказание всех видов юридической помощи, что практически прекратило досудебное расследование и рассмотрение в судах уголовных дел.

Требования адвокатов были удовлетворены частично: была создана комиссия по разработке изменений и дополнений к уголовно-процессуальному Кодексу по обеспечению права на защиту, в т.ч. и по участию адвокатов в ранних стадиях процесса.

Было также принято постановление КМУ «Об освобождении от уплаты налога на добавленную стоимость отдельных видов юридической помощи», постановление «О порядке регистрации адвокатских объединений», Положение о квалификационно-дисциплинарной комиссии адвокатуры и о Высшей квалификационной комиссии адвокатуры.

Вопрос о прекращении лицензирования юридической практики решен не был, что, естественно, имело негативные последствия для надлежащего качества юридической помощи, оказываемой гражданам.

Некоторые «лицензианты» еще и через 10 лет обращались в КДКА с заявлениями о выдаче им свидетельств о праве на занятие адвокатской деятельностью, без сдачи квалификационного экзамена, в чем им, конечно, было отказано.

Генеральная прокуратура Украины пыталась (вероятно, на будущее) признать забастовку адвокатов незаконной, по поводу чего обратилась с иском в суд, однако судебным решением было подтверждено право адвокатов на проведение забастовки.

Практически сразу после окончания забастовки были приняты нормативные акты, позволившие создать в регионах КДКА, начать процедуру приема экзаменов у лиц, подавших соответствующие документы, а также начать регистрацию адвокатских объединений в соответствии с Законом «Об адвокатуре».

К вопросу о создании Правил адвокатской этики

До принятия в 1992 г. Закона Украины «Об адвокатуре» на заседаниях Правления Союза адвокатов Украины в январе и июне 1991 г. Председатель комиссии по профессиональной этике поднимал вопросы о необходимости разработки Кодекса адвокатской этики, обобщения имеющейся в Украине дисциплинарной практики и изучения зарубежных деонтологических норм профессиональной этики адвокатов.

После принятия Закона Украины «Об адвокатуре» вопрос создания норм адвокатской этики приобрел еще большую актуальность.

Так, в статье 11 Закона была предусмотрена «Присяга адвоката», при принятии которой адвокат обязывался «соблюдать правила адвокатской этики», которых к этому времени в Украине не существовало.

Вместо установленных норм и правил адвокатской этики в Украине действовало своеобразное «обычное этическое право», с позиций которого при совершении адвокатом, с учетом конкретных обстоятельств, определенного дисциплинарного проступка, принималось решение о его дисциплинарной ответственности.

До настоящего времени сложно объяснить, почему работу по подготовке Правил адвокатской этики начали только в 1995 г., т.е. через три года после принятия Закона.

16 июня 1995 г. на расширенном заседании Правления Союза адвокатов Украины была создана рабочая группа по подготовке Кодекса адвокатской этики, в которую вошли 13 адвокатов из различных регионов Украины.

Возглавила рабочую группу О.Л. Жуковская – Вице-президент Союза адвокатов Украины, представившая проект Кодекса, который рабочей группе предстояло доработать и направить в регионы для обсуждения.

В состав рабочей группы были включены и представители Одессы: И.Л. Бронз, В.Г. Маслов, Ю.М. Полонский.

Следует отметить, что рабочая группа изучила и использовала лучшие образцы адвокатской этики стран Европы и США.

В частности, были использованы Кодекс поведения юристов Европейского Союза, общие принципы этики юристов Международной ассоциации адвокатов, Международный Кодекс адвокатской этики, Этические правила солистеров Великобри-

тании, Регламент Парижской коллегии адвокатов, Кодекс адвокатской этики Нидерландов.

Кроме того, использовались также Правила профессиональной этики присяжной адвокатуры, деонтологические основы деятельности адвокатур Испании, Бельгии, Дании, Германии, Австрии, Американской ассоциации адвокатов.

В феврале 1996 г. Правление Союза адвокатов Украины приняло решение одобрить проект и с учетом поступающих из регионов замечаний и дополнений предложить рабочей группе доработать проект.

Из регионов поступило 27 протоколов Конференций адвокатов, одобряющих необходимость создания этических норм деятельности и поведения адвокатов.

Следует также отметить, что не все адвокаты с пониманием восприняли и поддержали саму идею создания Правил адвокатской этики.

Некоторые говорили, что в его принятии нет необходимости — жили без него, и будем жить дальше. Такие мнения высказывались адвокатами Закарпатской, Николаевской, Херсонской, Хмельницкой, некоторых других областей и отдельными адвокатами Одессы.

Доходило даже до того, что кое-кто из адвокатов задавал вопрос: «А зачем нам вообще адвокатская этика?»

Я в этом ничего удивительного не вижу — такие мнения высказывали случайные люди в адвокатуре, которые не понимают, что без этики профессия адвоката существовать не может.

Если бы они знали историю адвокатуры, начиная с Древней Греции, Древнего Рима, присяжной адвокатуры в Российской империи, членами которой были и одесские адвокаты, то возможно, они бы поняли, насколько далеки от адвокатуры, ее духа, традиций, требований, предъявляемых к адвокату.

На фоне этих случайных людей в адвокатуре, не понимающих, чем является для профессионалов адвокатская этика, особенно приятно вспомнить адвокатов Одессы, которые на своей Конференции приняли следующее решение:

«В отношении Кодекса адвокатской этики Конференция высказала мнение о необходимости немедленного его принятия.»

Конференция также считает принятие этого документа необходимым для дальнейшего

развития адвокатуры и укрепления престижа адвокатской профессии.

В связи с этим вызывает удивление и непонимание позиция, занятая отдельными региональными конференциями, которые не поддерживают необходимость принятия Кодекса адвокатской этики.

Представляется, что подобные выводы могут быть высказаны лицами, которые не понимают сути адвокатской профессии, которые не впитали в себя дух адвокатуры, ее исторических традиций и опыта адвокатуры других стран».

Подавляющее большинство адвокатов высказалось за принятие этического Кодекса, хотя конкретных предложений, которые можно было бы включить в этические правила, из регионов поступило очень мало.

В 1997 г. Кодекс адвокатской этики был практически готов, прошел экспертизу специалистов Совета Европы из Англии, Франции, Германии и получил высокую оценку (Журнал «Адвокат», 1997 г., № 4).

Проект этических норм также обсуждался в 1997 г. на международном семинаре «Профессиональная этика адвокатов» с участием Директора по юридическим вопросам Совета Европы, а в 1998 г. получил положительную оценку 15 известных специалистов в области адвокатской деонтологии Американской ассоциации адвокатов.

В 1999 г. делегация Союза адвокатов Украины в составе О. Л. Жуковской, И. Л. Бронза, Г. В. Ковбасинской и Ю. М. Полонского обсуждали проект Кодекса адвокатской этики в Великобритании в организации барристеров и в офисе Лорда-канцлера.

Наш проект получил высокую оценку британских коллег, которых особенно удивила компакт-

ность документа, состоящего из 81 статьи, что по сравнению с английскими фолиантами, насчитывающими тысячи страниц, собранных на протяжении веков, было весьма впечатляющим.

Украинские Правила адвокатской этики в Европе признаны наиболее четкими, компактными и внутренне согласованными.

До последнего времени не был решен вопрос, как будет называться документ? Кодексом адвокатской этики или Правилами либо иначе? И кто и как будет его принимать?

Предложения по названию звучали разные, как и относительно органа, который будет его принимать.

Решение пришло 30 сентября 1999 г., когда Президент Украины издал Указ «О некоторых мерах по повышению уровня работы адвокатуры», которым было предусмотрено, что документ будет называться Правилами адвокатской этики, а принимать его, вернее, одобрять, будет Высшая квалификационная комиссия адвокатуры.

Положение (извлечение)

О Высшей квалификационной комиссии адвокатуры

(утв. Указом Президента Украины 05.05.1993 г., с изм. 30.09.1999 г.)

10. Высшая квалификационная комиссия адвокатуры:

— одобряет Правила адвокатской этики

Принятие Правил адвокатской этики явилось важной вехой в реформировании адвокатуры Украины и свидетельствовало о ее движении к международным стандартам деятельности и укреплению престижа адвокатской профессии.

И. Л. Бронза

«Подрывная» деятельность государственных органов по понижению качественного уровня адвокатуры

Нельзя не вспомнить «правотворческую деятельность партии и правительства», а именно эти органы решали в государстве вопросы по «разбавлению» адвокатуры лицами, не имеющими ни надлежащей подготовки, ни знаний, ни опыта адвокатской деятельности, что существенно понизило качественный уровень пра-

вовой помощи, которую могли получить граждане.

Так, в 1988 г. был принят Закон СССР «О кооперации в СССР», который разрешил создание и деятельность правовых кооперативов, члены которых получили допуск к участию в уголовных делах в качестве защитников, хотя не имели для

этого необходимых знаний и навыков к выполнению такой работы.

Не отстало от внедрения такого «полезного начинания» и Министерство юстиции Украины, которое 25.06.1991 г. издало Приказ № 20/5 «Об утверждении Правил рассмотрения заявлений о выдаче лицензий на занятие юридической практикой».

В соответствии с указанным приказом лица, имеющие высшее юридическое образование и внесшие определенную оплату, получали лицензию на осуществление представительства граждан и юридических лиц в судах и других государственных органах по уголовным, гражданским, хозяйственным делам и по делам об административных правонарушениях.

Приказом было разрешено ведение дел в судах в качестве защитников по уголовным делам.

Постановлением Верховного Совета Украины от 19.12.1992 г. «О порядке введения в действие Закона Украины «Об адвокатуре» была предусмотрена возможность обмена лицензий Минюста, без сдачи квалификационного экзамена, на свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью.

По сути лицензия давала возможность любому юристу выполнять обязанности адвоката без проверки уровня профессиональной подготовки этих лиц.

Достаточно большое количество юристов получили такие лицензии и начали оказывать гражданам и организациям все виды юридической помощи, получая соответствующую оплату, хотя качество этих услуг, как правило, явно не соответствовало стандартам качества работы адвокатов.

Забегая вперед, хочу отметить, что такая порочная и незаконная практика выдачи лицензий на все виды юридической помощи была одной из причин забастовки адвокатов Украины в 1993 г.

Необходимо отметить, что адвокатура, в какой-то период, оказалась в определенном профессиональном вакууме, и «де юре» адвокатуры в Украине не было.

Правовая база деятельности адвокатов: Положение «Об адвокатуре Украинской ССР» и Закон Украины об утверждении этого Положения, действовавшие в Украине до 19.12.1992 г., утратили силу, а новые правовые акты, регулирующие порядок выдачи свидетельств о праве на занятие адвокатской деятельностью, до 05.05.1993 г. не были приняты, т. е. более трех месяцев адвокатуры, в установленном Законом порядке, в Украине не существовало.

После принятия в 1992 г. Закона «Об адвокатуре» и начала деятельности квалификацион-

но-дисциплинарных комиссий адвокатуры лица, имеющие лицензии Минюста, обращались в эти комиссии и им, без сдачи квалификационных экзаменов, выдавались свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью.

Хорошо еще, что действие лицензий Минюста было ограничено тремя годами, и после 1995 г., если до этого времени имеющий лицензию не обращался за выдачей свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью, свидетельство без сдачи экзаменов не выдавалось.

После первой попытки дискредитации адвокатуры, повлекшей резкое ухудшение качества работы за счет определенной части новых адвокатов, обменявших лицензии Минюста на свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью, власть предприняла еще одну подобную попытку по дискредитации адвокатуры и оказала содействие в допуске к занятию адвокатской деятельностью неограниченного круга юристов, так называемых «специалистов в области права».

16 ноября 2000 г. Конституционный суд Украины принял Решение по делу о свободном выборе защитника. В соответствии с указанным Решением следственные органы и судьи начали допускать к защите по уголовным делам, кроме адвокатов, также специалистов в области права.

Конституционный Суд Украины произвольно и совершенно незаконно дал толкование ст. 59 Конституции Украины, которая четко определяла, что для защиты от обвинения и предоставления правовой помощи при рассмотрении дел в судах и других государственных органах в Украине действует адвокатура.

Конституция Украины четко определила возможность свободного выбора защитника своих прав путем избрания защитника из числа адвокатов, по сути установив монополию адвокатов на оказание правовой помощи.

Союз адвокатов Украины и Президиум АО «Одесская областная коллегия адвокатов», считая, что допуск специалистов в области права не основан на положениях Конституции Украины, постоянно предпринимали определенные усилия по недопущению указанных специалистов к защите по уголовным делам, однако отдельные следователи и судьи, в том числе и апелляционный суд Одесской области, допускали этих лиц в качестве защитников при рассмотрении дел в судах, что в перспективе должно было повлечь за собой отмену всех приговоров, постановленных с участием этих лиц.

И. Л. Бронз

Светлана Адабаш

Поездка в Санкт- Петербург

2 июня 2016 года, пребывая с визитом в Санкт-Петербурге — городе славных традиций и богатейшей истории, член Совета адвокатов Одесской области, председатель Комитета по культуре, туризму, спорту и социальной поддержке адвокатов при Совете адвокатов Одесской области Адабаш Светлана Аксентьевна посетила Адвокатскую палату Санкт-Петербурга.

Приняли адвоката из Украины председатель Адвокатской палаты Санкт-Петербурга, заслуженный юрист Российской Федерации, доктор юридических наук Семеняко Евгений Васильевич и вице-президент адвокатской палаты Санкт-Петербурга Савич Андрей Сергеевич.

Происходила встреча в помещении исторического зала Адвокатской палаты.

В тёплой дружеской обстановке произошёл обмен мыслями о сложившейся политической ситуации между братскими народами, а также об особой роли института адвокатуры в непростой сложившейся обстановке. Также говорилось о необходимости сотрудничать и выполнять свой профессиональный долг по оказанию правовой помощи всем, кто в ней нуждается, независимо от политической и национальной принадлежности. Особое место в беседе было отведено долгу адвокатов поддерживать общечеловеческие ценности, гуманистические начала в отношениях братских народов и уходить от политических страстей.

Также обсуждались вопросы, связанные с реформированием адвокатуры как в Российской Федерации, так и в Украине, а также проблемы, возникающие у адвокатов в процессе осуществления своей деятельности на стадии рассмотрения дел судами.

Проблемы во многом выявились похожими, что ещё раз подтвердило несовершенство судебных систем и необходимость объединения адвокатов различных стран в поиске путей решения профессиональных проблем.

Также было отмечено, что адвокаты Одессы и Санкт-Петербурга объединяет многолетнее плодотворное сотрудничество и что политические события не могут омрачить полезного профессионального обмена, происходившего ранее между коллегами и который был основан на глубоких корнях, берущих своё начало с дореволюционных времён позапрошлого столетия.

Завершилась встреча обменом подарками.

Со стороны одесского гостя в дар было передано литературное наследие покойного адвоката Емца Сергея Ивановича «Присяжная адвокатура Одессы», а также фирменные сладости одесской кондитерской фабрики.

Петербургские адвокаты передали в дар коллегам из Одессы книгу, написанную вице-президентом адвокатской палаты Санкт-Петербурга адвокатом Андреем Савичем в соавторстве с историком Егором Яковлевым «Об адвокатуре — интересно», а также свежие печатные издания палаты адвокатов Санкт-Петербурга и Федеральной палаты адвокатуры РФ.

В память об этой встрече госте из Одессы также были вручены личные подарки — упомянутая книга с личной надписью председателя Палаты Семеняко Е. В. и нагрудный знак адвоката РФ, который аналогичен нагрудному знаку присяжных поверенных царской России.

Більярд — гра інтелектуалів. Більярдна гра так же, як і шахмати, очень древнього походження.

Немало її поклонників і серед наших колег. Завершився I турнір по руському більярду, в котрому прийняли участь адвокати, помічники адвокатів і стажери.

Призерами I турніра по руському більярду стали:

1-е місце: **Каникаев Юрий** — помічник адвоката;

2-е місце: **Муконин Александр** — адвокат;

3-е місце: **Алин Михаил** — адвокат.

Поздравляем наших переможців і ждемо підтримки команди любителів і майстрів більярда новими гравцями!

*Комитет по культурі, туризму, спорту
і соціальної підтримці адвокатів
Совета адвокатів Одеської області*

Определены призеры I турнира по руському бильярду

Заходи з підвищення кваліфікації адвокатів

- 22 квітня** Семінар з актуальних питань дотримання права на проведення фотозйомки, відео- та аудіозапису судового засідання
- 23 квітня** Семінар з підвищення кваліфікації адвокатів в Одеському апеляційному суді
- 27 апреля** Международная научно-практическая конференция «Евроинтеграция в условиях мировой глобализации»
- 12 травня** Відбулася друга експертна зустріч із циклу обговорень проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»
- 14 травня** Відомий адвокат Ярослав Зейкан дав майстер-клас із проведення перехресного допиту
- 19 травня** Відбулося IV засідання Одеської регіональної ради з питань реформи сектору юстиції
- 20 травня** Тренінг з питань здійснення адвокатської діяльності в епоху цифрових та відеотехнологій
- 23 травня** Зустріч із представниками Міністерства Уповноваженого з питань федеральних судів Канади
- 25 мая** Андрій Костин виступив на 11-й щорічній Конференції по вопросам адвокатуры Международной ассоциации адвокатов (Bar Leaders' Conference of the International Bar Association), которая проходит в Барселоне
- 3 червня** В Одесі відбувся II щорічний форум «Медіація і право»
- 4 червня** В Одесі відбувся семінар із підвищення кваліфікації для адвокатів Одеської області за участі суддів Конституційного Суду України та Верховного Суду України
- 13 червня** Заступник голови Ради адвокатів Одеської області Андрій Костин та адвокат Олексій Глазов у якості експертів були запрошені до участі в передачі Першого міського телеканалу, присвяченій ходу судової реформи в Україні
- 15 червня** В Одесі пройшов II Українсько-німецький форум адвокатів
- 17 червня** В Одесі відбувся семінар із підвищення кваліфікації для адвокатів міста Одеси та Одеської області з питань господарського права та процесу на тему «Практика вирішення спорів, які виникають із земельних правовідносин»
- 23 червня** В Одеському апеляційному господарському суді відбулося засідання «круглого столу» на тему «Роль суддів у забезпеченні справедливого правосуддя розгляду упродовж розумного строку»
- 24 червня** В НУ «Одеська юридична академія» відбулася відеоконференція з представниками Європейського суду з прав людини
- 24 червня** В апеляційному суді Одеської області пройшов Одеський Міжнародний судовий форум
- 25 червня** Відбувся тренінг із підвищення кваліфікації для адвокатів Одеської області з питань забезпечення права на медичну допомогу затриманим особам та особам, які відбувають покарання
- 28 червня** Заступник голови Ради адвокатів Одеської області Андрій Костин у День Конституції України був гостем студії Першого міського каналу (телепроект — «Інтер'ю дня»)

Евгений Сукачѳв

адвокат, член правления Коллегии юристов морского права Украины

Comite Maritime International CMI Colloquium and Assembly New York, USA, May 2016

Спустя полвека после того как на американском берегу проводилась в последний раз конференция, Международный морской комитет (Comite Maritime International, CMI, ММК) возвратился в Нью-Йорк в мае 2016 года для проведения 42-й конференции, которая была подготовлена при поддержке Ассоциации юристов морского права Соединѳнных Штатов Америки.

Данная конференция была проведена Международным морским комитетом в основном для того, чтобы достичь консенсуса в отношении поправок к Йорк-Антверпенским правилам, а также обсудить предложения ММК по общей аварии для представления и обсуждения коллоквиума и ассамблеи CMI в Нью-Йорке.

Конференция в Нью-Йорке была логическим продолжением процесса, начатого несколько лет назад, оформленного результатами коллоквиума и ассамблеи в Стамбуле в 2015 году, и символическим окончанием титанической работы.

В торжественном открытии Конференции ММК принимали участие и говорили тѳплые слова приветствия Генеральный секретарь Международной морской организации Китака Лим, Президент Британской ассоциации морских юристов Лорд Филипп, Почѳтный вице-президент Международного морского комитета профессор Франк Висвол, Президент Международного морского комитета Стюарт Хетерингтон, Генеральный секретарь Международного морского комитета Джон Хеир, Президент Ассоциации морских юристов США Роберт Клайн и многие другие.

Особый интерес мероприятию придавало то, что 6 мая 2016 года на Ассамблее ММК были приняты изменения к Йорк-Антверпенским правилам 1974 года, что само по себе является историческим моментом в международном морском сообществе!

Естественно, несколькими строками не расскажешь всего, что происходило в Нью-Йорке на конференции, но хочется отметить, какая насыщенная и интересная программа была подготовлена и проведена организаторами: всего было в общей

сложности шестнадцать (!) международных рабочих групп, каждая из которых провела рабочие заседания и подготовила свой отчет (работа в этих группах проводится на протяжении всего года и является сводным анализом законодательства всех юрисдикций стран-участниц ММК по интересующему вопросу и тематике группы), и назову лишь некоторые из них: Роттердамские правила, Йорк-Антверпенские правила, морское страхование, ответственность за незаконный арест судна и другие.

Кроме работы непосредственно на конференции и в международных рабочих группах, каждый день проходили рабочие встречи, организованные крупнейшими американскими и международными юридическими компаниями, офисы которых расположены в Нью-Йорке.

Хочется отметить, что в 2016 году Конференция CMI собрала порядка 300 специалистов в области морского права со всего земного шара, что показало как важность самого события, так и ответственность участников комитета в работе и событии, а гала-ужин, который состоялся после ассамблеи ММК и при поддержке Ассоциации морских юристов США, посетили более тысячи (!) ведущих юристов и адвокатов со всей страны!

В этом году Коллегия юристов морского права Украины была представлена на Конференции ММК Евгением Сукачѳвым, членом правления Коллегии юристов морского права Украины, старшим партнером BLACK SEA LAW COMPANY, который был единственным специалистом с постсоветского пространства на Конференции ММК 2016 года, что вызывало особый интерес у западных юристов в обсуждении будущего партнерства и работы над совместными проектами, а также обмену незаменимым опытом, установлении тесных научных и деловых отношений.

Участники конференции также были приглашены руководством Национальной ассоциации юристов морского права США на свой ежегодный съезд, который был проведен в помещении

Ассоциация адвокатов г. Нью-Йорка, расположенная в историческом здании в самом сердце этого удивительного города, и стали свидетелями уникального мероприятия с его особенным порядком, уставом, выступлением старейшин и членов Ассоциации.

Проведенная на коллоквиуме и ассамблее СМІ в Нью-Йорке работа предоставила прекрасный опыт и открыла дальнейшие возможности для представителей Коллегии юристов морского права Украины с целью развития морского права в

Украине, укрепления своего статуса как на национальном, так и на международном уровне.

Резюмируя вышесказанное, отметим, что коллегия юристов морского права Украины планирует продолжать работу по обобщению, изменению и улучшению украинского законодательства в сфере морского и речного судоходства, прав украинских моряков, а также экологического законодательства, с целью приведения его в соответствие с международными стандартами и договорами, участником которых является Украина.

Юридическая фирма «Юрлайн» отмечена в международном рейтинге Chambers&Partners

25 апреля 2016 г. опубликован ежегодный международный рейтинг Chambers Europe 2016.

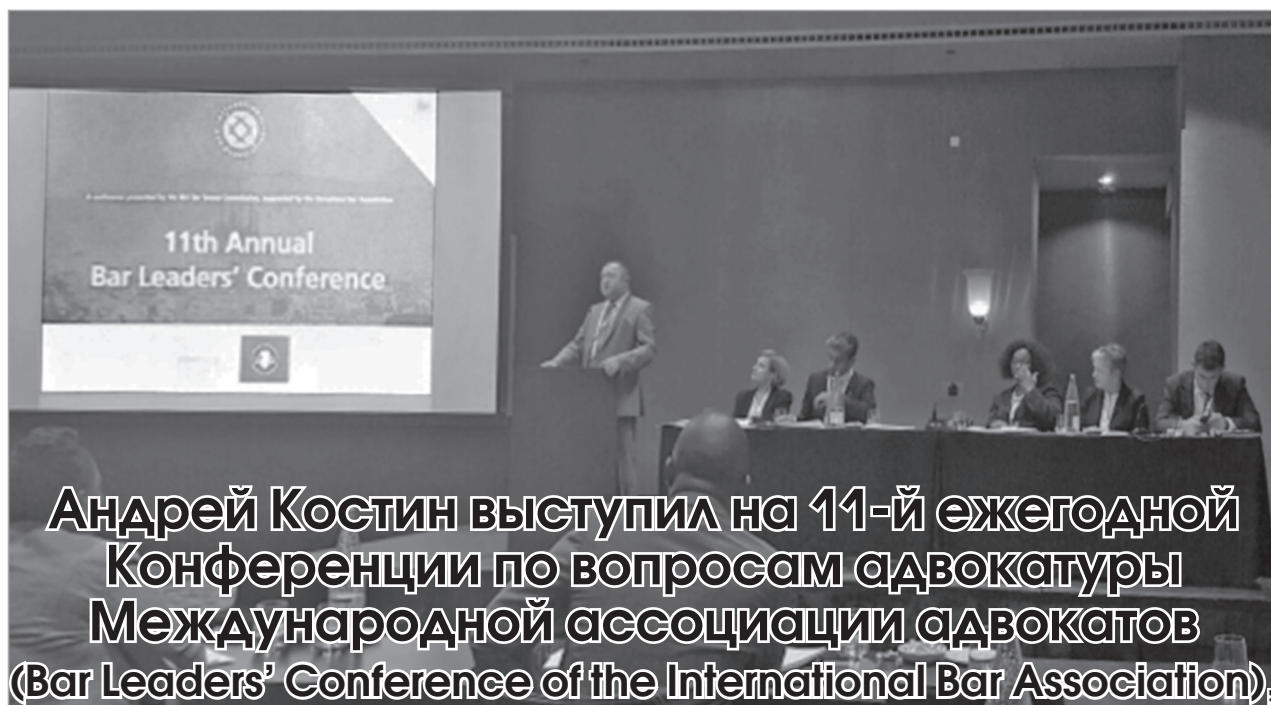
По результатам опросов и исследований, проведенных Chambers and Partners, Юридическая фирма «Юрлайн» была отмечена в практиках «Корпоративное право» и «Разрешение споров» в Украине как активная юридическая фирма в данных отраслях права.

Рейтинг юридических фирм Chambers and Partners считается одним из старейших и самых значимых в юридическом бизнесе. Chambers and Partners составляет рейтинг на основании отзывов клиентов и мнений представителей профес-

сионального юридического сообщества. Рейтинг проводит исследование юридического рынка более чем в 190 странах и предоставляет информацию о лучших фирмах и юристах по всему миру в различных отраслях права.

С полным рейтингом юридических фирм Украины, рекомендованных и отмеченных в данном году рейтингом Chambers Europe 2016, можно ознакомиться по ссылке: http://www.chambersandpartners.com/221/354/editorial/7/1#22642316_editorial.

Андрей Костин выступил на 11-й ежегодной Конференции по вопросам адвокатуры Международной ассоциации адвокатов (Bar Leaders' Conference of the International Bar Association), которая 25 мая 2016 года состоялась в Барселоне

Заместитель председателя Совета адвокатов Одесской области Андрей Костин выступил на 11-й ежегодной Конференции по вопросам адвокатуры Международной ассоциации адвокатов (Bar Leaders' Conference of the International Bar Association), которая состоялась в Барселоне.

В своем выступлении, посвященном нарушениям прав украинских адвокатов, Андрей Костин отметил деятельность адвокатов и органов адвокатского самоуправления по реагированию на случаи нарушений и по предупреждению таких нарушений. Он также поделился позитивным опытом работы Комитета защиты профессиональных прав адвокатов и реализации гарантий адвокатской

деятельности при Совете адвокатов Одесского региона, а также координацией деятельности между такими Комитетами на региональном уровне, благодаря которой адвокаты, нуждающиеся в защите, могут получить профессиональную поддержку, даже если находятся в другом регионе Украины.

Опыт Одессы свидетельствует о том, говорилось в докладе, что постоянная коммуникация руководства Совета адвокатов с судебными и правоохранительными органами, с институтами гражданского общества на региональном уровне помогают во многих случаях предотвращать возможные нарушения или останавливать их на ранних стадиях.

Ирина Ногина
адвокат,
старший юрист ЮФ «АНК»

Екатерина Бондаренко
помощник адвоката,
юрист ЮФ «АНК»

Ответственность за публикацию недостоверной информации в сети Интернет

Одна из самых актуальных проблем современности — в эпоху, когда информация распространяется средствами Интернета среди неограниченного круга лиц, — это проверка такой информации, а также установление понятных и справедливых границ ответственности за нарушение прав человека в результате распространения недостоверной или охраняемой законом информации.

Законодательства и практики стран Европы свидетельствуют о том, что европейское сообщество признает необходимость защиты прав человека от безответственных действий пользователей Интернет-ресурсов.

Во многих странах Европы ответственность за информацию, размещенную на ресурсе, несет владелец такого ресурса. Это касается как публикаций, размещенных с санкции владельца, так и комментариев, в том числе анонимных, публикацию которых позволяет большинство веб-сайтов.

Например, в Германии еще в 2007 году вступил в силу закон о регулировании деятельности Интернет-ресурсов (Telemediengesetz). Согласно документу редакция сайта несет ответственность за комментарии, которые размещаются на сайте — с момента, когда ей стало о них известно. Закон применяется не только к Интернет-СМИ, но и к любым другим Интернет-ресурсам, которые

предоставляют пользователям техническую возможность размещать собственный контент. Среди них — блоги, сайты объявлений, интернет-аукционы и даже поисковики.

Редакция сайта освобождается от ответственности за недопустимый комментарий, если она «не знала о факте правонарушения» или «удалила или закрыла доступ к контенту недопустимого содержания немедленно — сразу после извещения о таковом».

Кроме того, в Германии правом требовать удаления комментария наделены любой гражданин и любая компания.

Показательным является опыт Эстонии: в январе 2006 года на одном из самых популярных новостных порталов в государстве была опубликована статья о компании, которая занимается паромными перевозками. Смена маршрутов некоторых паромов привела к расколу льда в тех местах, где планировалось запустить ледовые дороги, которые ускоряют коммуникацию между островами зимой. Как следствие, открытие указанных дорог отложилось на несколько недель.

За несколько дней статья собрала около 185 комментариев. Более 20 из них содержали оскорбительные высказывания или угрозы в адрес компании-перевозчика. Они оставались на сайте

около 6 недель, пока адвокаты компании не потребовали от Интернет-портала удалить их. Интернет-портал убрал оскорбительные комментарии, но отказался уплатить компании-перевозчику моральный ущерб.

Компания обратилась в суд и получила решение в свою пользу — эстонский суд признал, что комментарии были диффамационного характера, и Интернет-портал несет за них ответственность в размере 5000 крон (примерно 320 евро в то время). Данное решение было оставлено в силе Верховным Судом Эстонии в июне 2009 года.

Интернет-портал обратился в Европейский суд по правам человека, который поддержал позицию эстонских судов: 10 октября 2013 он постановил, что вмешательство в право заявителя на свободу выражения было правомерным и пропорциональным, поскольку комментарии, размещенные на его сайте, были оскорбительными, их авторы пользовались анонимностью и, при этом, Интернет портал получал экономическую выгоду. Кроме того, штраф, который был уменьшен национальными судами до 320 евро, не был чрезмерным. Таким образом, Европейский суд по правам человека признал, что владелец Интернет-портала несет гражданскую ответственность за оскорбительные комментарии, опубликованные читателями под он-лайн статьями, размещенными на этом портале, даже если новости в этой статье являются сбалансированными.

По просьбе заявителя дело было отправлено на пересмотр в Большую Палату Суда. Слушание по делу было проведено 9 июля 2014. Большая палата 15 голосами против 2 также пришла к выводу об отсутствии в этом деле нарушения статьи 10 Европейской конвенции (право на свободу слова).

* * *

Эти примеры свидетельствуют о признании европейским сообществом необходимости соблюдения баланса между правом на свободу слова и правом на защиту чести, достоинства и деловой репутации лиц, которых может касаться публичная информация.

В Украине практика привлечения к ответственности лиц, предоставляющих возможность размещения комментариев без ограничения их содержания (без модерации), оставляет желать лучшего. Даже обращение к Интернет-порталам редко приводит к удалению оскорбительных или угрожающих комментариев.

Иногда для удаления комментариев необходимо получение судебного решения — а с учетом

сроков судебного разбирательства в судах всех инстанций продолжительность данной процедуры оказывается неадекватной современности.

Безнаказанность владельцев и модераторов информационных порталов отнюдь не способствует спокойствию в обществе, а, наоборот, создает предпосылки для возбуждения различных слоев населения, усиления провокаций и антагонизма.

Одновременно судебная практика украинских судов также стоит на позиции о необходимости привлечения к ответственности за контент, размещенный на сайте (в том числе в комментариях) владельцев Интернет-сайтов.

Впрочем, как уже было подчеркнуто, основной практической проблемой остается очень медленная процедура реализации защиты.

* * *

В качестве идеи для адаптации украинской практики к стандартам, действующим в странах Европы, ускорения защиты прав человека и повышения уровня ответственности Интернет-порталов можно рассмотреть внесение в Кодекс Украины об административных правонарушениях состава правонарушения «Распространение недостоверной информации в Интернете», а именно дополнить главу 14 «Административные правонарушения, посягающие на общественный порядок и общественную безопасность» Кодекса об административных правонарушениях статьей 183-1 следующего содержания:

«Статья 183-1. Распространение недостоверной информации в Интернете

Распространение в Интернете, в том числе в комментариях к публикациям, недостоверной информации о физическом или юридическом лице, любым лицом

— влечет наложение на собственника Интернет-портала штрафа от десяти до пятнадцати необлагаемых минимумов доходов граждан или исправительные работы на срок до одного месяца с отчислением двадцати процентов заработка.

Повторное на протяжении года совершение нарушения, предусмотренного частью первой настоящей статьи, за которое лицо уже подвергалось административному взысканию, или в случае невыполнения требования лица, в отношении которого распространена недостоверная информацию относительно удаления соответствующей информации,

— влечет наложение штрафа от пятнадцати до тридцати необлагаемых минимумов доходов граждан».

Андрей Чебаненко

адвокат

АДВОКАТЫ, ВПЕРЕД В ЕВРОПУ!

Именно эта фраза прозвучала из уст председателя Совета адвокатов Одесской области И. Л. Бронза в свойственной ему шутиливой манере при подведении итогов семинара, состоявшегося 4 июня 2016 года в помещении концертно-выставочного комплекса Одесского морвокзала.

Это помещение уже стало традиционным местом проведения семинаров с большим количеством участников и гостей семинара: на этот раз участие в его работе приняли около 700 наших коллег.

Организатором этого семинара выступил Совет адвокатов Одесской области по инициативе Проекта Координатора проектов Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ).

Темой семинара было «Единство судебной практики в контексте реформы правосудия в Украине».

Актуальность этой темы вызвана принятием Верховным Советом Украины накануне, т. е. 2 июня 2016 года законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины в части правосудия, существенно затрагивающего не только судебную систему, но и смежные с ней институты — адвокатуру и прокуратуру.

Традиционной особенностью этого семинара было то, что каждое из выступлений гостей семинара — консультанта Конституционной Комиссии, члена Совета по вопросам судебной реформы, национального советника по юридическим вопросам, руководителя отдела верховенства права Координатора проектов ОБСЕ в Украине А. Н. Водяникова, судей Верховного Суда Украины В. И. Гуменюка, Б. Н. Пошвы, судьи Конституционного Суда Украины, судьи Европейского суда по правам человека *ad hoc* С. В. Шевчука, а также нашего коллеги-адвоката Д. В. Кухнюка — было посвящено не только конституционным изменениям

судебной реформы, но и практике Европейского суда по правам человека в областях уголовного и гражданского судопроизводства, т.е. в тех сферах, где трудится подавляющая часть наших коллег.

После традиционного приветствия семинар начался с доклада консультанта Конституционной Комиссии, члена Совета по вопросам судебной реформы, национального советника по юридическим вопросам, руководителя отдела верховенства права Координатора проектов ОБСЕ в Украине А.Н. Водяникова на тему «Реформа правосудия и смежных институтов: предлагаемые изменения в Конституцию Украины».

В ходе освещения этой темы докладчик остановился, в частности, на том, что среди предложенных изменений в Конституцию Украины будет изменение о возможности обращения гражданина в суд только лишь по основаниям, предусмотренным соответствующим процессуальным законом.

Судя по реакции зала, этот тезис вызвал определенную озабоченность коллег, моментально понявших, что такое ограничение обернется на практике ничем иным, как значительным сужением возможности обращения человека в суд за защитой нарушенных прав.

Полностью разделяя такую озабоченность, автор этих строк обратился к докладчику с вопросом о том, как соотнобразится высказанный им тезис с предписаниями статьи 55 Конституции Украины, которая гарантирует судебную защиту прав и свобод человека и гражданина, а также правом на обжалование в суде решений, действий либо бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, их должностных и служебных лиц.

Судя по реакции докладчика, этот вопрос его несколько обескуражил и он смог дать ответ лишь о том, что и в статью 55 Конституции Украины

также внесены изменения, но какие именно, он пояснить не смог.

Создавшаяся ситуация нашла свое разрешение коротким и ясным ответом находившегося в президиуме семинара судьи Верховного Суда Украины В.И. Гуменюка.

Он пояснил, что в данном случае, очевидно, следует руководствоваться частью 3 статьи 8 Конституции Украины, в соответствии с которой обращение в суд для защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина непосредственно на основании Конституции Украины гарантируется, а после этого начал выступление на тему «Роль и место конвенции о защите прав человека и основоположных свобод и практики Европейского суда по правам человека при постановлении решений по гражданским делам в контексте конституционной реформы».

Основным тезисом его выступления являлось раскрытие соотношения принципа верховенства права в практике Европейского суда по правам человека и принципа верховенства закона, присущего практике судов Украины.

Освещая эту тему, докладчик, несколько повторяя тезисы семинара, состоявшегося в этом же помещении в октябре 2015 года, остановился на довольно ярком примере, иллюстрирующем соотношение принципа верховенства права в практике Европейского суда по правам человека и принципа верховенства закона, присущего практике судов Украины, а именно на решении Европейского суда по правам человека (далее по тексту — Суд) по делу Кривицкий и Кривицкая против Украины, состоящем в следующем.

В этом деле суд первой инстанции постановил решение о выселении заявительницы вместе с малолетним ребенком из однокомнатной квартиры в г. Киеве без предоставления другого жилья из-за признания завещания на эту квартиру недействительным вследствие душевной болезни наследодателя, не отдававшего себе отчет в своих действиях и не имевшего возможности руководить ими с последующим обращением этой квартиры в доход государства.

Это решение было оставлено без изменений судами апелляционной и кассационной инстанций.

Рассматривая заявление Кривицкой и Кривицкого против Украины, Суд установил нарушения Украиной ст. 6 Конвенции и ст. 1 Протокола № 1 к ней, которые состояли в том, что выселение заявительницы вместе с малолетним ребенком из этой квартиры без предоставления другого жилья из-за признания завещания на эту квартиру недействительным вследствие душевной болезни наследодателя, не отдававшего себе отчет в своих действиях

и не имевшего возможности руководить ими с последующим обращением этой квартиры в доход является явным дисбалансом между целью законодателя по защите права собственности, средствами ее достижения и правом каждого на мирное владение своим имуществом...

С большим интересом участники семинара восприняли выступление судьи Конституционного Суда Украины, судьи Европейского суда по правам человека *ad hoc* С.В. Шевчука на тему «Практика Европейского суда по правам человека и национальная судебная практика: необходимость согласования».

Остановившись на решении Суда по делу «Наталья Михайленко против Украины» от 30 мая 2013 года, в соответствии с которым Суд установил нарушение пункта 1 статьи 6 Конвенции из-за отсутствия в гражданском процессуальном законодательстве Украины механизма, позволяющего лицам, признанным недееспособными, обращаться в суд за защитой своих прав и свобод без помощи опекуна, докладчик перешел к недавно постановленному с его участием решению Конституционного Суда Украины о признании неконституционными отдельных положений статьи 13 Закона Украины «О психиатрической помощи», в соответствии с которой госпитализация лица, признанного недееспособным, в психиатрическое учреждение по просьбе или по согласию опекуна производилась только лишь по решению врача-психиатра без судебного контроля.

Анализируя оба решения в их взаимосвязи и взаимозависимости, докладчик пришел к выводу о том, что отсутствие в национальном законодательстве Украины четких процессуальных механизмов, предусматривающих возможность обращения за судебной защитой лица, признанного недееспособным без согласия или просьбы опекуна, а также помещения такого лица по просьбе опекуна в психиатрическое учреждение только лишь на основании решения врача-психиатра без соответствующего судебного решения порождает системные нарушения ст. 5 Конвенции, т.е. права каждого лица на свободу и личную неприкосновенность.

По окончании данного выступления в работе семинара был объявлен перерыв, во время которого участники имели возможность пообедать в кафе, находящемся в этом же помещении.

После обеденного перерыва ряды участников семинара заметно поредели как по причине теплого дня с безоблачно чистым голубым небом после длительных дождей и шквальных ветров, тихой морской глади, купающейся в лучах яркого, по-одесски щедрого солнца, так и по причине

проходившего здесь же, на территории морвокзала, зажигательного и колоритного гастрономического фестиваля «Цимес Маркет».

Однако эти причины не помешали продолжить семинар докладом судьи Верховного Суда Украины Б. Н. Пошвы на тему «Отдельные вопросы применения практики Европейского суда по правам человека в уголовном производстве: переход от верховенства закона к верховенству права».

Эта тема была довольно актуальной с учетом того, что на семинаре была озвучена информация о том, что Судом за 2015 год было постановлено 51 решение по делам против Украины с присуждением ко взысканию в пользу заявителей справедливой сатисфакции на общую сумму 527 тысяч 147 евро.

Характерно, что тема ст. 5 Конвенции, т.е. права каждого лица на свободу и личную неприкосновенность в сфере гражданско-правовых отношений, затронутая в докладе судьи Конституционного суда Украины, судьи Европейского суда по правам человека *ad hoc* С. В. Шевчука, плавно перешла в сферу отношений в уголовном производстве в докладе судьи Верховного Суда Украины Б. Н. Пошвы.

Несколько повторяя тезисы выступления на семинаре в октябре 2015 года, анализируя такие дела, как Елоев против Украины, Харченко против Украины, Чанев против Украины, Б. Н. Пошва напомнил участникам семинара о том, что одним из проблемных вопросов как прежде действующего УПК 1960 года, так и ныне действующего УПК является отсутствие четкого процессуального механизма, позволяющего исключить незаконное содержание лица под стражей, т.е. без какого-либо судебного решения на этапе передачи уголовного дела, а в настоящее время обвинительного акта от органов досудебного расследования, прокурора в суд.

Отсутствие такого механизма также порождает системные нарушения требований ст. 5 Конвенции, т.е. права каждого лица на свободу и личную неприкосновенность.

С этой проблемой тесно связана и проблема ст. 3 Конвенции, т.е. запрет пыток.

Анализируя такие дела, как Жезицкий против Украины, Нечипорук и Йонкало против Украины, Ушаков и Ушакова против Украины, Подвезько против Украины, Тихонов против Украины и другие, Б. Н. Пошва обратил внимание участников семинара на то, что системным нарушением ст. 3 Конвенции со стороны Украины является нарушение ее процессуального аспекта, выраженного в непроведении эффективного расследования за-

явлений и жалоб подозреваемых, обвиняемых на применение к ним недозволенных методов ведения досудебного расследования, пыток, истязаний, необоснованные ограничения в праве на защиту, а также фигурирование в совершении таких действий одних и тех же должностных лиц правоохранительных органов.

Говоря об эффективных средствах правовой защиты на национальном уровне, следует отметить, что, судя по характеру реплик участников семинара по ходу доклада, далеко не все из наших коллег усвоили три совокупных критерия этого понятия в практике Суда, состоящие в следующем.

Средство правовой защиты считается эффективным, если оно может предотвратить нарушение, прекратить его существование и обеспечить лицу справедливую сатисфакцию за причиненный вред.

Поскольку круг освещаемых в докладе вопросов обширный, а время для выступления ограничено, то Б.Н. Пошва предложил участникам семинара обратиться к нему по окончании доклада для обсуждения того или иного интересующего участника семинара вопроса.

Работа семинара завершилась докладом нашего коллеги-адвоката Д.В. Кухнюка на тему «Применение практики Европейского суда по правам человека при осуществлении защиты и представительства в судах Украины».

Поскольку содержание доклада было изложено выступающим в более академическом, нежели практическом аспекте, то оно воспринималось довольно слабо с учетом естественной усталости участников семинара.

Подводя итоги работы семинара, можно сказать о следующем.

Реформа системы правосудия в Украине, составными частями которой является реформа его смежных институтов — адвокатуры и прокуратуры, влечет неизбежность и последовательность имплементации норм Конвенции и практики Суда в судебную практику Украины.

Практика Суда, являясь важной составной частью национального законодательства, позволяет при наличии в нем пробелов эффективно осуществлять защиту и представительство законных прав и интересов каждого из наших клиентов не только на национальном уровне, но и в самом Суде.

Поэтому сказанная председателем Совета адвокатов Одесской области И.Л. Бронзом при подведении итогов этого семинара фраза «адвокаты, вперед в Европу!» по сути своей актуальна.

12 июня 2016 года,
г. Одесса

Тетяна Анатоліївна Барабаш
*адвокат, медіатор,
 президент Української академії медіації
 та голова комітету з питань медіації
 Ради адвокатів Одеської області*

ВІДМІННОСТІ МІЖ ПРАВОМ ТА МЕДІАЦІЄЮ

Медіація — це процес, в якому ведеться робота над вирішенням конфлікту, а не застосовується лише визначена юридична можливість вирішення конфлікту. Рішення, які знайдено в процесі медіації, розробляються сторонами, вони обумовлені потребами сторін і спрямовані на майбутнє. На відміну від суду, під час медіації дуже важливу роль можуть відігравати обставини та позиції, які не мають жодного правового підґрунтя. У судовому процесі виключно суддя має право на прийняття рішення, а сторони несуть обов'язок доказування. Медіатор є неупередженим, забезпечує поновлення здібності домовлятися у сторін конфлікту, структурує конфлікт, проводить сторони через переговори та допомагає дійти до взаємовигідного життєздатного рішення в умовах існуючих між ними різних інтересів, а також сприяє поновленню довіри.

У порівнянні із судовим розглядом процес медіації не є настільки формалізованим, що сприяє більш швидкому розгляду спору та зменшенню витрат.

Проте не слід розуміти, що медіація відбувається у позапprawовому полі. Юридичну основу для медіації створює договірна свобода сторін конфлікту. Домовленості, досягнуті за результатами медіації, повинні знаходитися у правовому полі.

Важливими є такі питання: як медіатор застосовує право в процесі медіації? Чи має право медіатор перевіряти медіаційну мирову угоду (або угоду за результатами медіації) на предмет правомірності?

Щоб наблизитись до цих питань, необхідно детальніше розглянути очікування сторін конфлікту

від медіації. З точки зору сторін доволі часто буває так, що вони не обізнані або досить поверхнево обізнані із процедурою медіації. Традиційно сторони намагаються вирішити конфлікт самостійно або за допомогою адвоката у суді. Доволі часто сторонам конфлікту перш за все необхідно пояснити процедуру медіації і ознайомити їх з нею. Тому важливо, коли адвокат має додаткову кваліфікацію медіатора.

При цьому юридична складова відіграє для них велику роль, оскільки кожен хоче знати, які права у них виникають. Тому сторони, як правило, ще до медіації звертаються до адвокатів, тоді у них з'являється уявлення про трактування їх спірних відносин з юридичної точки зору, які у них виникають права і яким результатом, на їхню думку, може завершитися судовий розгляд. Юридичні права є частиною реальності і тому не можуть бути проігноровані в процесі медіації, крім того, одне із прийнятних для сторін рішень буде знаходитись в контексті загальноприйнятих норм, які мають юридичну дію.

Законне рішення відрізняється від рішення, розробленого в процесі медіації за багатьма критеріями. Закон має місце в його матеріальному розумінні, якщо йдеться про правову норму. Закон є загальним та абстрактним, він має наготові рішення для великої кількості подібних випадків. Як правило, судові рішення ухвалюються з огляду на типові випадки конфліктів в минулому, хоча і зорієнтовані на справедливе прийняття рішення але все одно стосуються типових конфліктних випадків. На відміну від цього, процедура медіації

веде до прийняття індивідуального рішення в процесі вирішення конфлікту, яке зорієнтоване на особливості цього окремого випадку, на потреби та інтереси сторін конфлікту і, таким чином, конкретне врегулювання цього окремого випадку з орієнтацією на майбутнє.

Однак правова основа може також містити загрозу для успіху медіації. Цю небезпеку присутності права в медіації медіатори Фрідман та Гімшельштайн порівнюють із слонем, який заходить в кімнату і може повністю заволодіти процесом переговорів.

Так, однією проблемою при запровадженні права в процес медіації є те, що це може призвести до звуження поля конфлікту. Із запровадженням права в процес медіації сторони можуть знову опинитися в процесі мислення за зразком вимоги і позиції. За таким взірцем мислення увага фокусується на правовому аспекті. Інші площини, такі як відносини сторін, участь інших сторін у конфлікті, а також причини конфлікту, не беруться до уваги. В правовому полі немає такого формулювання: «Беручи до уваги майбутню співпрацю». Наступна небезпека із впровадженням права в медіацію полягає в тому, що нейтральність медіатора може опинитися під загрозою. Якщо медіатор

вказе на правову ситуацію справи, яка міститиме інформацію про більш позитивний результат для однієї із сторін, то інша сторона поставить під сумнів нейтральність медіатора. Тому адвокати, які є медіаторами, повинні вкрай обережно проводити медіацію.

Адвокат-медіатор повинен не тільки сприяти взаєморозумінню та конструктивній взаємодії між сторонами спору та як незалежний юрист надавати всім сторонам кваліфіковану юридичну допомогу щодо розробки угоди за результатами медіації, яка дійсно може бути виконана. Також необхідно правильно формулювати домовленості, які були досягнуті сторонами спору.

Проте право має також і переваги, які можна вносити в медіацію, і вони можуть давати позитивні плоди. Так, правові норми — це фактично готові рішення для різноманітних конфліктних ситуацій, на основі яких можливо також підготувати рішення в процесі конкретної медіації.

Таким чином, запровадження права в процес медіації пропонує переваги і частково виправдує очікування сторін медіації, проте таїть і небезпеки. Але самі сторони відповідальні за визначення рамок права в медіації.

*Луїза Джумберівна Романадзе
віце-президент Української академії
медіації, член правління та голова
комітету із стандартизації та
сертифікації, акредитації навчальних
програм Національної асоціації
медіаторів України, завідувачка кафедри
правознавства Одеського національного
економічного університету, кандидат
юридичних наук, доцент*

Медіація як ефективний інструмент для врегулювання спорів між суб'єктами господарювання

Медіація належить до альтернативних позасудових процедур та застосовується у багатьох країнах світу. Сьогодні існує чимало способів альтернативного вирішення спорів — АВС (Alternative Dispute Resolution) — арбітраж, переговори, медіація (посередництво), третейський розгляд, міні-суд (mini-trial), омбудсмен тощо. В широкому розумінні до АВС відносять всі спрямовані на вирішення спору процедури, що не є традиційним судовим розглядом. В усьому світі медіація є однією з найпопулярніших форм позасудового врегулювання спорів.

Медіація (від латинського «mediare» — посередництво) — це позасудова процедура врегулювання спору шляхом переговорів за допомогою одного або декількох професійно підготовлених посередників-медіаторів.

Принципова сутність медіації заснована на визнанні факту позитивного впливу присутності нейтральної сторони на ефективність проведення переговорів з вирішення існуючого спору.

Медіація отримала значний розвиток у країнах Європи, Австралії, США та наразі активно розвивається на території країн пострадянського простору. Зокрема спеціальні закони про альтернативні процедури вирішення спорів за участю

посередника (процедура медіації) були прийняті в Російській Федерації, Республіці Казахстан, Республіці Молдова тощо. Медіація в Україні має більш ніж двадцятирічний досвід застосування, однак за відсутності законодавчого закріплення її існування та поширення сьогодні обумовлено виключно ентузіазмом експертів у цій сфері, а також підтримкою різних міжнародних фондів та проектів.

Досить часто медіацію помилково сприймають як нове явище, що нібито нещодавно з'явилося в суспільстві. Ще в Давньому Китаї Конфуцій закликав використовувати медіацію замість того, щоб йти до суду. В V столітті до н. е. він попереджав, що змагальна участь у судовому процесі, скоріш за все, посилить озлобленість учасників конфлікту і перешкодить їх ефективній взаємодії. Конфуцій рекомендував сторонам зустрітися в присутності нейтрального миротворця, який допоможе їм досягти згоди [1, с. 11].

Вважається, що початок сучасного етапу розвитку медіації було покладено у США на конференції Паунда. У 1976 році значна кількість адвокатів, суддів, професорів права та працівників апарату судів взяли участь в конференції Паунда (Pound Conference), що була організована з метою дослідження проблем сучасної їм правової системи.

В результаті цієї конференції отримали розвиток два різних, але взаємопов'язаних напрямки в медіації. У рамках першого напрямку були засновані три «Місцевих центри правосуддя» («Neighborhood Justice Center»), якими була закладена основа для створення сотень, а можливо, і тисяч подібних центрів на всій території США, а тепер і світу. Іншим результатом конференції Паунда стало надання можливостей з використання альтернативних способів вирішення спорів, включаючи медіацію, в системі державного судочинства. Медіація могла застосовуватися і раніше, однак можливості її використання були досить обмеженими. А після цієї конференції відбулося значне збільшення випадків використання медіації для врегулювання спорів [2, с. 20].

На теперішній час медіація застосовується у багатьох сферах суспільних відносин, стосується широкого кола питань, однак найбільш поширеним є проведення медіації задля врегулювання цивільних, господарських, трудових та сімейних спорів. Світовим досвідом доведено високу ефективність медіації при врегулюванні спорів між суб'єктами господарювання, так звана бізнес-медіація. Коло питань, з приводу яких суб'єкти господарювання можуть звернутися до процедури медіації, майже необмежено. Медіація сприяє налагодженню діалогу між сторонами спору, встановленню партнерських відносин. Порозуміння досягається шляхом організації медіатором переговорного процесу між сторонами спору та пошуку прийняттого для сторін варіанту його врегулювання.

Запурука успіху бізнес-медіації забезпечується багатьма факторами. По-перше, це можливість сторін спору самостійно обрати посередника для участі у процедурі медіації. По-друге, це гнучкість процедури медіації та її нетривалість, у порівнянні з судовим процесом, який є формалізованим та

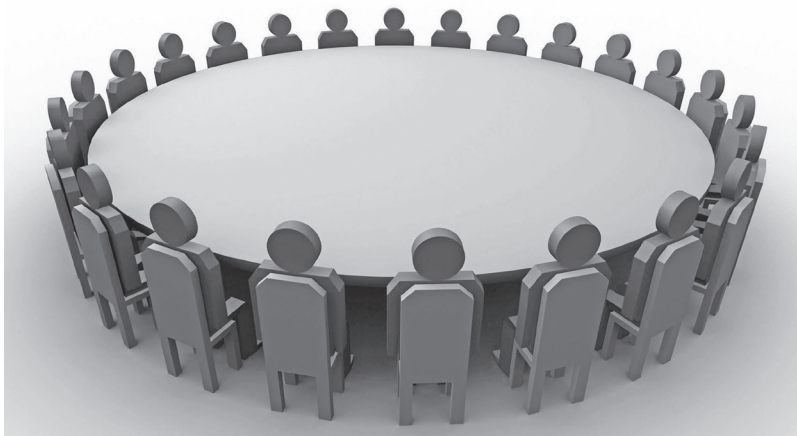
може тягнутися роками (з урахуванням можливостей для оскарження). До речі, саме можливість зекономити час найчастіше спонукає суб'єктів господарювання звернутися до процедури медіації. Крім того, під час медіації у сторін спору є майже необмежені можливості для маневрування задля напрацювання взаємоприйняттого рішення (на відміну від судового процесу, де суд обмежений предметом позову). Підвищення в Україні ставок судового збору зробило медіацію, яка значно мінімізує витрати на вирішення спору, ще привабливішою для суб'єктів господарювання. Немаловажне значення для суб'єктів господарювання має конфіденційність процедури медіації, що є альтернативою гласності судового розгляду. Крім того, медіація сприяє налагодженню комунікації між сторонами спору та можливості встановлення (збереження) партнерських стосунків в майбутньому. Під час процедури медіації сторонами спору за допомогою медіатора напрацьовується рішення в дусі «win-win» — рішення, взаємоприйняттого сторонами спору, що, в свою чергу, зумовлює подальше добровільне виконання сторонами досягнутих за результатами медіації домовленостей.

Позитивний ефект медіації відчувають не тільки безпосередні сторони спору, але й суспільство в цілому. Врегулювання спорів шляхом пошуку взаємоприйнятних рішень та порозуміння врешті-решт призводить до зниження рівня соціальної напруги у суспільстві. Крім того, безсумнівно перевагою медіації також є значне розвантаження судів.

Література

1. Паркінсон Л. Семейная медиация / Л. Паркинсон. — М.: Межрегиональный центр управленческого и политического консультирования, 2010. — 400 с.

2. Ковач К. К. Медиация: крат. курс / К. К. Ковач; пер. с англ. [Носырева Е. И. и др.]. — М.: Инфотропик Медиа, 2013. — 316 с.

Є. В. Петров
адвокат

Транспортний податок та судові перспективи

Наприкінці 2014 року законодавцем були внесені зміни до Податкового кодексу України та введено податок в розмірі 25 тисяч гривень на легкові автомобілі з об'ємом двигуна більше 3000 куб. см, які використовувалися до п'яти років. Ці зміни були внесені Законом України № 71-VIII від 28 грудня 2014 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи», яким шляхом викладення в новій редакції статті 267 ПК України було введено транспортний податок. Закон набрав чинності 1 січня 2015 року.

З початку хочу зупинитись на обґрунтуванні позовних вимог, які зазначають позивачі у своїй більшості.

Так, позивачі зазначають дві підстави, з яких вважають, що прийняті податкові повідомлення-рішення не відповідають чинному законодавству, а саме оподаткування транспортним податком не відповідає вимогам статті 58 Конституції України щодо незворотності дії закону у часі та суперечить такому базовому принципу оподаткування, як стабільність.

По-перше, відповідно до частини першої статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Як випливає з рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 року № 1/99-рп, частину першу статті 58 Конституції України щодо дії нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

Норми Закону України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи», якими запроваджено транспортний податок для фізичних осіб, набрали чинності 1 січня 2015 року.

Тому позивачі зазначають, що обов'язок зі сплати транспортного податку виникає у фізич-

них осіб, що мають право власності на легковий автомобіль, який використовувався до п'яти років з об'ємом циліндрів двигуна понад 3000 куб. см, після 1 січня 2015 року.

З огляду на викладене норми статті 267 Податкового кодексу України в частині оподаткування транспортним податком з фізичних осіб не можуть бути застосовані до позивача як власника легкового автомобіля за принципом незворотності дії норми закону в часі.

По-друге, позивачі в обґрунтуванні позову зазначають, що зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року; при цьому опублікування рішення органу місцевого самоврядування про встановлення транспортного податку, як місцевого податку, пізніше 15 липня року є підставою для застосування відповідних норм оподаткування не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

Натомість Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» був прийнятий 28 грудня 2014 року, тобто після 15 липня 2014 року, а транспортний податок встановлено в місті Одесі з 01.01.2015 року рішенням Одеської міської ради № 6257-VI від 21.01.2015 «Про встановлення податку на майно в частині транспортного податку», а тому застосування контролюючим органом положень вказаного Закону та рішення з метою оподаткування транспортним податком може мати місце не раніше наступного бюджетного періоду, тобто не раніше 2016 року.

Між тим, при зверненні до Одеського окружного адміністративного суду з двома аналогічними позовами у якості представника позивача, мені в одному випадку позовні вимоги задоволено у повному обсязі, а в іншому випадку було відмовлено в повному обсязі. При цьому, що цікаво, в обох випадках судом було використано у якості одного з обґрунтувань два різних речення одного абзацу

з рішення Європейського суду з прав людини від 14.10.2010 року по справі «Шокін проти України».

Отримавши два різних рішення, звернувся до реєстру судових рішень, а саме — які рішення з аналогічних справ приймалися суддями Одеського окружного адміністративного суду. Виявилось, що чотири судді цього суду завжди відмовляють позивачам у позові, решта суддів задовольняє позовні вимоги.

Таким чином, склалась дуже цікава ситуація, коли справа вирішується не за допомогою змагальності сторін, а виключно за допомогою електронного розподілу справ між суддями. Отже, у разі подання адміністративного позову до Одеського окружного суду з оскарження податкового повідомлення-рішення, винесеного по донарахуванню транспортного податку, поцікавтесь в реєстрі судових рішень, які рішення до цього приймав головуючий, та у разі небажання ламати списи відключайте позовну заяву та подавайте позов вдруге.

На час написання цієї статті, на жаль, судова практика Вищого адміністративного суду України ще не склалась, судом було винесено лише одне рішення, яким не було розглянуто справу по суті, таким чином, крапку у цьому питанні, чи законні податкові повідомлення-рішення по донарахуванню зобов'язання з транспортного податку, чи ні, ще не поставлено.

Щодо питання транспортного податку за 2016 рік слід зазначити наступне.

Так, пункт 267.2.1 ПК у редакції станом на 17.09.2015 року мав такий зміст:

«Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, які використовувалися до п'яти років і мають об'єм циліндрів двигуна понад 3000 куб. см».

Поряд з цим пункт 267.2.1 ПК у редакції станом на 01.01.2016 року має вже інше формулювання:

«Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 750 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року».

Отже, у будь-якому випадку фактично відбулась зміна порядку визначення такого елемента транспортного податку, а тому є підстави посилатись на підпункт 4.1.9 пункту 4.1 статті 4 ПК.

Поряд з цим під об'єкт оподаткування вже підпадає будь-яке легкове авто до п'яти років та незалежно від об'єма циліндрів двигуна, однак вирішальним є питання вартості такого авто.

Таким чином, на мій погляд, для кожного окремого платника податків необхідно доводити саме зміну такого елемента податку, як «об'єкт оподаткування» транспортного податку у порівнянні з попереднім 2015 роком.

Ю. В. Сіволога
адвокат

Практика оскарження в суді рішень міграційної служби щодо відмови у наданні міжнародного захисту

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють відносини у сфері надання статусу біженця та додаткового захисту, в Україні є Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р. № 3671-VI (далі за текстом — Закон)

та Правила розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою,

яка потребує додаткового захисту, затверджені Наказом МВС України 07.09.2011 № 649 (далі за текстом — Правила).

Крім того, при веденні зазначеної категорії справ слід враховувати рекомендації, викладені у Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 25.06.2009 р. № 1 «Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженця, видворення іноземця чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні» (далі за текстом — Постанова Пленуму ВАСУ від 25.06.2009 р. № 1).

Під час підготовки до ведення цієї категорії справ слід врахувати особливості процедури розгляду органами Державної міграційної служби України (далі за текстом — ДМСУ) заяв про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Це, зокрема, необхідно для визначення предмета оскарження та відповідача за позовом.

Зазначена процедура має три етапи, кожний з яких закінчується прийняттям органом міграційної служби певних процедурних рішень:

1. Вирішення питання щодо прийняття заяви.

На цьому етапі територіальний орган ДМСУ розглядає питання щодо наявності чи відсутності підстав для відмови в прийнятті заяви, передбачених ст. 5 Закону. У разі наявності таких підстав територіальний орган ДМСУ відмовляє особі у прийнятті заяви, про що видається відповідний наказ. Рішення щодо прийняття заяви приймається протягом робочого дня, в який звернулася особа.

2. Попередній розгляд заяв.

Це так звана «коротка» процедура, метою якої є виявлення «очевидно необґрунтованих» заяв та заяв, які носять характер зловживання та не заслуговують розгляду за повною процедурою. Протягом 15 робочих днів з дня реєстрації заяви територіальний орган ДМСУ проводить співбесіду із заявником, готує письмовий висновок, на підставі якого приймається рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, або про відмову в оформленні таких документів. Рішення оформлюється відповідним наказом територіального органу ДМСУ.

3. Розгляд заяв по суті.

Заяви, за якими прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, що потребує додаткового захисту, розглядаються за повною процедурою, яка відповідно до Закону триває від 3 до 6 місяців.

Цей етап розгляду заяви складається з двох стадій, на яких відповідно:

а) *територіальний орган ДМСУ* проводить співбесіду із заявником, направляє відповідні запити, здійснює інші дії, передбачені Правилами, за результатом оцінки заяви, вивчення документів, наявних в справі заявника, та перевірки фактів, повідомлених заявником, готує письмовий висновок щодо визнання або відмови у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Особова справа разом з письмовим висновком надсилається до центрального апарату ДМСУ для прийняття остаточного рішення за заявою. Розгляд заяви територіальним органом ДМСУ здійснюється протягом двох місяців з дня прийняття рішення про оформлення документів, строк може бути продовжено до трьох місяців;

б) *Державна міграційна служба України* на підставі вивчення матеріалів справи приймає рішення про визнання заявника біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, чи про відмову у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Рішення за заявою приймається ДМСУ протягом місяця з дня отримання особою справи заявника та письмового висновку. Строк прийняття рішення може бути продовжено до трьох місяців.

Таким чином, на практиці існують три категорії справ щодо оскарження рішень органів міграційної служби про відмови у наданні міжнародного захисту. Предметом оскарження за ними є наступні рішення:

1. Рішення про відмову в прийнятті заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту (ст. 5 Закону).

2. Рішення про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту (ст. 8 Закону).

Відповідачем за цими двома категоріями справ виступає *територіальний орган ДМСУ*, в Одеському регіоні це є, відповідно, Головне управління ДМСУ в Одеській області.

3. Рішення про відмову у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, або по суті (ст. ст. 6, 10 Закону). Відповідачем в даному випадку буде Державна міграційна служба України.

При підготовці адміністративного позову слід звернути увагу ще на деякі особливості цієї категорії справ.

По-перше, органом міграційної служби заявнику видається не саме рішення, а письмове

Адвокат Ю. В. Сіволога (на фото ліворуч) у складі моніторингової групи УВКБ ООН, Україна, 2014 р.

повідомлення про відповідну відмову встановленої форми (п. 7 ст. 8, п. 13 ст. 10 Закону). У зазначених повідомленнях повинні бути викладені причини відмови. Але на практиці це не завжди так, і якщо у випадку з рішеннями про відмову в прийнятті заяви та про відмову в оформленні документів повідомлення містять необхідну інформацію (принаймні в практиці Одеської міграційної служби), то у повідомленні про відмову по суті може бути наведена лише доволі загальна інформація, яка не розкриває фактичних причин відмови. Таким чином, зрозуміті дійсні причини, з яких особі було відмовлено у наданні захисту, можливо лише після ознайомлення з висновком органу міграційної служби, на підставі якого було прийнято рішення про відмову. Висновок міститься в особовій справі заявника та разом з повідомленням про відмову йому не видається.

По-друге, статтю 12 Закону встановлено спеціальний строк на звернення до суду щодо оскарження зазначених рішень міграційної служби — п'ять робочих днів з дня отримання відповідного повідомлення. Встановлення таких коротких строків викликає певні труднощі у практичній реалізації права на оскарження.

По-третє, слід врахувати те, що позивачів по цій категорії адміністративних справ звільнено

від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях (на підставі п. 14 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», в ред. від 25.05.2015 р.).

При складанні адміністративного позову певні питання викликає формулювання позовних вимог. Зокрема це стосується того, чи може суд у відповідних справах зобов'язати ДМСУ прийняти рішення про визнання особи біженцем або собою, яка потребує додаткового захисту, або лише зобов'язати ДМСУ повторно розглянути заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Аналіз законодавства та судової практики свідчить про можливість ухвалення судом таких рішень.

Відповідно до ч. 4 ст. 105 КАСУ «Адміністративний позов може містити вимоги про:

- 1) скасування або визнання не чинним рішення відповідача — суб'єкта владних повноважень повністю чи окремих його положень;
- 2) зобов'язання відповідача — суб'єкта владних повноважень прийняти рішення або вчинити певні дії».

Згідно з ч. 2 ст. 162 КАСУ «У разі задоволення адміністративного позову суд може прийняти постанову про:

- 1) визнання протиправними рішення суб'єкта владних повноважень чи окремих його положень,

дії чи бездіяльності і про скасування або визнання не чинним рішення чи окремих його положень;

2) зобов'язання відповідача вчинити певні дії.

...Суд може прийняти іншу постанову, яка б гарантувала дотримання і захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень».

Крім того, відповідно до п. 25 Постанови Пленуму ВАСУ від 25.06.2009 № 1:

«...Стаття 6 Конституції України передбачає поділ державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову. Відповідно до принципу розподілу влади суд під час вирішення справи щодо оскарження відмови у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, не повноважний визнавати особу біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, а може лише визнати рішення відповідного органу протиправним, скасувати його та за наявності достатніх підстав зобов'язати відповідача визнати особу біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, а у разі їх відсутності — зобов'язати повторно розглянути заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту».

Прикладами обґрунтування необхідності прийняття такого рішення є наступні постанови суду в зазначеній категорії справ:

Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 25 квітня 2016 р. у справі № 815/831/16, доступ за посиланням: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57370551>

Ухвала Одеського апеляційного адміністративного суду від 13 квітня 2016 р. у справі № 815/5926/15, доступ за посиланням: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57204312>:

«...При цьому колегія суддів погоджується з обґрунтованістю обрання судом першої інстанції способу судового захисту прав позивача у вигляді зобов'язання відповідача прийняти рішення про визнання позивача особою, яка потребує додаткового захисту, оскільки, по-перше, справа позивача вже вдруге розглядається в суді з підстав прийняття органами міграційної служби необґрунтованих рішень за заявою позивача від 28.12.2012 року про надання Україною міжнародного захисту, а по-друге — такий спосіб судового захисту передбачений у п. 25 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 25.06.2009 року № 1... Колегія суддів вважає, що застосування такого способу судового захисту прав позивача відповідає практиці Європейського суду» (п. 29) та «Гурепка проти України» (п. 59), в яких суд зазначив, «що для того,

щоб бути ефективним, засіб захисту має бути незалежним від будь-якої вжитої на розсуд державних органів дії, бути безпосередньо доступним для тих, кого він стосується; спроможним запобігти виникненню або продовженню стверджуваному порушенню чи надати належне відшкодування за будь-яке порушення, яке вже мало місце...».

Враховуючи вищенаведене, у справі про оскарження рішення ДМСУ позовні вимоги можуть бути сформульовані наступним чином:

«ПРОШУ:

— рішення Державної міграційної служби України, яким позивачу було відмовлено у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, визнати протиправним та скасувати;

— зобов'язати Державну міграційну службу України визнати позивача біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту».

При цьому у разі, якщо суд дійде висновку, що немає достатніх підстав для задоволення останньої вимоги, суд з посиланням на ст. 11 КАСУ може частково задовольнити позов та зобов'язати ДМСУ повторно розглянути заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Крім того, у позовну заяву необхідно включити клопотання про витребування у порядку підготовки справи до розгляду у відповідача матеріалів осдової справи позивача.

До позовної заяви додаються: копія повідомлення про відповідну відмову, копія довідки особи про звернення за захистом, інформація по країні походження тощо.

Важливе значення при веденні цієї категорії справ має дослідження інформації по країні походження біженців та осіб, які потребують додаткового захисту (далі — ІКП). Зокрема посилання на актуальну та релевантну ІКП повинні бути наведені у позові.

Відповідно до пунктів 10, 22 Постанови Пленуму ВАСУ від 25.06.2009 № 1:

«...при розгляді зазначених справ судам слід ураховувати, що підтвердження обґрунтованості побоювань переслідування (через інформацію про можливість таких переслідувань у країні походження біженця) можуть отримуватися від особи, яка шукає статусу біженця, та незалежно від неї — з різних достовірних джерел інформації, наприклад, із резолюцій Ради Безпеки ООН, документів і повідомлень Міністерства закордонних справ України, інформації, зібраної та проаналізованої Державною міграційною службою України, Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. ...Суди можуть використовувати

інформацію про країни походження, розміщену на офіційних сайтах ДМСУ, УВКБ ООН, а також на інформаційних носіях, які розповсюджуються Регіональним представництвом УВКБ ООН у Білорусі, Молдові, Україні, та інших носіях...

Ситуація у країні походження при визначенні статусу біженця є доказом того, що суб'єктивні побоювання стати жертвою переслідування є цілком обґрунтованими, тобто підкріплюються об'єктивним положенням у країні та історією, яка відбулася особисто із заявником...».

Джерела ІКП повинні бути достовірними. Прикладами таких джерел ІКП можуть бути сайти: <http://www.refworld.org.ru> — база даних ІКП УВКБ ООН; <http://www.ecoi.net> — Європейська мережа інформації по країнах походження.

Джерелами ІКП щодо певних країн походження біженців є рекомендації УВКБ ООН, наприклад: Рекомендації УВКБ ООН щодо міжнародного захисту осіб, які залишають Сирійську Арабську Республіку (Редакція 4), 1 листопада 2015 р. (доступно за посиланням: <http://www.refworld.org.ru/docid/5682afca4.html>); Методичні рекомендації УВКБ ООН з оцінки потреб у міжнародному захисті шукачів притулку з Афганістану, 19 квітня 2016 р. (доступно за посиланням: <http://www.refworld.org.ru/docid/577286cd4.html>).

Також слід звернути увагу на те, наскільки міграційною службою було додержано вимог чинного законодавства щодо використання ІКП у своїх висновках по справах шукачів міжнародного захисту. Оскільки порушення цих норм міграційною службою є доволі поширеними.

Відповідно до п. 5.1 Правил (затв. Наказом МВС України 07.09.2011 № 649):

«...У висновку обов'язково робиться посилання на використану інформацію про країну походження заявника, включаючи сторінки, назви інформаційних звітів, роки та найменування установ чи організацій, що його підготували, посилання на електронну адресу, якщо звіти було опубліковано в Інтернеті, та її співвідношення із змістом заяви та відомостями, отриманими під час співбесіди із заявником...».

Недодержання міграційною службою цих вимог може бути підставою для визнання відповідних рішень протиправними.

Для обґрунтування позовних вимог також може використовуватися релевантна практика Європейського суду з прав людини.

Так, щодо обґрунтування необхідності надання додаткового захисту особі, у країні походження якої наявний внутрішній збройний конфлікт, можливі посилання на справу ЄСПЛ «Суфі і Елмі

проти Сполученого Королівства (8319/07 та 11449/07, рішення від 28 червня 2011 року)». У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що повернення особи у ситуацію громадянської війни може складати загрозу тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (п.п. 217–241). При цьому для оцінки ситуації слід використовувати певні встановлені судом критерії. Зокрема, слід оцінити: чи сторони конфлікту використовували методи або тактики війни, які збільшували ризик втрат серед цивільного населення або які були безпосередньо спрямовані проти цивільного населення; чи використання таких методів та/або тактик застосовувались усіма сторонами конфлікту; чи конфлікт був локалізованим чи всеохоплюючим; кількість осіб, яких були вбито, поранено або які були переміщені в результаті боротьби.

Так, враховуючи ці критерії, наприклад, щодо ситуації в Сирії, можна дійти висновку, що загальна ситуація в країні може складати загрозу тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження для особи у разі її повернення, що, в свою чергу, є підставою для надання відповідній особі додаткового захисту в Україні.

Такі висновки, зокрема, підтверджуються рішенням ЄСПЛ у справі «Л. М. та інші проти Росії (L. M. and others v. Russia, 40081/14, 40088/14 and 40127/14, 15 October 2015)». У цій справі ЄСПЛ, оцінивши викладені у заявах фактичні обставини та ситуацію у Сирії, дійшов висновку, що повернення заявників до Сирії порушуватиме статті 2 та/або 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (п. 125 зазначеного рішення).

Для обґрунтування позовних вимог також можуть використовуватися посилання на рекомендації Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) як спеціалізованої Агенції ООН, на яку, зокрема, покладено наглядову функцію щодо виконання державами-учасницями Конвенції 1951 року про статус біженців.

Це, перш за все, Керівництво УВКБ ООН із процедур та критеріїв визначення статусу біженців згідно з Конвенцією 1951 року і протоколом 1967 року, що стосуються статусу біженця (1992 р., доступно за посиланням: www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf) (далі за текстом — Керівництво УВКБ ООН), яке містить детальний аналіз критеріїв для визнання особи біженцем та роз'яснює певні процедурні моменти.

Крім того, УВКБ ООН видало серію тематичних рекомендацій з міжнародного захисту, які стосуються окремих категорій заяв та деяких практичних питань:

— Рекомендації з міжнародного захисту № 1: Переслідування за гендерною ознакою у контексті статті 1А(2) Конвенції 1951 року про статус біженців;

— Рекомендації № 2: Належність до певної соціальної групи;

— Рекомендації № 3: Припинення статусу біженця відповідно до пунктів 5 та 6 статті 1С Конвенції про статус біженців 1951 року («Положення про припинення»);

— Рекомендації № 4: Альтернатива втечі або переміщення всередині країни;

— Рекомендації № 5: Застосування положень про виключення відповідно до статті 1F Конвенції про статус біженців 1951 року;

— Рекомендації № 6: Заяви про надання статусу біженця за релігійними мотивами;

— Рекомендації № 7: Застосування статті 1А(2) Конвенції 1951 року та / або Протоколу 1967 року, що стосуються статусу біженців, до жертв торгівлі людьми і особам, які мають ризик стати жертвами торгівлі людьми;

— Рекомендації № 8: Звернення дітей за наданням притулку відповідно до статей 1А(2) та 1F Конвенції 1951 року та / або Протоколу 1967 року, що стосуються статусу біженців;

— Рекомендації № 9: Клопотання про надання статусу біженця в зв'язку з сексуальною орієнтацією та (або) гендерною ідентичністю;

— Рекомендації № 10: Клопотання про надання статусу біженця в зв'язку з військовою службою.

Викладені в рекомендаціях УВКБ ООН позиції можуть бути використані для доведення необґрунтованості певних висновків міграційної служби у конкретних справах.

Наведемо декілька типових прикладів:

1. Так, міграційна служба, встановивши, що позивач особисто не зазнавав переслідувань у країні походження, не аналізує, чи є обґрунтованими висловлені особою побоювання стати жертвою переслідувань у разі її повернення до країни походження.

Відповідно до Керівництва УВКБ ООН (п. 43) побоювання стати жертвою переслідувань не повинні обов'язково ґрунтуватися на особистому досвіді заявника. Те, що, наприклад, сталося з його друзями, родичами та іншими членами тієї ж расової або соціальної групи, може бути свідченням того, що його побоювання стати рано чи пізно жертвою переслідувань цілком обґрунтовані.

2. Міграційна служба розглядає легальний виїзд із країни походження як фактор, що свідчить про відсутність підстав для набуття статусу біженця.

Але факт легального виїзду із країни походження та наявність національного паспорту не можуть самі по собі бути підставою для відмови у наданні статусу біженця, а повинні оцінюватись у комплексі із іншими обставинами справи.

Відповідно до Керівництва УВКБ ООН (п. 47–48):

«47. Характерним прикладом перевірки обґрунтованості побоювань є випадок, коли заявник володіє дійсним національним паспортом. Іноді стверджують, нібито володіння паспортом означає, що влада, яка його видала, не має наміру переслідувати його власника, інакше вона не стала б видавати йому паспорт. Хоча в деяких випадках це цілком ймовірно, багато осіб користуються легальним способом виїзду як єдиним засобом втекти, не розкриваючи своїх політичних поглядів, обізнаність про які могла б поставити їх у небезпечне положення перед обличчям влади.

48. Володіння паспортом, таким чином, не завжди може розглядатися як свідчення лояльності з боку його власника або як показник відсутності побоювань. Паспорт може бути навіть виданий особі, небажаній в своїй країні, з єдиною метою організувати її виїзд. Трапляються також випадки, коли паспорт отримано незаконно. Таким чином, саме по собі володіння дійсним національним паспортом не є перешкодою для отримання статусу біженця».

3. Міграційна служба не враховує можливість переслідування особи з боку так званих недержавних агентів переслідування.

Відповідно до Керівництва УВКБ ООН (п. 65): *«...Переслідування зазвичай відносяться до дій влади країни. Вони можуть також виходити від частини населення, яка не поважає порядок, встановлений законами даної країни. Таким випадком може бути релігійна нетерпимість, рівносильна переслідуванням, в країні зі світським режимом, але де значні групи населення не поважають віру своїх ближніх. Там, де серйозні дискримінаційні або принижуючі гідність дії здійснюються місцевим населенням, такі дії можуть розглядатися як переслідування, якщо відомо, що влада свідомо допускає це або якщо влада відмовляється або не здатна забезпечити ефективний захист...».*

Наведена у Керівництві УВКБ ООН позиція підтверджується також рекомендаціями Пленуму ВАСУ. У постанові Пленуму ВАСУ від 25.06.2009 № 1 зазначено (п. 22): *«...цілком обґрунтоване побоювання повинно існувати під час звернення та вирішення питання про надання статусу біженця, незалежно від того, хто є суб'єктом переслідування — державні органи чи ні. Підпункт 2 пункту «А» статті 1 Конвенції про статус біженців 1951*

року не зазначає, що такі дії повинні бути здійсненими державною владою. Тобто таке переслідування може бути результатом діяльності осіб, які не контролюються органами державної влади і від яких держава не в змозі захистити громадян та інших осіб, що перебувають на її території».

4. Міграційна служба не враховує існування такої категорії, як біженці «на місці».

Відповідно до Керівництва УВКБ ООН: «94. Вимога, щоб особа перебувала поза межами своєї країни, для того щоб називатися біженцем, не означає, що ця особа повинна обов'язково залишити країну нелегально або навіть через цілком обґрунтовані побоювання. Вона може вирішити попросити статус біженця після перебування протягом якогось часу за кордоном. Особа, яка не була біженцем в момент від'їзду з країни, але яка стає біженцем пізніше, називається біженцем «на місці».

95. Особа стає біженцем «на місці» через обставини, що виникли в країні її походження під час її відсутності...».

Наведена у зазначеному Керівництві УВКБ ООН позиція підтверджується також рекомендаціями Пленуму ВАСУ. У постанові Пленуму ВАСУ від 25.06.2009 № 1 зазначено (п. 22): «...Ситуація виникнення цілком обґрунтованих побоювань переслідування може скластися як під час знаходження людини у країні свого походження (у цьому випадку особа залишає країну у пошуках притулку), так і під час знаходження людини в Україні, через деякий час після від'їзду з країни походження (тобто ситуація в країні походження змінилася після від'їзду, породжуючи серйозну небезпеку для заявника), або може ґрунтуватися на діях самого заявника після його від'їзду, коли повернення до країни походження стає небезпечним. Таке цілком обґрунтоване побоювання повинно бути на цей час...».

Ще один момент, на який необхідно звернути увагу, це є особливості доказування в процедурі надання міжнародного захисту органами ДМСУ та оцінка дотримання органами ДМС вимог законодавства з цього питання. У зв'язку з особливою ситуацією, у якій опиняються біженці, вони, як правило, не можуть надати доказів на підтвердження кожного елемента своєї заяви. Законодавство враховує зазначену ситуацію та встановлює певні вимоги, при яких можливе прийняття рішення за відсутності письмових доказів.

Пункт 5.1 «е» Правил (затв. наказом МВС від 07.09.2011 № 649) передбачає, що:

«...відомості та обставини, про які зазначено у заяві про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, і які не підтверджу-

ються документами або іншими фактичними даними, можуть бути враховані під час підготовки висновку за умови, що твердження заявника стосовно обставин, зазначених у заяві, є послідовними і правдоподібними, надана ним інформація не суперечить загальновідомим відомостям, що мають відношення до справи заявника, та встановлена загальна правдоподібність заяви...».

Отже, відсутність письмових доказів ДМСУ не може розглядати як єдину підставу для відмови. На це питання також звертає увагу Пленум ВАСУ. Відповідно до положень п. 10 постанови Пленуму ВАСУ від 25.06.2009 року № 1:

«...Судам слід ураховувати, що залежно від певних обставин отримання і надання документів, які можуть бути доказом наявності умов для визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, особою, котра звертається за встановленням статусу біженця, може бути взагалі неможливим, тому така обставина не є підставою для визнання відсутності умов, за наявності яких надається статус біженця або визнання особи такою, що потребує додаткового захисту...».

Ненадання документального доказу усних тверджень не повинно бути перешкодою в прийнятті заяви чи прийнятті об'єктивного рішення щодо статусу біженця та особи, яка потребує додаткового або тимчасового захисту, з урахуванням принципу офіційності, якщо такі твердження збігаються з відомими фактами та загальна правдоподібність яких є достатньою...».

З цього питання для обґрунтування відповідної позиції також можуть бути застосовані європейські стандарти у цій сфері, викладені у Директиві Ради ЄС «Щодо мінімальних стандартів для кваліфікації громадян третіх країн та осіб без громадянства як біженців або як осіб, що потребують міжнародного захисту за іншими причинами, а також суті захисту» 2011/95/ЄС від 13.12.2011 р. Пункт 5 ст. 4 Директиви передбачає, що аспекти заяви заявника, які не підтверджуються документальними доказами, не вимагають підтвердження, якщо виконуються наступні умови: реальна спроба обґрунтувати заяву; надання усіх важливих елементів, що є у розпорядженні заявника та мають відношення до справи, та обґрунтування неможливості надання інших таких елементів; послідовність, правдоподібність та несуперечливість тверджень заявника загальній та конкретній інформації, що відноситься до випадку заявника; заявник подав свою заяву про міжнародний захист як тільки це стало можливим; встановлено, що заявник заслуговує на довіру.

Андрей Кифак

адвокат, юрист юридической фирмы «АНК»

ОТГОЛОСКИ «Панамагейта»

Обзор «антиоффшорного» законодательства в свете влияния на конечных бенефициарных собственников

В настоящей статье вашему вниманию предлагается обзор законодательных инициатив в сфере использования оффшорных структур, а также анализ возможных рисков для конечных бенефициаров.

1. Общая тенденция по «антиоффшорному» законодательству

Одним из следствий «Панамского скандала» стала более активная работа украинских законодателей над вопросами конечных бенефициаров и использования оффшорных структур.

Одним из таких шагов стал пакет законопроектов «О налоговом суверенитете...» (№ 4380 и № 4381), предусматривавший в числе прочего оффшорную пошлину — дополнительный сбор в размере 15 % от суммы операций налогоплательщика с оффшорными и приравненными к ним компаниями. Законопроекты находятся на рассмотрении в комитетах ВР с 12.04.2016 г., что заставляет усомниться в реалистичности их имплементации.

Также была создана рабочая группа по вопросам деоффшоризации во главе с Ниной Южаниной, которая должна была до 10 июля 2016 года подготовить и презентовать свое решение «с учетом международных инициатив, разработанных Организацией экономического сотрудничества и развития (ОЭСР)», что, в частности, подразумевает возможность присоединения Украины к системе Единого стандарта отчетности ОЭСР, краткий обзор которого приведен ниже.

Система Единого стандарта отчетности (CRS, Common reporting standard), подразумевающая автоматический обмен информацией между странами в налоговых целях, начала работать в странах-подписантах с 1 января 2016 года.

Начиная с 1988 года большинство стран мира, включая Украину, присоединились к Совместной

конвенции про взаимную административную помощь в налоговых делах, позволяющей соответствующему органу одной страны запрашивать в установленном порядке необходимую информацию от другой страны. Помимо Совместной конвенции, на основании Единого стандарта в октябре 2014 года были поставлены первые подписи под Многосторонним соглашением компетентных органов об автоматическом обмене информации (МСАА, Multiple competent authority agreement, далее — «Соглашение»¹).

Соглашение предусматривает, что в конце года налоговая служба страны-подписанта будет автоматически получать от всех остальных присоединившихся к Соглашению стран информацию о наличии и состоянии финансовых счетов резидента этой страны во всех остальных странах. Ниже приведены основные положения Единого стандарта.

Обмен осуществляется только между присоединившимися к Соглашению странами². Так, если гражданин страны-подписанта 1 имеет счет в стране-подписанте 2, но при этом является налоговым резидентом не подписавшей страны, то автоматический обмен неприменим. На данный момент подписантами выступает значительная часть юрисдикций; помимо ряда развивающихся (Перу) и малых (Ватикан) стран, Соглашение не подписали Андорра, Казахстан,

¹ С текстом Соглашения и положениями Единого стандарта можно ознакомиться на сайте ОЭСР: <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/automatic-exchange-financial-account-information-common-reporting-standard.pdf>

² Список стран-подписантов Соглашения: <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/MCAA-Signatories.pdf>. Список стран, поддержавших внедрение Единого стандарта и автоматический обмен информацией по налоговым вопросам (не все из них подписали Соглашение): <http://www.oecd.org/tax/transparency/AEOI-commitments.pdf>

Монако, Панама, Россия, Украина. Тем не менее, Андорра, Монако, Панама и Россия заявили о намерении поддержать Единый стандарт и провести первый автоматический обмен информацией в 2018 году.

Обмен осуществляется **по результатам года**. Соответственно, страны, декларировавшие готовность провести обмен в 2017 году, начинают сбор информации с 1 января 2016 года и проведут первый обмен к октябрю 2017 года, а страны, имплементирующие автоматический обмен в 2018 году, — с 1 января 2017 года. По опыту внедрения аналогичных требований отчетности по резидентам США (FATCA), предоставление информации за прошлые периоды не предполагается, т. е. страна, проводящая обмен в 2018 году, за 2016-й данные уже не получит.

Обязанность собирать информацию для обмена несут субъекты финансового мониторинга: в первую очередь банки, но также брокеры, некоторые инвестиционные фонды и страховые компании.

Под обмен подпадают как счета физлиц, если физлицо является налоговым резидентом страны-подписанта, **так и счета юрлиц**, бенефициаром/контроллером которых выступает резидент страны-подписанта. Вероятная форма отчета по юрлицам — информация для идентификации бенефициара и баланс по счету на конец отчетного периода.

Имеется также количественное ограничение: так, юрлица с уже открытыми по состоянию на начало отчетного года счетами, на счету которых меньше эквивалента 250 тысяч долларов США по состоянию на 31 декабря отчетного года, не подпадают под автоматический обмен. Тем не менее субъект финансового мониторинга, а также национальный регулятор, не лишены права изменить критерии в сторону ужесточения (в частности, снять количественное ограничение). Не менее вероятно и сохранение подобной «льготы» лишь на первый отчетный год.

Основная цель автоматического обмена — предоставить налоговым органам страны резидентства физлиц полную информацию об их доходах во избежание уклонения от уплаты налогов на доходы физических лиц. Отдельно обращаем внимание, что методология ОЭСР отождествляет счета passive NFE (компаний, получающих преимущественно пассивные доходы) со счетами физлиц-бенефициаров такой компании; валютное законодательство Украины на данный момент не разграничивает реальные компании и юрлица-оболочки.

Таким образом, ожидаемо присоединение Украины к автоматическому обмену финансовой информацией с 2017 или 2018 года, в результате чего информация о счетах физлиц-бенефициаров и счетах контролируемых ими компаний-оболочек (passive NFE) по результатам года будет передаваться в налоговые органы страны резидентства физлиц-бенефициаров.

2. Действующее валютное законодательство

В данном разделе предлагаем описание рисков, связанных с:

1) владением физическим лицом, резидентом Украины, долей (корпоративными правами) в иностранном юридическом лице;

2) открытием физическим лицом, резидентом Украины, счета за границей, осуществление операций по счёту (поступление средств, расходование средств).

Обращаем внимание, что украинское законодательство расценивает счета компаний-оболочек (passive NFE) как вариант 1; европейское законодательство (следовательно, вероятно изменение действующего украинского законодательства в этом направлении в ближайшие годы) расценивает подобные счета и операции по ним как вариант 2.

По данным операциям есть **три группы требований** (и, соответственно, рисков), которые будут детализированы далее: валютные, налоговые и административная ответственность. Все они **распространяются на разных лиц**.

Административная ответственность применима **только к гражданам Украины**.

Налоговые требования применимы к налоговым резидентам Украины — физлицам, которые имеют в Украине место проживания и центр жизненных интересов; в спорных случаях резидентами считаются лица, проживающие в Украине **более 183 дней в году**.

Валютные требования применимы к лицам, имеющим постоянное место проживания в Украине. Постоянное место проживания, что подтверждает также письмо НБУ № 18-213/1776 от 11.05.2002, определяет Закон «О внешнеэкономической деятельности»; лицо имеет постоянное место проживания, если проживает более года на территории Украины и имеет намерение проживать здесь постоянно, не ограничиваясь выполнением какой-либо цели (сроком трудоустройства в конкретной украинской компании, к примеру). Исходя из этого определения на практике украинские банки очень осторожно подходят к определению лица резидентом в контексте валютного законодательства и считают таковым физическое

лицо, которое имеет **постоянный вид на жительство или зарегистрировано как предприниматель**.

Рассмотрим каждую операцию в разрезе вышеупомянутых блоков рисков.

1. *Владение физическим лицом, резидентом Украины, долей (корпоративными правами) в юридическом лице-нерезиденте.*

Требование валютного законодательства для такой операции:

— наличие индивидуальной лицензии НБУ на осуществление инвестиций за границу (кроме случаев получения корпоративных прав в дар или в наследство)³.

Негативные последствия в случае несоблюдения валютных требований (для резидента Украины в понимании валютного законодательства, определение дано выше):

— за осуществление операций, которые требуют индивидуальной лицензии НБУ, без такой лицензии на резидентов и нерезидентов налагается штраф в размере суммы осуществлённой валютной операции⁴, то есть за владение за границей корпоративными правами **штраф составит номинальную стоимость корпоративных прав**.

Операции юридического лица-нерезидента являются недоступными для украинской юрисдикции, поскольку в понимании украинского законодательства не отождествляются с операциями физического лица-резидента.

Требования налогового законодательства для такой операции (применимо к налоговым резидентам Украины):

— само по себе владение за границей предприятием (корпоративными правами) не возлагает на резидента Украины налоговых обязательств;

— операции и налоговые обязательства заграничной компании не создают налоговых обязательств бенефициару;

— **в случае, когда резидент получает доход или выгоду** от деятельности такой заграничной компании, полученные доходы **должны декларироваться** и облагаться налогом с учётом требований налогового законодательства и правил устранения двойного налогообложения.

2. *Открытие физическим лицом, резидентом Украины, счета за границей, осуществление операций по счёту.*

Требования валютного законодательства для такой операции (применимы к резидентам в понимании валютного законодательства):

— наличие индивидуальной лицензии НБУ для размещения денег на банковских счетах за границей;

— наличие индивидуальной лицензии НБУ для приобретения движимого или недвижимого имущества за границей⁵.

Размещением валютных ценностей (денег) на счетах считается:

— зачисление денег на счёт резидента (независимо от источника такого зачисления, из-за границы или из Украины; если счёт принадлежит резиденту, то такая операция требует лицензии НБУ);

— **наличие денег на счёту резидента** (например, допускается открытие счёта без лицензии во время нахождения за границей, но после возвращения в Украину деньги с такого счёта должны быть перечислены на счёт резидента в украинском банке, если, конечно, резидент не получил индивидуальную лицензию НБУ).

Негативные последствия в случае несоблюдения валютных требований:

— **штраф в размере суммы осуществлённой валютной операции**⁶, то есть вся сумма операций по заграничному счёту подлежит взысканию как штраф, а равно и полная стоимость приобретённого без лицензии объекта имущества.

Дополнительно, для граждан Украины — административная ответственность за незаконное открытие или использование за границей валютных счетов гражданами Украины — штраф от 500 до 1000 необлагаемых минимумов доходов граждан (в случае повторного в течение года нарушения — от 1000 до 3000 минимумов)⁷.

Требования налогового законодательства аналогичны предыдущему пункту: доход, полученный резидентом Украины за границей (в том числе поступивший на счёт), является объектом налогообложения, должен декларироваться в Украине, с него должен уплачиваться налог (либо, по правилам устранения двойного налогообложения, должны быть предоставлены документы, подтверждающие оплату налога за границей).

Негативные последствия в случае несоблюдения налоговых требований:

— принудительное взыскание налогового долга и дополнительно налоговых санкций;

³ Пункт 4 статьи 5 Декрета «О валютном регулировании и валютном контроле».

⁴ Пункт 2 статьи 16 Декрета «О валютном регулировании и валютном контроле».

⁵ Пункт 4 статьи 5 Декрета «О валютном регулировании и валютном контроле».

⁶ Пункт 2 статьи 16 Декрета «О валютном регулировании и валютном контроле».

⁷ Статья 162-2 КоАП.

— привлечение резидента к административной и даже уголовной ответственности за разные нарушения: от нарушения правил ведения бухгалтерта до уклонения от уплаты налогов.

Отдельно отметим, что независимо от гражданства и резидентства бенефициара, на него в любом случае могут распространяться следующие требования в национальной редакции:

— уплата налогов с доходов бенефициара как физлица в стране налогового резидентства;

— требования валютного законодательства (как правило, существенно мягче в странах со стабильной национальной валютой) по открытию счетов за границей и покупке валютных ценностей;

— требования налоговой по уведомлению о счетах/доходах за границей (данное требование может не зависеть от налогового резидентства).

3. Прецедентные варианты контроля риска

Ниже рассмотрим отдельно риски, связанные с простым владением корпоративными правами и с выплатой доходов бенефициару (в частности, на иностранный счет).

3.1. Владение корпоративными правами иностранной компании

Достаточно распространенным способом контроля риска при приобретении корпоративных прав иностранной компании является **получение их в дар от нерезидента или по наследству**. В таком случае не нужна индивидуальная лицензия НБУ, но сумма подарка является доходом бенефициара и подлежит налогообложению, равно как и любые доходы и выгода бенефициара от иностранной компании.

Возможным вариантом также выступает использование форм юридических лиц, обладающие бенефициаром доли в которых не предусмотрено по конструкции (к примеру, трастов). Из основных минусов — сравнительно высокая стоимость таких инструментов, ограниченный контроль за такой компанией (ограниченная ликвидность средств) и требование банковских структур в любом случае раскрывать бенефициаров.

В результате «Панамского скандала» были опубликованы материалы по способу, использованному КУА «Фьюжн Капитал Партнерз», а именно **внесение в уставной капитал компании не денег, а корпоративных прав в украинском предпрятии**.

НБУ в своём письме № 24-0004/8079 от 29.01.2016 г. разъяснил, что обмен корпоративных прав украинской компании на корпоративные права в заграничной компании не является инвестированием в понимании валютного законодательства.

Аналогичная позиция изложена в письме Министерства экономического развития и торговли Украины № 4103-07/4248-07 от 17.02.2016.

Сам по себе такой вывод НБУ и Минэкономразвития сомнителен, поскольку в норме Декрета «О валютном регулировании и валютном контроле» операция для получения лицензии сформулирована как «приобретение» корпоративных прав, без указания, каким способом, а исключения прямо установлены — это получение в дар и по наследству. Данное индивидуальное разъяснение НБУ также вызывает серьезные сомнения, поскольку базируется исключительно на выводе регулятора о том, что доля в уставном капитале украинского общества не относится к валютным ценностям, в связи с чем инвестирование путем внесения указанной доли в обмен на акции в иностранной компании не требует получения лицензии НБУ.

Принимая во внимание тот факт, что неофициальная и официальная позиции регулятора, занимаемые им ранее, прямо противоречили вышеприведенным выводам, то **нельзя исключать, что со сменой руководства НБУ или изменением политической ситуации регулятор может изменить свою позицию** и отозвать ранее предоставленные разъяснения. В этом случае примененная схема будет незаконна, что вызовет необходимость получения соответствующей лицензии.

В то же время **подобная схема может быть применена только при условии получения аналогичного разъяснения НБУ**, что будет служить защитой от применения санкций за нарушение валютного законодательства.

3.2. Выплата доходов бенефициару

В контексте налогового законодательства выплаты или предоставление выгоды бенефициару должно будет подпасть под налогообложение НДФЛ в стране налогового резидентства бенефициара, информация же о факте выплаты дохода/предоставления выгоды должна стать легкодоступной для налоговых органов благодаря автоматическому обмену финансовой информацией.

Прецедентный вариант предполагает использование компаний-оболочек (passive NFE) для предоставления выгоды бенефициару без посредственных выплат на счет бенефициара как физлица. Несмотря на то что украинское законодательство рассматривает компании-оболочки как отдельные лица с отдельными налоговыми обязательствами, методика ОЭСР предполагает отождествление доходов компаний-оболочек и бенефициара в налоговых целях. В среднесрочной перспективе ожидается принятие аналогичных

поправок и в украинское законодательство в целях гармонизации с требованиями ЕС.

Ряд юрисдикций предлагает льготные условия по налогообложению доходов физлиц, чем могут воспользоваться бенефициары, готовые стать налоговыми резидентами означенных юрисдикций (проживать там не менее 183 дней в году).

При отсутствии иных целей построения корпоративных структур вокруг компаний-нерезидентов — к примеру, такое структурирование группы целесообразно для её капитализации и продажи доли — вполне возможен и полный отказ от использования нерезидентных структур. Дополнительная налоговая нагрузка при выплате дивидендов от украинских компаний (юрлиц на общей системе) составит 6,5 % (5 % НДФЛ и 1,5 % военного сбора); бенефициары, не являющиеся резидентами Украины в понимании валютного законодательства, смогут приобретать валюту и размещать её на личных счетах за границей (или же получать дивиденды в валюте напрямую от украинских компаний после снятия временных ограничений НБУ).

4. Резюме

Требования валютного законодательства предусматривают штрафы в размере номинальной стоимости приобретенных корпоративных прав и всей суммы средств/операций по счету физлица за границей. Данные штрафы неприменимы в следующих случаях:

— бенефициар нерезидент в понимании валютного законодательства (см. раздел 2). В данном случае применимо валютное законодательство страны резидентства, вероятно, более щадящее;

— корпоративные права получены в дар, по наследству или приобретены обменом (см. раздел 3.1), а счет за границей на себя как физлицо бенефициар не открывал.

В контексте налогового законодательства, в среднесрочной перспективе ввиду практической обкатки системы автоматического обмена финансовой информацией и вероятного присоединения Украины к такому обмену (см. раздел 1), ожидается:

— классификация всей выгоды, полученной бенефициаром от компаний-нерезидентов, как доходов физлица, а также наличие у налоговых органов информации о прямых и косвенных доходах физлица от компаний-нерезидентов. Как результат, выплаты или предоставление выгоды бенефициару должны будут подпасть под налогообложение НДФЛ в стране налогового резидентства бенефициара (см. раздел 3.2);

— наличие у налоговых органов более полной информации о корпоративных структурах. Как результат, все операции внутри корпоративной структуры будут проверяться на предмет соответствия условий (цены) рыночным в рамках проверки по трансфертному ценообразованию.

Катерина Коваль

адвокат, м. Київ

Проблемні питання щодо правових наслідків для платників податків

Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» суттєво розширив повноваження Верховного Суду України (ВСУ) — питання наявності підстав для перегляду рішень суду касаційної інстанції приймає не суд, який постановив рішення, що оскаржується.

В зв'язку з розширенням повноважень Верховний Суд збільшив кількість постанов, якими вніс неоднозначність тлумачення відповідних норм.

Протягом останніх років Вищий адміністративний суд неодноразово наполягав на тому, що матеріали кримінальних проваджень не можуть

братися до уваги судом, якщо цим матеріалам не надана правова оцінка у відповідному вирокі суду.

Адвокати та юрисконсультанти, що здійснюють діяльність у сфері захисту та обслуговування бізнесу, були неприємно здивовані рядом рішень Верховного Суду України, які знівелювали презумпцію невинуватості, таємницю слідства та надали податковим органам право на використання у розгляді адміністративних справ про оскарження податкових повідомлень — рішень використовувати матеріали кримінальних справ, за якими ще не винесений вирок.

Інша неприємна новина для платників податків, яким у 2013–2014 роках податкові органи самостійно відкоригували показники податкових зобов'язань та податкового кредиту, сформованих платником, та зменшили їх до «0».

У постановах ВСУ від 3 лютого 2016 року за справою № 826/11720/14 та 5 квітня 2016 року за справою № 808/6685/14 чітко зазначено, що внесення або зміна інформації у базах інформаційних систем, які використовуються органами Державної податкової служби, зокрема Інтегрованої автоматизованої інформаційної системи «Податковий блок» — «Система автоматизованого співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів на рівні ДПА України», самі по собі не зумовлюють для платників податків будь-яких юридичних наслідків у формі виникнення або зміни прав та обов'язків, змін у структурі податкових зобов'язань та податкового кредиту, оскільки внесення такої інформації не призводить до коригування (збільшення) податкових зобов'язань платника податків.

У п. 61.1 ст. 61 Податкового кодексу визначено, що податковий контроль — це система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків та зборів.

Способом здійснення такого контролю є, зокрема, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів. Виходячи із системного тлумачення статей 71, 72, 74-ї Податкового кодексу колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючого органу використовується інформація, яка надійшла за результатами податкового контролю і не може бути виключена з баз даних, якщо дії зі здійснення такого контролю не визнані протиправними в установленому порядку.

У постанові від 1 грудня 2015 року за справою № 21-99ф15 міститься правовий висновок, відповідно до якого відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема щодо компетенції контролюючих органів, повноважень і обов'язків їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, урегульовані Податковим кодексом. Способом здійснення такого контролю є, зокрема, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів. Інформація, зібрана відповідно до Податкового кодексу, може зберігатися та опрацьовуватися в інформаційних базах контролюючих органів або

безпосередньо посадовими (службовими) особами контролюючих органів. Висновки, викладені в акті перевірки, є відображенням дій податкових інспекторів та не породжують правових наслідків для платника податків і, відповідно, такий акт не порушує прав останнього. Дії контролюючого органу щодо внесення до Інформаційної системи змін показників податкової звітності суб'єктів господарювання в частині податкового кредиту та податкових зобов'язань на підставі акта перевірки без прийняття податкових повідомлень — **рішень не породжують правових наслідків для платників податків та не порушують їхні права**, оскільки розміщена в цій системі інформація є службовою та використовується податковими органами для обробки зібраної інформації в автоматичному режимі (використовується для виконання покладених на контролюючі органи функцій та завдань) з метою здійснення податкового контролю.

Тобто Верховний Суд України вважає, що «розбіжності», які виникають в системі автоматизованого співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів на рівні ДПА України в зв'язку з коригуванням (зменшенням до «0») показників податкових зобов'язань та податкового кредиту, сформованих платником, не є порушенням прав платника.

Хочемо зазначити, що одними із наслідків коригування (зменшення до «0») показників податкових зобов'язань та податкового кредиту з ПДВ, сформованих платником, є неможливість бюджетного відшкодування ПДВ платником та контрагентами платника, позапланові перевірки платника та контрагентів платника. В зв'язку з чим відбувається незаконне вимивання обігових коштів платника податків та руйнування іміджу надійного партнера та ділової репутації платника.

Ще більше неоднозначності Верховний Суд України вніс при прийнятті постанови від 17 лютого 2016 року за справою № 826/19102/14, якою відмовив у задоволенні заяви ДПІ про перегляд ухвали суду касаційної інстанції з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, які регулюють відносини, що стосуються дій ДПІ щодо внесення до АІС «Податковий блок» коригування показників податкових зобов'язань та податкового кредиту.

У рішенні, про перегляд якого подано заяву, суд касаційної інстанції погодився з правовим висновком судів попередніх інстанцій про те, що

коригування податкових зобов'язань та податкового кредиту з ПДВ Товариства в АІС «Податковий блок» є **протиправним**, позаяк здійснене на підставі результатів зустрічної звірки, проведеної ДПІ з порушенням нормативно визначеного порядку їх проведення. Такі результати, як впливає з висновку суду, викликають обґрунтовані сумніви в їх правдивості і достовірності. Аналіз правозастосування у наведених рішеннях дає підстави вважати, що в них ідеться про неоднакове застосування одних і тих самих норм матеріального права, що регулюють порядок проведення зустрічних звірок контролюючим органом, яке зумовлене різними за змістом та характером фактичними обставинами справ. Зазначене не дає можливості дійти висновку про неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм права у подібних правовідносинах.

Отже, не має змоги сумлінний платник податків сподіватися на захист порушених прав, а мільйони гривень так і залишилися «у підвищеному стані».

Відзначаємо, що з середини 2015 року ситуація щодо самостійного коригування податковими

органами показників податкових зобов'язань та податкового кредиту з ПДВ, сформованих платниками, дещо змінилась.

17 липня 2015 року в зв'язку з чисельними скаргами представників бізнесу Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зменшення податкового тиску на платників податків», згідно з яким *«Контролюючим та іншим державним органам забороняється використовувати акт перевірки як підставу для висновків стосовно взаємовідносин платника податків з його контрагентами, якщо за результатами складення акта перевірки податкове повідомлення-рішення не надіслано (не вручено) платнику податків або воно вважається відкликаним відповідно до статті 60-ї цього Кодексу»*.

Необхідно відзначити, що в останній час зменшилась до мінімуму кількість випадків самостійного коригування податковими органами показників податкових зобов'язань та податкового кредиту з ПДВ, сформованих платниками.

І. В. Тимофіїв
адвокат

Забезпечення неупередженого розгляду адміністративних справ, вирішення і досягнення об'єктивності у справі

16.11.2015 року о 18 годині 45 хвилин водій транспортного засобу «Toyota Corolla» в порушення п. 16.11 «Правил дорожнього руху», затверджених Постановою КМУ від 10.10.2001 року № 1306, на перехресті нерівнозначних доріг допустив зіткнення з автомобілем «Mitsubishi Outlander».

В результаті ДТП транспортні засоби отримали механічні пошкодження. В судовому засіданні водій-порушник винувачині дорожньо-транспортної пригоди не визнав та показав, що 16.11.2015 року приблизно о 18 годині 30 хвилин – 18 годині 45 хвилин він рухався на автомобілі «Toyota Corolla» по вул. Спиридонівській в напрямку Соборної площі в м. Одесі.

Слухання справи відбувалось в Малиновському районному суді м. Одеси за скоєння адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 124 КпАП України.

Перше засідання з невідомих для мене підстав відбулося без звукозаписувального технічного засобу, після чого безпідставно відкладалося, що вимусило мене подати до канцелярії Малиновського районного суду клопотання про обов'язкове слухання справи за допомогою звукозаписувального технічного засобу.

Таке клопотання мало позитивні наслідки, тому що судовий процес почав відображатися в дійсному вигляді, мав неупереджений розгляд, що сприяло досягненню об'єктивності у справі.

В клопотанні я послався на п. 7 ст. 129 Конституції України, відповідно до якої основними засадами судочинства є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами.

Даючи оцінку поясненням свідка, який був допитаний в судовому засіданні за клопотанням представника, судом встановлено наступне.

З пояснень свідка вбачається, що він був очевидцем дорожньо-транспортної пригоди, яка мала місце 16.11.2015 року приблизно о 18 годині 45 хвилин на вул. Ніжинській, ріг вул. Спиридонівської в м. Одесі.

З вул. Спиридонівської виїжджав автомобіль «Toyota Corolla», як в подальшому він дізнався, під керуванням водія автомобіля «Toyota Corolla». В цей же час в нього вдарився автомобіль «Mitsubishi Outlander» під керуванням жінки.

Суд критично оцінив пояснення вказаного свідка та дійшов обґрунтованого висновку, що вони не можуть бути прийняті до уваги, оскільки не відповідають обставинам та матеріалам справи, які повно та всебічно досліджені в судовому засіданні.

Окрім того, свідок під час складання протоколу про адміністративне правопорушення, а також протягом більше ніж двох місяців після дорожньо-транспортної пригоди водієм автомобіля «Toyota Corolla» не заявлявся як особа, яка була очевидцем обставин пригоди.

Представник апелянта в скарзі не вказав, в чому полягає незаконність і необґрунтованість рішення суду першої інстанції і на яких правових підставах, прямо передбачених законом, суд, на його думку, повинен задовольнити його скаргу та змінити вказане судові рішення.

Аналіз матеріалів справи, висновки експерта, наведені пояснення щодо порушень Правил дорожнього руху, які допустив водій «Toyota Corolla», надали можливість обрати правильну правову позицію по справі, з чим погодився районний суд.

У запереченнях на апеляцію були наведені обставини, які свідчать про законність постанови суду Малиновського району м. Одеси, з чим погодився Апеляційний суд і що було підтверджено постановою Апеляційного суду Одеської області.

(копія постанови додається)

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

06 квітня 2016 року

м. Одеса

Суддя судової палати з розгляду кримінальних справ апеляційного суду Одеської області Слободяник І.К.,
за участю правопорушника Мотіна Ю.С.
та його представника Попроцького Д.М.,
за участю представника Тимофієва І.В.,
розглянув адміністративну справу за апеляційною скаргою представника Мотіна Ю.С. – Попроцького Д.М. на постанову Малиновського районного суду м. Одеси від 04 березня 2016 року, за якою відносно

Мотіна Юрія Сергійовича, 1957 року народження,
проживаючого за адресою: м. Одеса, пров.
Нечипоренко, 15 кв. 3 а,

провадження по справі про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 124 КУпАП у відношенні Мотіна Ю.С., - закрито на підставі п. 7 ст. 247 КУпАП, у зв'язку з закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП

ВСТАНОВИВ:

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення, серія АП2 № 249722, 16 листопада 2015 року, 18.45 годин, в м. Одесі по вул. Спиридонівська в бік вул. Ніжинської по другорядній дорозі, водій Мотін Ю.С., керуючи автомобілем TOYOTA COROLLA д/н ВН 5147 ЕК не надав дорогу автомобілю MITSUBISHI OUTLANDER, д/н ВН 1770 ВН під керуванням Моїсєєвої О.М., який рухався по вул. Ніжинська в бік площі Тираспольської по головній дорозі. Внаслідок дорожньо – транспортної пригоди транспортні засоби отримали - механічні пошкодження. Тим самим Мотін Ю.С. порушив вимоги п.16.11 Правил дорожнього руху, за що передбачена відповідальність за ст. 124 КУпАП.

На вищевказану постанову представник Мотіна Ю.С. – Поприцький Д.М. подав апеляційну скаргу, в якій просить скасувати постанову Малиновського районного суду м. Одеси та винести нову постанову, якою визнати винною у скоєнні ДТП Моїсєєву О.М. Крім того, призначити повторну судову авто технічну експертизу.

Апелянт вважає зазначену постанову незаконною, необґрунтованою та винесеною з грубим порушенням норм матеріального та процесуального права.

Звернув увагу суду на те, що його підзахисний був відсутній в судовому засіданні, коли була призначена авто технічна експертиза, в зв'язку з тим, що знаходився на лікарняному, тому в нього не було можливості поставити перед експертом важливі для нього запити.

На його думку висновки експерта не відповідають дійсності, не було допитано єдиного свідка цього ДТП – Березовського В.С., можливо саме тому експерт у висновку жодного разу не посилається на його покази.

До апеляційного суду Одеської області від представника Моїсєєвої О.М – Тимофієва І.В. надійшли заперечення на апеляційну скаргу, в яких він просить апеляційну скаргу Мотіна Ю.С. залишити без задоволення, а постанову суду, як обґрунтовану та таку, що відповідає вимогам КУпАП, залишити без змін.

Заслухавши доповідь судді, пояснення представника Поприцького Д.М. в інтересах Мотіна Ю.С., який підтримав апеляційну скаргу, представника Тимофієва І.В. в інтересах Моїсеєвої О.М., який просив не задовольняти апеляційну скаргу, розглянувши матеріали адміністративної справи і доводи апеляційної скарги, приходжу до висновку про відмову у задоволенні апеляційної скарги з наступних підстав.

Як вбачається з матеріалів справи, судом першої інстанції були досконало та всебічно дослідженні всі докази в судовому засіданні, які надали можливість зробити обґрунтований висновок про винність Мотіна Ю.С. в порушенні Правил дорожнього руху, однак закрити провадження по справі у зв'язку зі спливом термінів, передбачених ст. 38 КУпАП.

За клопотанням сторін в суді першої інстанції була проведена транспортно-трасологічна та автотехнічна експертизи від 18.02.2016 року № 586/598, згідно висновкам, якої до моменту зіткнення автомобіль «TOYOTA» рухався по вул. Спиридоновській, а автомобіль «MITSUBISHI» рухався по вул. Ніжинській зі зниженням швидкості й наступною зупинкою практично в момент зіткнення. Показання водія автомобіля «TOYOTA» в частині розташування його автомобіля «більш ніж на середині перехрестя» ще до моменту виконання водієм дій по гальмуванню, пропуску пішохода, гальмуванню, з технічної точки зору, неспроможні, суперечать зафіксованій на місці ДТП інформації. Ознак неспроможності в показаннях водія автомобіля «MITSUBISHI» про обставини ДТП, з технічної точки зору, не вбачається. У даній шляхово-транспортній ситуації, водієві автомобіля «TOYOTA», відповідно до вимог п.16.11 «Правил дорожнього руху», вимог дорожнього знака 2.1 «Дати дорогу» належало при під'їзді до перетинання з головною дорогою зупинитися, щоб дати дорогу автомобілю «MITSUBISHI», виїжджати на перехрестя тільки після проїзду цього автомобіля. Дії водія автомобіля «TOYOTA», з технічної точки зору, не відповідали вимогам п.16.11, дорожнього знака 2.1 ПДР. Дії водія автомобіля «MITSUBISHI» регламентувалися вимогами п.12.3 «Правил дорожнього руху», згідно якими, при виникненні небезпеки для руху, яку водій об'єктивно спроможній виявити, він повинен негайно вжити заходів для зменшення швидкості аж до зупинки транспортного засобу. Відповідно до схеми ДТП даний водій виконував вимоги п.12.3 ПДР, загальмував перед зіткненням, зіткнення відбулося практично в момент зупинки автомобіля «MITSUBISHI». За таких умов ознак невідповідності фактичних дій водія автомобіля «MITSUBISHI» вимогам п.12.3 ПДР, з технічної точки зору, не вбачається.

Вказаний висновок експерта ґрунтується на всебічно вивчених матеріалах справи, є науково обґрунтованим та достовірним з точки зору методики проведення експертизи. З огляду на викладене, апеляційний суд Одеської області не знайшов підстав для задоволення клопотання представника Мотіна Ю.С. та призначення додаткової експертизи.

В апеляційному суді Одеської області представник Мотіна Ю.С. – Попроцький Д.М. пояснив, що його підзахисний керуючи автомобілем рухався по вул. Спиридоновській та переїжджая перехрестя з вул. Ніжинської, після його проїзду зупинився пропустити пішохода, який переходив вул. Спиридонівську, тому водій автотранспортного засобу «MITSUBISHI», Моїсеєва О.М. в'їхала в задню ліву двір його автомобіля вже на зустрічній смузі по вул. Ніжинської, мала достатньо часу зупинитись чи об'їхати автомобіль Мотіна Ю.С. з правої сторони, перестроївшись у крайню праву полосу руху по вул. Ніжинської в напрямку вул. Спиридонівській.

Мотін Ю.С. підтвердив покази свого представника, та додав, що в судовому засіданні суду першої інстанції при призначенні експертиз він не був присутній, тому, що знаходився на лікарняному, з висновками експертиз він не погоджується.

Захисник Попроцький Д.М. вказав, що в ДТП повинна Моїсеєва О.М., апеляційну скаргу він та його підзахисний підтримують в повному обсязі.

В судовому засіданні апеляційного суду Одеської області представник Тимофієв І.В. в інтересах Моїсеєвої О.М. показав, що його підзахисна рухалась на автомобілі «MITSUBISHI» у лівій смузі проїзної частини свого напрямку зі швидкістю 40-45 км/год, при виїзді на перехрестя раптово справа виїхав автомобіль «TOYOTA», водій «MITSUBISHI», відразу ж почала гальмувати, однак запобігти зіткненню не вдалось. Крім того, твердження Мотіна Ю.С., що автомобіль рухався з вимкнутим світлом, спростовуються довідкою ООО «АДИС_Авто», про те, що в автомобіль «MITSUBISHI», даній комплектації встановлений датчик автоматичного включення світла.

Суд першої інстанції при винесенні обґрунтованого та вірного рішення, враховував всі встановлені обставини справи, докази, а саме: протокол про адміністративне правопорушення серії АП2 № 249722 від 16.11.2015 року; схему ДТП від 16.11.2015 року; пояснення учасників ДТП; висновки транспортно-трасологічної та автотехнічної експертиз від 18.02.2016 року № 586/598.

Крім того, суд першої інстанції дав оцінку показам свідка Березовського В.С., оцінюючи їх критично, та вважав їх недопустимими, оскільки вони повністю не відповідають як обставинам справи так і доказам, які досліджені в судовому засіданні.

За таких обставин доходжу висновку про те, що судом першої інстанції були дотримані вимоги Кодексу України про адміністративні правопорушення, та були всебічно встановлені всі обставини справи, в зв'язку з чим постанову Малиновського районного суду м. Одеси необхідно залишити без змін, а апеляційну скаргу залишити без задоволення.

На підставі наведеного і керуючись ст.ст. 293, 294, 296 Кодексу України про адміністративні правопорушення суддя апеляційного суду,

ПОСТАНОВИВ:

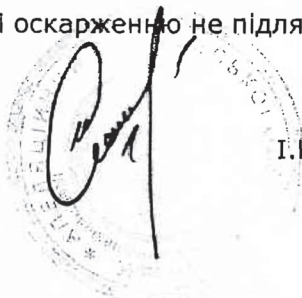
Відмовити в задоволенні клопотанні представника Мотіна Ю.С. – Попроцького Д.М. в призначенні повторної транспортно-трасологічної та авто технічної експертизи.

Апеляційну скаргу представника Мотіна Ю.С. – Поприцького Д.М залишити без задоволення.

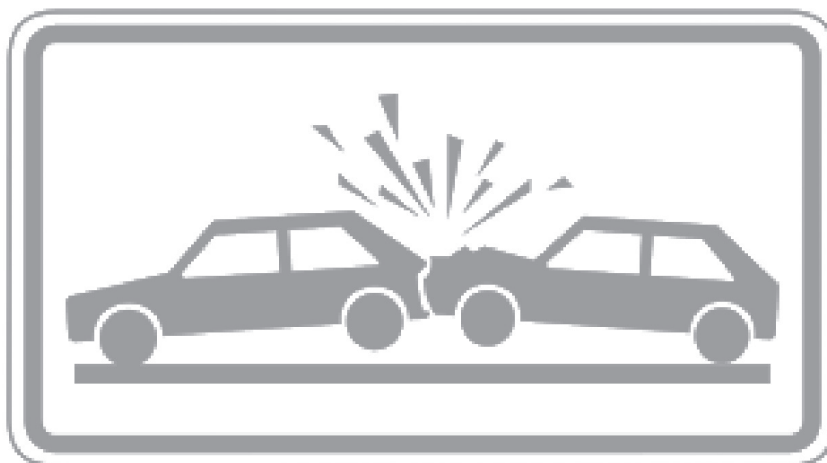
Постанову Малиновського районного суду м. Одеси від 04 березня 2016 року, за якою справу про адміністративне правопорушення щодо Мотіна Юрія Сергійовича, за ст. 124 КУпАП провадженням по справі закрито на підставі п. 7 ст. 247 КУпАП, у зв'язку з закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП, залишити без змін.

Постанова остаточна і оскарженню не підлягає.

Суддя апеляційного суду
Одеської області

І.К.Слободяник

Володимир Боштан
адвокат,
національний експерт-тренер
з антидискримінаційних стандартів

Еволюція розвитку одеських адвокатів

Якщо б людина в період своєї еволюції була стабільна, її розвиток зупинився б на рівні мавпи.

Адвокати з м. Одеси за фінансової підтримки Уряду Канади, представлені через Global Affairs Canada, Агентства США з міжнародного розвитку в рамках програми Мережі будинків прав людини «Міжнародне право по захисту громадських інтересів», проекту «Дистанційне навчання адвокатів та юристів правам людини», успішно пройшли навчання в програмі з теоретичної та практичної підготовки застосування міжнародного права прав людини в національному та міжнародному захисті. Протягом одного року з листопада 2014 року по листопад 2015 року тривало дистанційне навчання курсантів загальною кількістю понад 500 годин, після закінчення якого випускники, гідно з великою

повагою та пошаною урочисто отримали свідоцтва в м. Києві.

Даний проект був націлений на підвищення потенціалу Будинків прав людини, а також НГО, правозахисників і адвокатів з прав людини, які є членами і партнерами БПЛ, з метою забезпечення найліпшого захисту прав осіб, які потерпіли від порушень прав людини, а також правозахисників, схильних до загроз.

Більшість правників отримували юридичну освіту у ВНЗ на юридичних факультетах, які, в свою чергу, не надавали належних знань в сфері захисту прав людини. У 2007 році я закінчив магістратуру ОДУВС з єдиною четвіркою з філософії і вважав, що рівень моїх знань, отриманих у

виші, є достатнім для розуміння багатьох речей в юриспруденції. Отримавши теоретичні знання, практичні вміння, маючи сучасну велику приватну бібліотеку, користуючись персональною системою ЛІГА-ЗАКОН, я одного часу, а саме на першому семінарі-тренінгу «Посилення спроможностей адвокатів та правозахисників щодо реалізації в Україні положень Європейської конвенції з прав людини та Європейської соціальної хартії (Переглянутої)», який був проведений в рамках спільної програми між Європейським Союзом та Радою Європи при підтримці Національної асоціації адвокатів України, зрозумів, що рівень моїх знань є майже нульовим та недостатнім, для того щоб бути готовим до захисту прав людини. Про ефективність норм міжнародного права в Україні я не заперечував, але і не поспішав визнавати. Зрозумів, що, крім національного законодавства та національних механізмів (засобів) захисту прав людини, є ще міжнародні стандарти та міжнародні документи, які покликані забезпечувати та захищати права людини. Я запитав сам себе, а що заважало мені отримати ці знання в період мого навчання в університеті, чому мені про це ніхто не розповідав і що робити з втраченим часом та зі всім матеріалом, який я зібрав протягом 12 років. Оскільки при посиленні до міжнародних стандартів захисту прав людини використовується міжнародне право прав людини, а норми національного права не приймаються до уваги при вирішенні питань та винесенні рішень.

Дійсно, вперше я так глибоко зрозумів і в подальшому був вражений неймовірною простотою з'ясування природних речей походження прав людини і насправді дуже важких для розуміння їх принципів. Адже в 30 років, маючи сформоване мислення та певну ментальність, нелегко починати змінювати ставлення, практику та намагатись зрозуміти, що норми національного права є суперечливими і недосконалими, а в більшій мірі абсурдними та такими, що суперечать інтересам людини і заважають реалізувати себе, користуватись правами, які є очевидними і ніким, здавалось би, непорушними.

Команда з числа тьюторів, експертів, фахівців та профільних спеціалістів мережі Будинків прав людини, Української Гельсінської спілки з прав людини на вищому рівні змогла доступно для розуміння донести інформацію по програмі та розкрити сутність тем:

- Права людини: історія та доктрина;
- Міжнародні стандарти окремих прав людини;
- Захист прав людини в рамках ООН;

- Система захисту прав людини, встановлена Європейською конвенцією по захисту основних прав та свобод;

- Імплементация міжнародних стандартів в галузі прав людини;

- Національні механізми захисту прав людини;

- Відшкодування шкоди;

- Міжнародне гуманітарне право;

- Захист інших прав;

- Участь в учбових заходах на національному рівні.

З гордістю можна констатувати той факт, що всі випускники курсу отримали експертні знання, тим самим підвищили свою професійну компетентність в галузі права прав людини на національному та міжнародному рівні. Даний курс надав можливість правозахисникам, а саме правознавцям та адвокатам, використовувати інноваційні методи навчання по захисту прав людини, що забезпечує найвищі якості захисту осіб, потерпілих від порушень прав людини.

Цікаві два спостереження я провів протягом курсу, які мене переконали в тому, що ті зміни, які відбуваються в Україні, є вірні, та ті особи, які беруть в цьому активну участь, — на правильному шляху. Спільні дії та зворотній зв'язок приведуть до уникнення економічної кризи та дефолту в Україні шляхом відсутності порушень прав людини і забезпечення їх виконання з боку уряду. Про що йде мова? Щоб створити політичну, економічну, екологічну та інші кризи, не варто проводити бойові та військові дії. Економіка може зупинитись через велику кількість прийнятих рішень ЄСПЛ проти України, тим самим зобов'язавши уряд виконати їх та сплатити потерпілим компенсацію, яка може бути дуже великою, і кількість таких виплат може сягати сотні тисяч, як, наприклад, з останніми подіями в Криму та зоні АТО, де порушено Протокол 1 ст. 1 ЄКПЛ. Для того, щоб уникнути таких негативних економічних наслідків в Україні, останнім часом проводяться заходи, які спрямовані на навчання адвокатів та юристів прав людини застосовувати норми міжнародного права та сприяти імплементации позитивних норм в національне законодавство з метою його подальшого застосування і уникнення порушень прав людини в судовій системі в СІЗО, стосунках між урядом та юридичними і фізичними особами. Україні потрібно привести норми національного законодавства у відповідність до ратифікованих міжнародних норм, що надасть можливість усунути та попередити випадки порушення прав людини. Наприклад, для того щоб з'явилися пандуси при вході в будівлі, треба було людині використати всі

внутрішні засоби правового захисту і потім звернутись до ЄСПЛ, який все-таки прийняв рішення про порушення ст. 14 ЄКПЛ — заборона дискримінації. Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою. ЄСПЛ зобов'язав КМ України сплатити компенсацію і найближчим часом привести норми внутрішнього законодавства у відповідність до міжнародних норм з метою усунення повторення порушень прав людини. Зрозумілим і логічним є те, що пандус для осіб з обмеженими можливостями повинен бути в кожному закладі. Держава не подбала і не забезпечила гарантії захисту та не прийняла позитивних наслідків для даної категорії з метою не дискримінувати осіб. Таких випадків багато, в більшості звернень зі скаргами до ЄСПЛ є порушення ст. 6 ЄКПЛ — право на справедливий суд. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. На практиці маємо тривалі необґрунтовані розгляди судових справ у зв'язку зі зловживанням процесуальними правами та безвідповідальності суддів, які розглядають роками прості справи, при цьому або виконуючи чиесь бажання чи чиесь прохання, випробовуючи терпіння осіб, які знаходяться під вартою, потерпілих чи інших зацікавлених сторін процесу. Отже ідея полягає в тому, щоб збільшити коло правозахисників та адвокатів, від яких залежать зміни в судовій практиці, та звертати увагу суддів на рішення ЄСПЛ та норми міжнародного права прав людини. Я переконаний в тому, що випадки порушень прав людини і представників

в суді зникнуть, і не повторяться випадки в суді, одним з свідком яких був саме я, коли в одному судовому процесі при посилянні на статтю ЄКПЛ мій виступ було зупинено суддею, який наголосив, що «не ссылайтесь и оставьте в покое нормы европейского права, давайте со своими законами разберёмся».

Відверто кажучи, підводячи підсумок, я хотів би звернути вашу увагу в цій статті на те, що, дійсно, інколи не замислюєшся над тим, що в світі є багато нових методів, принципів та засобів захисту порушених прав та інтересів людини, які просто не відомі в своїй дії. Інколи в адвокатів наступає професійна деформація, вигорання, відсутність бажання доводити розпочату справу до логічного завершення, апатія або взагалі бажання отримати в короткий час необґрунтовану суму гонорару без надмірної праці, і це може призвести до негативних наслідків в професійній діяльності та, власне, в першу чергу зашкодити інтересам клієнта. А відтак, втрачається зацікавленість продовжувати приватну практику та створювати успішну кар'єру. Адвокатська практика з урахуванням реалій сьогодення в правовій сфері прав людини є фатально занедбаною, переживаючи постійно зміни в законодавстві, знаходячись у тривалих правових реформах, маючи недосконалу судову систему і низький рівень професійної компетенції представників, відсутність чіткої спеціалізації учасників процесу, часу на підготовку вивчення та розгляду справ приводить до прийняття рішень, які не захищають права людини, а навпаки, створюють нові прецеденти порушень прав людини та перешкоди в реалізації чи забезпеченні прав і прояв нових порушень, що в подальшому призводить до звернень в міжнародні інституції з прав людини.

Вкотре щиро висловлюю велику подяку та повагу Аркадію Буценку, який разом з командою тьюторів УГСПЛ так багато зробили для того, щоб адвокати в період своєї еволюції не зупинились і не були так стабільні, як мавпи.

Л. В. Бобыр

адвокат, секретарь Ревизионной комиссии адвокатуры Одесской области

Немного о тактике допроса

Часть 1

Допрос — самое опасное тактическое *remedy* в арсенале адвоката, и неважно, проведет ли его профессор А. С. Александров, мэтр адвокатуры Я. П. Зейкан или простой одесский адвокат. Но и, спору нет, это средство — самое эффективное тактически.

Можно, конечно, стенать, мол, сколько дел было загублено провальными допросами. Но это было бы неправильно. Тактически неправильно. А правильно было бы пойти на семинар и послушать, что говорят о перекрестном допросе мэтры адвокатуры. Конечно же, я пошел.

В субботу (14 мая) в Школу Столярского — семинар с самоговорящим названием «Я. П. Зейкан: Перекрестный допрос». Тем более интересно, что все книги Ярослава Павловича у меня на полке. В том числе и последняя «Перехресний допит в суді. НПП. 2015» (Александрова, Гришина, Зейкана) и самая последняя от апреля 2016 года «Методика перекрестного допроса в суде».

Обещанный Зейкан был пунктуален, точен и очень внятен: начав тему перекрестного допроса с заявления об «ордынстве» соседней державы и отсутствии уважения к частной собственности в России, он без особой задержки перешел к отношениям «клиент — адвокат», оформив их в формулу «Клиент мой — брат мой» (или что-то вроде того), затем напомнил о соревновательности процесса, сделав единственно правильный вывод о том, что «судовий розгляд в змагальному процесі — це спектакль. Ніякої істини в суді не встановлюється. Істину Господь знає, а ми — ні».

Да, маятник правосудия уже давно не зависит от «внутреннего убеждения судьи» (так, по крайней мере, считают в просвещенной Европе). В Украине же преобладает инженерный подход: прикреплен сверху, и положение его зависит от приложенных сил. Но по-прежнему одной из сил считаются полученные доказательства.

О, вот мы и пошли к вопросу о допросе. Как доказать свою правоту?

У следствия, конечно, возможности «ширше и глубше» — можно с помощью пыток узнать, о чем говорили отец Варлаам с Гришкой-самозванцем на литовской границе. Или с «добро-злыми» следова-

телями проявить (да и закрепить) стокгольмский эмпатический синдром, когда подозреваемый начинает симпатизировать и даже сочувствовать следователю или отождествлять себя с ним.

Случается, что клиент, не владея искусством отбора фактов, сам пытается вести свою защиту. Так было у известного адвоката советской поры Дианы Исаковны Каминской с её клиентом — диссидентом В. Буковским. Диссидент Буковский, рассчитывая на свою отличную память, пытался организовать свою защиту сам, не прислушиваясь к адвокату. Результаты оказались печальные: годы заключения (и пять судимостей).

Возможности адвоката зависят в первую очередь от того, насколько клиент будет его слушать, слышать и поступать так, как советует адвокат. И здесь как никогда важна адвокатская техника — навыки и приемы, которые использует адвокат или к которым он прибегает, чтобы быть понятным и убедительным перед вершителями судеб, будь то сам клиент, судьи или присяжные (технические приемы дачи... передачи гонорара не рассматриваются).

Высказанная Я. Зейканом мысль о том, что «адвокат должен думать, как философ, а говорить, как простолудин», хороша. Примерно так же высказывался основоположник социологии права немец Георг Йелиннек: «Законодатель должен мыслить как философ, а говорить как крестьянин». Хотя лично мне понятнее Виссарион Григорьевич Белинский:

«Какая разница между оратором и ритором? Такая же, как между философом и софистом, между присяжным судьей (*jury*) и адвокатом: философ в диалектике видит средство дойти до знания истины, софист в диалектике видит средство остаться победителем в споре; для философа истина — цель, диалектика — средство; для софиста и истина и ложь — средство, диалектика — цель; присяжный судья видит свою цель в оправдании невинного, в осуждении виновного; адвокат видит свою цель в оправдании своего клиента, прав ли он, или виноват — все равно». Да, все верно: есть цель, и есть средство. И временем проверено.

Разобравшись с существом обвинения и взяв клиента «под свое крыло», следует позаботиться о подготовке к делу — к судебному рассмотрению. Очень уместным будет использовать банковский термин «тайминг», этакую смесь из «в нужное время» и «в нужном месте». Именно так. Тайминг. И хотя понятие «заблаговременно» УПК относит лишь к одному адвокатскому состоянию, а именно — его явке на следственное действие, представляется весьма разумным применять требования тайминга ко всему § 3 «Показания» главы 4 «Доказывания» УПК.

Замечу, что подготовку к перекрестному допросу эксперта следует начинать в первую очередь. Приведу пример: при рассмотрении в Беляевском суде уголовного дела по ч. 1 ст. 286 УК (ДТП с участием «Жигулей» и «Мерседеса») выяснилось, что проводивший экспертизу телесных повреждений живого лица эксперт Ф. С. Лукьянюк не имел регистрации в Реестре аттестованных судебных экспертов МЮ, а кроме того — он же проводил и судебно-медицинский осмотр того же лица. Прокурор, понимая, к чему клонит адвокат (а адвокат клонил к ст. 89 УПК), и в надежде на неподготовленность адвоката, попытался поймать его в ловушку: прокурор привел эксперта в заседание без извещения сторон и заявил ходатайство о его допросе. Судья тут же такое ходатайство удовлетворил. Но оказалось, что адвокат к такому повороту событий был готов заранее и имел на руках не только нужные вопросы к эксперту для «игры на его поле», но и вопросы, допускаемые УПК, и еще некоторые, специально приготовленные. В общем, запланированная прокурором «барбаросса» обернулось для него «актом о капитуляции».

«Игра на поле соперника», тем более такого, как эксперт, на семинаре, в методике Я. Зейкана не рассматривалась, на мой взгляд, из-за чрезвычайной ее трудоемкости. А кроме того, понятно, что выставить эксперта неучем, да еще так, чтобы с этим согласился и суд, и прокурор — дело случая. Но если такой случай попадает, то его упустить нельзя. В нашем же случае по уголовному делу была назначена повторная экспертиза.

Психологические «дымоходные» принципы Я. П. Зейкана, изложенные в методике, — принцип «дымохода», принципы «лейки» и «перевернутой лейки», «петли», эмпатии и «негативного заряда», конечно, интересны, но скорее дымогарны, когда информация дожигается, как копоть, и уходит, как дым, а не вытягивается, как того требуют интересы клиента.

Ч. 6 ст. 352. Свидетеля обвинения первым допрашивает прокурор, а свидетеля защиты — защитник.

Во время прямого допроса не разрешается задавать наводящие вопросы, то есть вопросы, в формулировке которых содержится ответ, часть ответа или подсказка к нему.

Перекрестный допрос — это допрос чужого свидетеля. И здесь возможны любые наводящие вопросы.

Свидетеля защиты допрашивать наводящими вопросами адвокату нельзя.

Но своего свидетеля допрашивать в суде наводящими вопросами и не нужно, если его можно опросить заранее и выяснить всё, что он знает, а чего не знает, и в чем сомневается. Без ограничения времени и без участия прокурора. Тогда, когда он еще не является свидетелем, а адвокат может консультировать его о правах и в связи с возможным давлением на него прокурором.

Другое дело, когда адвокатом подается ходатайство о допросе лиц, чьи интересы прямо противоречат интересам клиента. Такие «чужие» свидетели, как правило, проходят по стороне обвинения, но их допрос по каким-либо причинам не заявляется.

Использовать «чужих» свидетелей себе в пользу — редко встречающийся адвокатский «конёк». Ибо, как говаривал Никифор Григора, «бывает нередко и время безвременное, и желание, возбуждающее к себе отвращение». И среди таких — желание выговориться, в особенности — харизматических людей. Разговорить на допросе харизматическую личность, да еще в присутствии её адвоката и прокурора — дело хоть и непростое и рисковое, но вполне стоящее.

Приведу пример: в Приморском суде по делу по ч. 5 ст. 191 УК (присвоение в особо крупных) 32 заявителя настаивали на том, что, подписав некий чистый лист бумаги, они не знали о целях и намерениях его составителей. Атмосфера в зале суда было наэлектризованная, и именно это обстоятельство позволило выявить заводилу в толпе заявителей. А слабая работа представителя противной стороны с клиентами позволила превратить их маленькую ложь на допросе в отличный инструмент для работы с ключевым свидетелем. Дело в том, что допрашивались рыночные торговки, на слово и обещаниям уже давно не верившие никому, символ их веры — деньги, оставить свою подпись на чистом листе в здравом уме представлялось абсолютно невозможным.

И к моменту допроса «заводилы», а шел уже второй час последовательного и сплошного позора заявитель — ее положение на приближающемся допросе казалось незавидным все очевиднее.

Адвокат: Чья подпись стоит в документе?

Заявительница (одна из 32) (со свидетельского места): Моя подпись стоит.

Адвокат: Кто подписал?

Заявительница (одна из 32): — Я подписала. Но я подписала чистый лист. И ничего не знала о намерениях.

Адвокат (воодушевленно обводя взглядом зал): А как часто Вы ставите свою подпись на чистый лист?

Заявительница: Первый раз.

Адвокат (еще энергичнее): И ничего не знали?

Заявительница: Ничего.

Адвокат (почти сочувственно): И что же побудило Вас на этот самый «первый раз»?

Далее шли объяснения о помутнении рассудка, потере осторожности, вере во всё святое, в общем к моменту допроса «заводилы» 18 допрошенных «утратили лицо» и давали показания уже не выходя к свидетельскому месту, а прямо из зала. Остальные ощущали их эмоции буквально телом.

«Заводиле» же адвокат без обиняков предложил откровенный разговор:

Адвокат: А я не буду Вам задавать вопросы, я не сомневаюсь в Вашей честности! (именно с восклицательным знаком.)

Планировалось еще: «Я верю, что Вы скажете, как было на самом деле», но — не успел, потому как через мгновение «заводила», поддавшись душевному порыву, повернулась к уже допрошенным и громко и укоризненно заявила: «А я Вам всем говорила, что...». Этим самым «всем» провалиться сквозь землю помешал затребованный адвокатом немедленный повторный допрос, который и решил исход дела.

Что касается своего клиента, то повторный прямой допрос дает адвокату шанс реабилитировать своего свидетеля после проведенного перекрестного допроса. Однако нужно помнить, что после повторного прямого допроса возможен повторный перекрестный допрос.

Оставленные «за бортом» семинара специальные приемы перекрестного допроса весьма полно освещены в статье адвоката М. А. Островской «Нетипичный допрос», когда в ответ на незаконный вызов адвоката на допрос адвокат сам заявляет ходатайство о вызове следователя в качестве свидетеля по делу. (<http://unba.org.ua/publications/1269-netipovij-dopit-viklik-prokurorana-dopit-yak-protidiya-dopitu-advokata.html>)

Продолжение следует

В. Ю. Миркович
адвокат

Верховний Суд України і захист прав спадкоємців

Відповідно до ст. 1268 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених частинами другою – четвертою статті 1273 цього Кодексу.

Повнолітній та дієздатний спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (ст. ст. 1269 та 1270 ЦК України).

У разі пропуску таким спадкоємцем шестимісячного строку на прийняття спадщини ситуація регулюється ст. 1272 ЦК України, де вказано, що якщо спадкоємець протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. Але за письмовою згодою спадкоємців,

які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу за місцем відкриття спадщини. У разі відсутності інших спадкоємців, що своєчасно прийняли спадщину, або при відсутності їх згоди на включення особи, що пропустила строк на подання заяви про прийняття спадщини, до їх кола, залишається єдина можливість отримати спадщину: звернутися до суду із відповідним позовом, оскільки за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

З цього приводу в абзаці шостому п. 24 постанови пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 року за № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» зазначено, що, вирішуючи питання про визначення особі додаткового строку, суд досліджує поважність причини пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Суть наведеного у цьому абзаці постанови трактується колегіями суддів Верховного Суду України при розгляді окремих справ.

Так, наприклад, у постанові від 4 листопада 2015 року у справі № 6-1486цс15 записано, що відповідно до частини третьої статті 1272 ЦК України за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

За змістом цієї статті поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є причини, які пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Якщо ж у спадкоємця перешкод для подання заяви не було, а він не скористався правом на прийняття спадщини через відсутність інформації про смерть спадкодавця, то правові підстави для визначення додаткового строку для прийняття спадщини відсутні.

Аналогічна правова позиція міститься у постанові Верховного Суду України від 26 вересня 2012 року (справа № 6-85цс12).

З цього приводу колегія суддів Верховного Суду України робить такий висновок: «Отже, місцевий суд, з яким погодився касаційний суд, дійшов помилкового висновку про те, що незнання про смерть спадкодавця є поважною причиною про-

пуску строку для прийняття спадщини, а відтак, є підстави для визначення додаткового строку для подання позивачкою заяви про прийняття спадщини».

Суть цього висновку викладена у правовій позиції, що висловлена при розгляді справи № 6-1486цс15: «Відповідно до частини третьої статті 1272 ЦК України за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

За змістом вищезазначеної статті поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є ті, які пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Отже правила частини третьої статті 1272 ЦК України можуть бути застосовані, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання такої заяви; 2) ці обставини визнані судом поважними.

Якщо ж у спадкоємця перешкод для подання заяви не було, а він не скористався правом на прийняття спадщини через відсутність інформації про смерть спадкодавця, то правові підстави для визначення додаткового строку для прийняття спадщини відсутні».

Таким чином, всі суди України при розгляді справ за позовами спадкоємців, які подали нотаріусам заяви про прийняття спадщини після закінчення шестимісячного строку з дня її відкриття, повинні відмовляти у визначенні їм додаткового строку, достатнього для подання ними заяви про прийняття спадщини, якщо позовні вимоги ґрунтуються на ствердженні про відсутність в позивача інформації про смерть спадкодавця.

Такий неодноразовий висновок суддів Верховного Суду України, зроблений при розгляді окремих справ (від 26 вересня 2012 року у справі № 6-85цс12 та від 4 листопада 2015 року у справі № 6-1486цс15) вважаю хибним, оскільки він суперечить нормам матеріального права, що викладені у ЦК України.

Для початку повернемося до того, що прийняття спадщини є правом, а не обов'язком особи, яка входить до кола спадкоємців. Далі слід користуватися аналогією закону, а саме до відліку строків не при виникненні права, а при його порушенні.

Витік строку для звернення із позовом про захист порушеного права, відповідно до ч. 1 ст. 261 ЦК України починається з дня, коли особа, чие право було порушене, узнала, або повинна була узнати про це порушення або про особу, яка його порушила. Таким чином, відлік закінчення терміну,

у якій особа, чиє право порушене, повинна була звернутися до суду із позовом про його захист, починався не з дня порушення, а з дня, коли особа про це порушення узнала або повинна була знати.

Відповідно до цього особа, у якої таке право виникло, зокрема, спадкоємець, повинен скористатися можливістю на його оформлення не з дня, коли це право виникло (дня смерті спадкодавця), а з дня, коли йому стало відомо про виникнення цього права, тобто про смерть спадкодавця, оскільки з точки зору елементарної логіки не зрозуміло, як особа може скористатися своїм правом на отримання спадщини, коли їй взагалі не відомо про те, що ця спадщина відкрилася. Якщо рухатися за цим напрямком, то слід визнати доцільним подавати заяву про прийняття спадщини ще за життя спадкодавця, аби тільки не пропустити шестимісячного терміну після його смерті.

Таким чином, відповідно до ч. 5 ст. 1268 ЦК України правова позиція Верховного Суду України, що викладена у постановках від 26 вересня 2012 року у справі № 6-85цс12 та від 4 листопада 2015

року у справі № 6-1486цс15, про відсутність правових підстав для визначення додаткового строку для прийняття спадщини спадкоємцю, який не скористався правом на прийняття спадщини через відсутність інформації про смерть спадкодавця, буде суперечити суті статті 1 «Захист власності» до Протоколу № 1 Європейської конвенції з прав людини.

Особисто я вважаю, що така правова позиція суддів Верховного Суду України при розгляді окремих справ, що наведені вище, ґрунтується не на бажанні захистити права людини на отримання власності у зв'язку із смертю їх родичів чи близьких їм осіб, а на бажанні будь-що забезпечити надходження додаткових внесків до бюджету держави у зв'язку із наявністю економічної кризи. Але кризи кінець-кінцем минають, а порушення прав людини (у даному разі спадкоємця) на отримання належного їй відповідно до ч. 5 ст. 1268 ЦК України майна назавжди залишиться плямою на репутації суддів Верховного Суду України, що припустилися перекручення норм матеріального права на догоду миттєвому інтересу.

Олександр Байдерін

адвокат, керуючий партнер Юридичної компанії «CLS»

Актуальні тенденції вирішення земельних спорів господарськими судами

22 квітня 2016 р. у стінах Одеського апеляційного господарського суду було проведено круглий стіл на тему «Правові підходи, що застосовуються господарськими судами при вирішенні земельних спорів». Захід об'єднав представників суддівського корпусу, вчених, адвокатів, працівників органів влади, прокуратури.

Незважаючи на те, що протягом останнього часу розв'язано значну кількість проблем правильного застосування сучасного земельного законодавства, в тому числі за рахунок опрацювання правових позицій Верховного Суду України, дотепер відчутно не вистачає єдності судової практики в застосуванні ряду норм матеріального і процесуального права.

Круглий стіл, ініційований та спільно проведений Вищим господарським судом України та Одеським апеляційним господарським судом, дав

плідне підґрунтя дослідити визначену тематику з новими силами та натхненням, продовживши пошуки оптимальних правових підходів у земельних справах. За результатами обговорення також обіцяно провести ревізію положень Постанови Пленуму ВГСУ № 6 від 17.05.2011 р. «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин».

Власне у першій половині заходу учасники заслухали та обговорили доповіді з приводу вирішення спорів про внесення змін до договорів оренди земельної ділянки державної та комунальної форми власності в частині визначення розміру орендної плати. Основним доповідачем виступив суддя, заступник Голови ВГСУ Г. А. Кравчук.

У цих питаннях особливу увагу було приділено дослідженню висновків, викладених ВСУ у Постановках від 02.03.2016 р. по справі № 3-476гс15, від

07.10.2015 р. по справі № 3-481гс15 та ін., відповідно до яких встановлено, що основою для визначення розміру орендної плати для земель державної і комунальної власності є нормативна грошова оцінка земель, а її зміна є підставою для перегляду розміру орендної плати, який в будь-якому разі не може бути меншим, ніж встановлено положеннями ст. 288 ПК України. Згідно з положеннями ст. 288 ПК України розмір орендної плати встановлюється у договорі оренди, але річна сума платежу не може бути меншою: для земель сільськогосподарського призначення — розміру земельного податку, що встановлюється розділом XIII ПК України; для інших категорій земель — трикратного розміру земельного податку, що встановлюється цим розділом, та не може перевищувати, зокрема для інших земельних ділянок, наданих в оренду, 12 відсотків нормативної грошової оцінки.

Поряд з цим у Постанові від 02.03.2016 р. по справі № 3-476гс15 Верховним Судом звернена увага на не здійснені судами нижчого рівня дослідження обґрунтованості та правильності розрахунку розміру орендної плати, у зв'язку з чим справу направлено на новий розгляд. Наголошуємо, що дослідження розміру орендної плати у спорах про внесення змін до договору оренди земельної ділянки державної та комунальної форми власності полягає не лише у математичних обчисленнях числових показників, а передусім в аналізі правильності формування витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку, який видається органами Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр).

У відповідній площині між учасниками круглого столу виникла дискусія щодо необхідності зупинення провадження судом у справі про внесення змін до договору оренди в частині визначення розміру орендної плати, якщо поряд з розглядом господарської справи орендар земельної ділянки оскаржує в межах адміністративного судочинства законність дій з видачі органом Держгеокадастру витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку, покладеного в основу вимог позивача про перегляд розміру орендних платежів.

Певна частина учасників круглого столу наполягає на наявності підстав для зупинення провадження до вирішення адміністративної справи, інша ж вказує на порушення тим самим основоположного принципу господарського судочинства — оперативності розгляду справи. Прихильники останньої точки зору наголошують на можливості подальшого перегляду справи за нововиявленими обставинами у випадку вирішення адміністративним

судом спору на користь орендаря землі. Викладена проблематика та приклади взаємно суперечливих позицій господарських судів можна дослідити, зокрема, у справах № 916/473/13-г (Постанова ВГСУ від 11.06.2015 р.), № 916/3885/14 (Постанова ВГСУ від 16.04.2015 р.), № 916/1757/14 (Постанова ВГСУ від 15.10.2014 р.).

Доречно звернути увагу на Постанову ВГСУ від 18.06.2015 р. по справі № 916/4011/14, відповідно до якої касаційна інстанція скасувала Постанову Одеського апеляційного господарського суду та підтримала ухвалу господарського суду Одеської області про зупинення провадження у господарській справі до вирішення вельми відомої правовій спільноті Одещини адміністративної справи № 522/11050/14-а за позовом ТОВ «БЛАЗ» до Одеської міської ради про визнання протиправними та скасування рішення Одеської міської ради від 28.12.2010 р. №41-VI «Про затвердження технічної документації з нормативної грошової оцінки земель міста Одеси» та рішення Одеської міської ради від 20.09.2011 р. №1268-VI «Про внесення змін до рішення Одеської міської ради від 28.12.2010 р. №41-VI «Про затвердження технічної документації з нормативної грошової оцінки земель міста Одеси». Особлива цікавість такого підходу ВГСУ виявляється у підтримці позиції місцевого господарського суду про зупинення провадження в господарській справі, склад учасників якої повністю відрізняється від складу учасників адміністративної справи № 522/11050/14-а, до вирішення якої власне зупинене провадження.

Перевірку правильності формування витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку, виданого органом Держгеокадастру, господарські суди можуть здійснити самостійно, зокрема шляхом призначення судової земельно-технічної експертизи, на дослідження якої виноситься запитання про відповідність нормативної грошової оцінки земельної ділянки вимогам нормативно-правових актів в галузі оцінки земель (див., наприклад, Ухвалу Одеського апеляційного господарського суду від 15.03.2016 р. по справі № 916/4011/14, Ухвалу господарського суду Одеської області від 01.02.2016 р. по справі № 916/781/13, Ухвалу господарського суду Харківської області від 11.04.2016 р. по справі № 922/4683/14 та ін.).

З одного боку, банальною прописною істиною, але з іншого — вельми рішучим призивом пролунало твердження іншого доповідача — судді, секретаря другої судової палати ВГСУ Т. Б. Дроботової про відсутність у господарського суду, за загальним правилом, права виходити за межі

позовних вимог, що зумовлює прерогативу визначення саме суб'єктом звернення до суду підстав та предмета позову. Вочевидь, недотримання визначеної «правової математики» матиме наслідком відмову в задоволенні позову.

Друга та третя панелі круглого столу були присвячені питанням вирішення спорів про визнання незаконними (скасування) рішень органів державної влади та місцевого самоврядування з питань передачі земельних ділянок та спорів, що виникають у зв'язку з переходом права власності на будівлю або споруду, розташовану на відповідній земельній ділянці.

Так, неможливим було оминати проблемні питання підвідомчості земельних спорів у зв'язку з існуванням взаємно суперечливих висновків у джерелах регламентації визначених процесуальних правовідносин.

Нагадаємо, що у Рішенні Конституційного Суду України № 10-рп/2010 від 01.04.2010 р., яким надано офіційне тлумачення норм ч. 1 ст. 143 Конституції України, п. а, б, в і г ст. 12 Земельного кодексу України, п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС України, Конституційний Суд дійшов до висновку, що розгляд справ у сфері земельних правовідносин за участю органів місцевого самоврядування повинен відбуватися за правилами адміністративного судочинства, оскільки органи місцевого самоврядування при здійсненні своїх функцій в галузі земельних відносин виступають як суб'єкти владних повноважень. Натомість Верховним Судом України у ряді висновків, сформованих до та після прийняття Рішення КСУ від 01.04.2010 р., земельні спори віднесені до приватноправових.

Вищі спеціалізовані суди (ВГСУ і ВАСУ) видали суперечливі висновки у Постановах Пленумів відповідно № 6 від 17.05.2011 р. «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» та № 8 від 20.05.2013 р. «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів». Кожна касаційна інстанція вважає визначені спори «своїми».

З практичної точки зору, з метою прогнозованості рішення найвищих судових інстанцій, доцільно враховувати значну кількість прийнятих протягом 2014–2016 рр. Постанов ВСУ (як судової палати в адміністративних справах, так і палат в господарських і цивільних справах), висновки яких одноставно зводяться до неналежності адміністративному судочинству земельних спорів у випадках, коли йдеться про фактично здійснене розпорядження земельною ділянкою органом державної влади або місцевого самоврядування (реалізовані рішення цих розпорядників

земель). Прикладами цих постанов є наступні: від 11.11.2014 р. по справі № 21-493а14, від 09.12.2014 р. по справі № 21-308а14, від 04.11.2015 року по справі № 457/1243/13-а, від 13.01.2016 р. по справі № 808/4677/13-а, від 26.01.2016 р. по справі № 2а-10699/11/2670, від 09.02.2016 р. по справі № 21-5465а15, від 01.03.2016 р. по справі № 2а/2470/2635/12 та інші.

Слід визнати, що даний дуалізм породжує практику звернення позивачів з приводу одних і тих самих обставин одночасно до господарського і адміністративного судів. Більш того ряд суддівських колегій Одеського апеляційного адміністративного суду та ВАСУ, незважаючи на викладений перелік постанов ВСУ, наполегливо продовжують аргументувати відступи від висновків ВСУ посиленнями на Рішення КСУ № 10-рп/2010 від 01.04.2010 р. та на виконання розпорядниками земель владних управлінських функцій за їх правовою природою.

Судячи зі змісту Постанови ВСУ від 16.12.2015 р. по справі № 6-2510ц15, винесеної спільно судовими палатами у цивільних, адміністративних та господарських справах, Верховний Суд вельми негативно реагує на відступи адміністративними судами від досліджуваних висновків. Зокрема у тексті даної Постанови ВСУ зазначено: «Судові палати в цивільних, адміністративних та господарських справах ВСУ послідовно підтверджують правовий висновок, викладений у постановах ВСУ від 11.11.2014 р. в справі № 21-493а14 та від 09.12.2014 р. в справі № 21-308а14», та після чергової порції аргументації віднесення аналізованих земельних спорів до приватноправових додає: «Спір буде мати приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням приватного права (як правило майнового) певного суб'єкта, що підлягає захисту в спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин, навіть і в тому випадку, якщо до порушення приватного права призвели владні управлінські дії суб'єкта владних повноважень».

У свою чергу оспорювання правостановлюючих документів на землю безспірно відноситься до приватноправових спорів, щодо чого розбіжності у судовій практиці відсутні. Тобто залежно від суб'єктного складу учасників конфлікту визначене питання має вирішуватися в господарському або цивільному судочинстві.

Причому позиватися до суду про визнання недійсними правових актів щодо земельних ділянок мають право як їх сторони, так і інші зацікавлені особи, що також підтверджено і роз'яснено у п. 2.4 вже згадуваної вище Постанови Пленуму ВГСУ від 17.05.2011 р. № 6. Інтерес такої третьою

особи має бути законним, не суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам, а також відповідати критеріям охоронюваного законом інтересу, офіційне тлумачення якого надане в резолютивній частині Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 18-рп/2004 (справа № 1-10/2004). Доведення зачеплення законного інтересу такого позивача в господарському судочинстві покладається безпосередньо на нього самого.

В аспекті оспорювання законності правовстановлюючого документа на землю виникає додаткова правозастосовна проблема — обрання ефективного способу захисту порушеного права. Зокрема, судова практика подекуди йде шляхом визнання єдиним ефективним способом захисту вимогу про визнання недійсним (незаконним) правовстановлюючого документа на землю, зазначаючи про неможливість оскарження рішення про передачу земель як акту індивідуальної правової дії (ненормативного акту), що вичерпує свою дію його виконанням — з укладенням договору оренди земельної ділянки чи оформленням іншого речового права на земельну ділянку.

Погодитися з такою точкою зору вельми складно внаслідок цілого ряду нормативно-правових приписів, але головне — цей підхід заперечено ВСУ у вказаній Постанові від 16.12.2015 р. по справі № 6-2510ц15.

Так, усуваючи неоднаковість судової практики, ВСУ наводить правовий висновок наступного змісту: «Рішення органу місцевого самоврядування у сфері земельних відносин, яке має ознаки ненормативного акту, вичерпує свою дію після його реалізації, а вимоги про визнання такого рішення незаконним повинні розглядатися в порядку цивільного або господарського судочинства, якщо за результатами реалізації рішення у фізичній чи юридичній особі виникло речове право. У такому випадку вимога про визнання рішення незаконним розглядається як спосіб захисту порушеного цивільного права за п. 10 частини другої статті 16 ЦК України та повинна пред'являтися до суду для розгляду в порядку цивільного або господарського судочинства».

На доповнення до визначеного висновку та на обґрунтування допустимості і ефективності застосування досліджуваного способу захисту порушених прав, залежно від обставин і складу учасників спору, слід застосовувати ч. 1 ст. 21 ЦК України,

ч. 10 ст. 59, ст. 77 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», ч. 3 ст. 43 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та ін.

Вважаємо, що сам лише наголос на незгоді позивача з актом індивідуальної правової дії (з викладенням підстав для відповідних тверджень) вже виправдовує доцільність заявлення досліджуваного способу захисту порушених прав. Уважний аналіз приписів абз. другого та третього п. 2.3 та абз. другого п. 2.24 Постанови Пленуму ВГСУ від 17.05.2011 р. № 6 про похідний характер речового права, що має витік саме з рішень розпорядників земель, аналогічно посилює вищенаведені висновки.

Наостанок вважаємо за доцільне також звернути увагу на висновки, викладені у Постанові ВСУ від 20.05.2015 р. по справі № 3-70гс15, якою підтримано позицію Одеського апеляційного господарського суду про визнання недійсним договору оренди землі у зв'язку з визначенням орендної плати за відсутності нормативної грошової оцінки землі.

Ч. 1 п. 289.1 ст. 289 ПК України і ч. 1 ст. 13 Закону України «Про оцінку земель» передбачено, що для визначення розміру орендної плати для земель державної та комунальної власності обов'язково проводиться та використовується нормативна грошова оцінка земельних ділянок, яка являє собою капіталізований рентний дохід (дохід, який можна отримати із землі як фактору виробництва залежно від якості та місця розташування земельної ділянки), визначений за встановленими та затвердженими нормативами.

Отже нормативна грошова оцінка земель є основою для визначення розміру орендної плати для земель державної та комунальної власності, а договір, укладений за її відсутності, за висновком ВСУ у Постанові від 20.05.2015 р., суперечить приписам законодавства. До слова, аналогічні висновки ВСУ виклав 11.05.2016 р. при розгляді цивільної справи № 6-824цс16.

Учасники круглого столу також обговорили ряд інших особливостей розгляду та вирішення земельних спорів, підсумувавши високу цінність отриманого досвіду за результатами проведеного заходу. Відверто скажемо, що узагальнені висновки жвавої дискусії не тільки знайдуть своє відображення у правозастосовній практиці, але і будуть покладені в основу вдосконалення принаймні Постанови Пленуму ВГСУ від 17.05.2011 р. № 6 «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин».

Андрей Чебаненко
адвокат

Заговори, чтоб я тебя увидел

Эта фраза, принадлежащая древнегреческому философу Сократу, стала своеобразным лейтмотивом семинара повышения квалификации адвокатов, состоявшегося 2 июля 2016 года в помещении концертно-выставочного комплекса Одесского морвокзала.

Данное помещение уже второй раз в этом году стало традиционным местом проведения семинаров с большим количеством участников и гостей: на этот раз участие в его работе приняло около 600 наших коллег.

Характерно, что кроме нас, одесских адвокатов, на семинаре присутствовали и гости — коллеги из Николаевской, Кировоградской, Киевской, Харьковской, Черкасской, Винницкой, Днепропетровской, Запорожской, Львовской, Черновицкой, Ровенской, Закарпатской, Ивано-Франковской, Хмельницкой, и даже Донецкой Луганской областей (всего в количестве 53 адвокатов).

Организатором этого семинара выступила Национальная ассоциация адвокатов Украины.

По установившейся традиции справа от входа в зал на полу ровными рядами были расположены бумажные корзинки с эмблемой Национальной ассоциации адвокатов Украины, внутри каждой из которых находились: программа семинара, шестой номер Вестника Национальной ассоциации адвокатов Украины за этот год, три тематические брошюры, посвященные вопросам методических рекомендаций по налоговому праву, методике перекрестного допроса в суде, а также подаче индивидуальных заявлений в Европейский суд по правам человека.

Эти корзинки располагались неподалеку от нескольких придвинутых друг к другу столов, за которыми находились сотрудницы аппарата Совета адвокатов Одесской области, регистрировавшие прибывших на семинар участников и гостей таким образом, чтобы каждый прибывший на семинар участник или гость после прохождения регистрации мог свободно взять понравившуюся корзинку.

После традиционного приветствия, провозглашенного председателем Совета адвокатов Одесской области И.Л. Бронзом, семинар начался с доклада судьи судебной палаты по гражданским делам Высшего специализированного суда Украи-

ны по рассмотрению гражданских и уголовных дел Г.В. Юровской на тему «Анализ актуальных вопросов судебной практики по семейному праву».

Характерной особенностью этого доклада явилось то, что Г.В. Юровская такие сложные вопросы, как общая совместная либо общая долевая собственность супругов, вопросы наследования имущества пережившим супругом, общая совместная собственность лиц, между которыми сложились фактические брачные отношения, и иные сопутствующие им вопросы не только освещала доступным для восприятия аудитории языком, но и по каждому аспекту выступления приводила конкретные примеры судебной практики Верховного Суда Украины, иллюстрирующие ту или иную правовую позицию, выражая при этом осознанное понимание того, как судья того или иного звена судебной системы должен относиться к Верховному Суду, являющемуся наивысшим органом судебной власти в Украине.

Следующим выступлением на семинаре был доклад нашего коллеги — председателя ВКДКА Украины адвоката А. М. Дроздова на тему «Актуальные вопросы дисциплинарного производства в КДКА и ВКДКА».

Поскольку тема этого доклада довольно специфична, то она воспринималась с должным вниманием и интересом только теми участниками и гостями семинара, которые избраны в состав соответствующих квалификационно-дисциплинарных комиссий адвокатуры того или иного региона и работают в качестве членов квалификационной либо дисциплинарной палат.

Освещая предложенную аудитории тему, докладчик остановился на двух наиболее острых проблемах: проблеме юрисдикционных конфликтов в ходе рассмотрения в административных судах споров заявителей либо адвокатов с КДКА либо ВКДКА в связи с постановленными этими органами решениями, а также проблеме рассмотрения дисциплинарных дел адвокатов, избранных в состав органов адвокатского самоуправления.

Как известно, сущность первой проблемы состоит в неоднозначной судебной практике относительно юрисдикции споров заявителей и адвокатов с КДКА и ВКДКА в связи с обжалованием решений, постановленных этими органами.

Несмотря на наличие ряда постановлений Верховного Суда Украины о том, что споры заявителей либо адвокатов с КДКА либо ВКДКА в связи с постановленными решениями являются публично-правовыми спорами и подлежат рассмотрению административными судами, отдельные судьи административных судов, в том числе и отдельные судьи Высшего административного суда Украины полагают, что эти споры следует рассматривать в порядке гражданского судопроизводства, в связи с чем без законных к тому оснований постановляют определения о прекращении рассмотрения административного дела.

Поскольку органы адвокатского самоуправления, в частности, дисциплинарные палаты квалификационно-дисциплинарных комиссий адвокатуры регионов согласно закону выполняют присущие им управленческие функции как в отношении заявителей, так и в отношении адвокатов, в силу чего они являются квазисудебными органами, то возникшие споры в связи с постановленными ими решениями по своей правовой природе являются публично-правовыми спорами, подлежащими рассмотрению судами административной юрисдикции.

В связи с этим автор этих строк, имеющий практический опыт работы в составе дисциплинарной палаты квалификационно-дисциплинарной комиссии адвокатуры Одесской области с 2003 года и по настоящее время полагает, что следует согласиться с докладчиком в том, что практика отдельных судей административных судов о якобы неподведомственности таких споров административным судам является порочной и подлежит исправлению путем обращения в Верховный Суд Украины с соответствующим заявлением на предмет отмены определений Высшего административного суда Украины о прекращении рассмотрения административных дел по таким спорам с последующим направлением дела для рассмотрения по существу.

Сущность второй освещавшейся докладчиком проблемы состоит в следующем.

Диспозицией части 3 статьи 33 действующего Закона Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» предусмотрено, что дисциплинарное производство в отношении адвоката осуществляется квалификационно-дисциплинарной комиссией адвокатуры по адресу рабочего места адвоката, указанному в Едином реестре адвокатов Украины.

В то же время частью 2 статьи 63 действующих Правил адвокатской этики определено, что в случае обращения с жалобами о привлечении к дисциплинарной ответственности за нарушения Пра-

вил адвокатской этики адвокатами, избранными в состав органов адвокатского самоуправления либо если заявителями относительно нарушения этих Правил выступают адвокаты, избранные в состав органов адвокатского самоуправления, то в целях обеспечения объективности и беспристрастности рассмотрения таких жалоб Высшая квалификационно-дисциплинарная комиссия адвокатуры обеспечивает перераспределение и направление таких жалоб для рассмотрения в КДКА иного региона, чем регион, в котором данный адвокат входит в состав органов адвокатского самоуправления.

Анализируя эти обстоятельства и ссылаясь на одно из определений Высшего административного суда Украины по конкретному делу, уважаемый докладчик настаивал на том, что в данном случае следует руководствоваться не частью 3 статьи 33 действующего Закона Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности», а частью 2 статьи 63 Правил адвокатской этики.

Не располагая по вполне понятным причинам возможностью дискуссии с докладчиком по этому вопросу в рамках проходившего семинара, автор этих строк придерживается несколько иного мнения.

Диспозицией части 1 статьи 8 Конституции Украины предусмотрено, что в Украине признается и действует принцип верховенства права.

Частью 2 этой же статьи определено, что Конституция Украины имеет наивысшую юридическую силу. Законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей.

В соответствии с пунктом 14 части 1 статьи 92 Конституции Украины основы организации и деятельности адвокатуры определяются исключительно законами Украины.

Поскольку действующие Правила адвокатской этики по своей правовой природе являются подзаконным нормативным актом, то порядок рассмотрения дисциплинарного производства относительно адвоката, избранного в состав органов адвокатского самоуправления, должен определяться не ими, а законом потому, что дисциплинарное производство относительно того или иного адвоката является важной составной частью организации и деятельности адвокатуры.

Так как в данном случае фактически имеет место правовой пробел, созданный законодателем 5 июля 2012 года во время принятия действующего Закона Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности», то он может быть устранен путем поручения соответствующему профильному Комитету Национальной ассоциации адвокатов

Украины обратиться к рабочей группе парламента, работающей над законопроектом о внесении изменений и дополнений в действующий Закон Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» путем дополнения статьи 33 частью четвертой следующего содержания:

«4. Дисциплинарное производство в отношении адвоката, избранного в состав органов адвокатского самоуправления, осуществляется квалификационно-дисциплинарной комиссией региона, определенной решением Высшей квалификационно-дисциплинарной комиссии адвокатуры».

Так как один из докладчиков — судья апелляционного суда Одесской области А. Б. Джулай по уважительной причине не смог прибыть для участия в семинаре, то третьим, завершающим выступлением был доклад председателя Совета адвокатов Одесской области И. Л. Бронза на тему «Актуальные вопросы адвокатской этики».

Учитывая многогранность адвокатской деятельности, вопросы соблюдения адвокатами Правил адвокатской этики всегда были, есть и будут актуальными.

Начиная доклад в свойственной ему шутиливой манере тезисом о том, что «театр начинается с вешалки, а адвокат — с внешнего вида», И. Л. Бронза во главу угла поставил вопрос о надлежащем внешнем виде адвоката, что оказалось далеко не случайным.

Смотря на сидящих в зале отдельных коллег-адвокатов преимущественно молодого возраста, пришедших на этот семинар, можно было увидеть среди них лиц с заросшими волосами, небритых, одетых в потертые джинсы, шорты, пляжные шлепанцы на босу ногу.

Поэтому вполне прав докладчик, говоря о том, что неухоженный, неряшливо одетый адвокат ни у коллег, ни у клиентов, ни у кого-либо другого никакого уважения не вызывал, не вызывает и вызывать не будет.

Народ наш мудрый, а одна из его пословиц говорит о том, что «встречают по одежке, а провожают по уму».

Освещая аспекты взаимоотношений адвоката с клиентом, докладчик старался подчеркнуть, что здесь всегда должна быть определенная грань, через которую адвокат переступать не должен.

Во-первых, адвокат никогда не должен держаться за клиента, как за некую панацею и всег-

да помнить о том, что «клиент мой — враг мой», а «ушедший клиент — ушедшие неприятности».

Во-вторых, перед заключением договора об оказании правовой помощи с клиентом адвокат обязан поинтересоваться, имеется ли у клиента аналогичный договор с другим адвокатом.

Если такой договор имеется, то под благоприятным предложением следует отложить заключение договора и обязательно связаться с тем адвокатом, чтобы выяснить все интересующее о клиенте, после чего принять решение, заключать с этим клиентом договор или нет.

В-третьих, при принятии поручения клиента адвокат должен действовать компетентно и добросовестно, постоянно информируя клиента в доступной форме о выполненной работе и ее результатах.

Если клиент содержится под стражей, то адвокат должен взять за правило не реже одного раза в десять дней посещать клиента в месте его заключения.

В-четвертых, при заключении с клиентом договора об оказании правовой помощи определять гонорар в разумных пределах, не вынуждая его продавать все имеющееся движимое и недвижимое имущество, чтобы оплатить работу адвоката.

В-пятых, при досрочном расторжении с клиентом договора оказания правовой помощи обязательно возратить клиенту все ранее переданные им документы и неотработанную часть гонорара.

В-шестых, при наличии потенциального конфликта интересов воздержаться от заключения договора с клиентом, а если такой конфликт интересов возник уже в ходе выполнения поручения клиента, принять разумные меры к прекращению его выполнения.

Излагая каждый из этих аспектов в отдельности, докладчик постоянно обращался к практике дисциплинарной палаты КДКА Одесской области, а при необходимости уточнения того или иного вопроса — к сидящим в зале коллегам — членам дисциплинарной палаты...

В результате такого подхода доклад И. Л. Бронза получился интересным и содержательным, несмотря на определенную усталость участников и гостей семинара.

После окончания этого доклада работа семинара была объявлена завершённой, а участники и гости его имели возможность сразу же получить соответствующие сертификаты.

3 июля 2016 года.
г. Одесса

Віталій Колосович
адвокат

Питання визначення обсягу доказів, їх аналізу та проблеми визначення об'єктивної сторони в кримінальному провадженні, зареєстрованому за фактом самовільної порубки дерев (стаття 246 КК України) або за фактом порушення лісокористування

Для Одеської області справи щодо самовільної порубки дерев є нетиповими, тому адвокати досить рідко беруть участь у справах зазначеної категорії.

Більшість справ щодо знищення дерев стосується порубок, проведених в захисних лісосмугах, отже є необхідність у розгляді питань, які виникають під час участі захисника у зазначених справах та в окресленні основних проблем, що підлягають вирішенню.

Є декілька проблемних питань, які спробуємо висвітлити в даній статті:

1. Коло доказів, які необхідно зібрати, дослідити та проаналізувати в справах, пов'язаних із порушенням лісокористування та самовільними порубками. Проведення експертних досліджень та залучення спеціалістів в справах, пов'язаних із самовільними порубками та іншими порушенням лісокористування.

2. Проблеми доведення чи спростування наявності об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 246 КК України.

Коло доказів, які необхідно зібрати та дослідити, має відмінності, які залежать від особи підзахисного (суб'єкта злочину).

Виділимо два суб'єкта:

— **перший** — особа, яка жодним чином не пов'язана з лісовим господарством. Як правило, кількість зрубаних такими особами дерев є незначною, площа самовільної порубки не перевищує 0,010 га, тобто рубка не є суцільною та за більшістю критеріїв, аналіз яких буде наведено в наступній частині статті, наслідки порубки не відносяться до істотних;

— **другий** — працівник лісового господарства. В даному випадку або самовільні порубки вчинені за сприяння працівників лісового господарства, або має місце порушення лісокористування, вчи-

нене безпосередньо працівниками лісового господарства.

Пропонуємо наступний перелік обов'язкових доказів, які захиснику слід зібрати та дослідити:

— **Матеріали лісовпорядкування**, які передбачені Лісовим кодексом України (глава 8). Досліджуючи матеріали лісовпорядкування, в обов'язковому порядку слід вивчити вступну частину, яка містить опис природно-кліматичної зони, особливості ґрунтів тощо та технічну картку лісонасадження, де відбулась самовільна порубка. Радимо також досліджувати технічні картки сусідніх лісонасаджень. В зазначених документах міститься інформація про стан лісу на момент його обстеження лісовпорядною організацією та запропоновані заходи з поліпшення лісонасадження. Як правило, лісовий масив, створений в один і той же період часу, і дослідження технічних карток сусідніх лісонасаджень забезпечить від можливої підробки висновків про наслідки самовільної порубки або від підробки інших документів.

— **Плани рубок та матеріали обстеження ділянки лісу**, де відбулась самовільна порубка, за поточний рік та минулі роки. У разі, якщо на ділянці лісу, де виявлено самовільну порубку, заплановано суцільну санітарну рубку або щільність лісонасадження за минулими оглядами була меншою ніж 0,7, можна стверджувати, що ліс і так підлягав вирубці, і тому жодної шкоди довкіллю не спричинено, шкода визначається виключно як матеріальна шкода, завдана лісокористувачеві, що не тягне за собою кримінальної відповідальності.

— **Лісорубочні квитки**, які були виписані на проведення рубок на ділянці, де виявлено самовільну порубку, якщо такі виписувались в поточному чи минулому році, та матеріали, які послужили підставою для виписки лісорубочних квитків (польова перелікова відомість, відомість

матеріальної або матеріально-грошової оцінки), акти освідчення місць рубок. Отримання копій зазначених документів забезпечить від ставлення в провину вашому підзахисному порушень, допущених під час проведення попередніх рубок, проведених співробітниками лісгоспу.

— **Матеріали, які були складені за наслідками виявлення самовільної порубки працівниками лісового господарства, та Протокол огляду місця події, складений слідчим.**

Це загальний перелік документів, які слід зібрати та дослідити незалежно від суб'єкта.

У випадку, якщо до проведення самовільних порубок причетні працівники лісового господарства, як правило, рубка проводиться на підставі лісорубочного квитка, однак сторона обвинувачення вважає, що лісорубочний квиток незаконний, ставить в провину співробітникам лісового господарства також підробку документів. В даному випадку сторона обвинувачення може кваліфікувати даний злочин також як посадовий (зловживання владою, халатність), що ускладнює роботу адвоката із захисту, оскільки об'єктивна сторона зазначених злочинів чітко визначена Кримінальним кодексом України та залежить від розміру заподіяної шкоди.

За наведених обставин слід також дослідити накази про призначення на посаду, посадові обов'язки осіб, причетних до організації рубки, вимагати матеріали обстеження лісонасадження лісопатологом або клопотати про таке обстеження шляхом огляду місця події із залученням лісопатолога, інших спеціалістів, у тому числі представників профільних внз.

Якщо сторона обвинувачення вважає, що незаконність проведеної рубки витікає із вимог законодавства, то необхідно проаналізувати належність застосованих стороною обвинувачення нормативних актів: чи були вони доведені до підзахисного в передбаченому порядку, чи повинен він застосовувати їх у своїй роботі.

Якщо за документами жодних порушень вимог законодавства немає, однак сторона обвинувачення наполягає на тому, що фактично проведено рубку, яка не відповідає виду та способу рубки, зазначеному в лісорубочному квитку та матеріалах відведення лісу в рубку (польова перелікова відомість, відомість матеріальної або матеріально-грошової оцінки тощо), слід встановити, хто здійснивав вимітку лісу в рубку, хто керував виміткою лісу в рубку, хто вів записи до польової перелікової відомості, хто проводив розрахунки матеріальної оцінки (матеріально-грошової оцінки) запланованої рубки. З'ясування зазначених обставин дозволить вам обрати найкращий спосіб

захисту клієнта та сприяти встановленню істини у справі.

Проведення експертних досліджень.

Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом МЮ України № 53/5 від 08.1998 року (в редакції від 26.12.2012 року), передбачено проведення екологічної експертизи та зазначено перелік питань, які підлягають вирішенню під час проведення екологічної експертизи

З питань, що передбачені зазначеними методичними рекомендаціями та які можливо поставити на вирішення експертам, наведемо наступні:

1. Який період часу потрібен для відновлення екологічної рівноваги, порушеної внаслідок конкретного негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище?

2. Яка причина зниження біологічної різноманітності (наприклад, зменшення рибних запасів або усихання й загибель дерев) у межах локальної земельної ділянки або водного об'єкта?

3. Яким був стан (здорові/хворі) вирубаних дерев?

4. Який розмір збитків від забруднення навколишнього природного середовища, пошкодження або знищення об'єктів тваринного та рослинного світу, що відбулося внаслідок ведення бойових дій та/або застосування військової техніки та озброєння?

Як бачимо, методичні рекомендації в частині, яка стосується злочину, передбаченого статтею 246 КК України, не враховує необхідності вирішення експертами питання погіршення породного складу лісонасадження, його якості, захисних, водоохоронних й інших екологічних властивостей лісу; питання складності заліснення місця самовільної порубки тощо, які є обов'язковими для кваліфікації за статтею 246 КК України.

Тому є цілий ряд питань, на які експерти-екологи не надають відповідь, але які підлягають з'ясуванню.

Найважче визначитись із колом питань у разі, якщо рубку проведено за участю співробітників лісового господарства та за наявності лісорубочного квитка.

Пропонуємо перелік питань, які слід поставити перед спеціалістами та експертами, якщо порубка проведена співробітниками лісового господарства:

1. Чи відповідає вид, спосіб рубки, зазначеної в лісорубочному квитку, фактично проведеному виду, способу рубки?

2. Якщо вид, спосіб рубки, зазначений в лісорубочному квитку, не відповідає фактично проведеному, то який вид рубки проведено та яким способом проведено рубку?

3. Чи була необхідність у проведенні встановленого виду рубки встановленим способом, якщо — то чи потягла рубка погіршення породного складу, якості, захисних, водоохоронних й інших екологічних властивостей, та у чому це виразилося?

4. Якщо проведений вид рубки не передбачений законодавством України, чи потягла проведена рубка погіршення породного складу, якості, захисних, водоохоронних й інших екологічних властивостей та у чому це виразилося?

5. Якою є мета рубки, чи досягнута мета рубки, зазначена в лісорубочному квитку? (У разі проведення санітарних рубок, рубок освітлення, спеціальних рубок тощо.)

6. Якщо мета рубки не досягнута чи спричинено проведеною рубкою погіршення захисних, інших властивостей лісонасадження, в чому це виражається?

7. Чи вірно визначено матеріально-грошову (матеріальну) оцінку рубки, якщо ні, то в чому помилка?

8. Якщо матеріально-грошову (матеріальну) оцінку рубки проведено невірно, то занижено чи завищено вихід лісопродукції, яка дійсна матеріально-грошова (матеріальна) оцінка проведеної рубки?

9. Чи відповідають матеріали відведення лісонасадження в рубку фактично проведеної рубці (кількості зрубаних дерев, породам дерев, діаметру зрубаних дерев, кількості заготовленої лісопродукції)?

10. Якщо матеріали відведення лісонасадження в рубку не відповідають фактично проведеної рубці, чи має місце зрубування дерев зверх передбаченого в лісорубочному квитку, якщо так, то скільки саме дерев зрубано зверх зазначеного в лісорубочному квитку, якої породи, який розмір матеріальної шкоди?

11. Чи є необхідність у залісненні місця самовільної порубки (рубки), якщо так, то яким способом, на якій площі?

12. Яка розрахункова вартість проведення заліснення на місці порубки?

13. Якщо є необхідність у залісненні місця самовільної порубки, то чи викликає зазначене заліснення труднощі, якщо так, то у чому саме полягають труднощі у відтворенні заліснення?

Всі тонкощі вирощування лісу, догляду за лісонасадженнями та проведення рубок опанувати неможливо, тому доцільним є залучення спеціалістів.

Оскільки в Одеській області більшість лісонасаджень становлять собою лісосмуги, доцільно було б звертатись щодо питань захисних лісосмуг до навчального інституту лісового і садово-паркового господарства Національного університету біоресурсів і біокористування України за адресою: Україна, 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15. У зазначеному навчальному закладі діє кафедра лісової меліорації і оптимізації лісоаграрних ландшафтів, метою якої є підготовка спеціалістів у галузі захисного лісорозведення.

Після отримання адвокатом від спеціаліста відповіді на поставлені запитання, виникає можливість визначитись із обсягом питань, які слід поставити перед експертом.

Власна практика свідчить, що експерти-екологи залишають без відповіді більшість наведених в статті питань та відповідь надають лише щодо розміру матеріальної шкоди, заподіяної самовільною порубкою, що не є підставою для притягнення до відповідальності за статтею 246 КК України.

У разі, якщо надані експертом відповіді розходяться із висновком спеціаліста, є необхідність допитати експерта щодо вірності вибору методики проведеного дослідження та правильності висновків, допит можна проводити за участю спеціаліста.

Після того як адвокат витребував необхідні документи, скористався допомогою спеціаліста для їх дослідження та вивчення, виникає можливість визначитись із позицією захисту в кримінальному провадженні, яка залежить від наявності чи відсутності об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 246 КК України.

Таким чином, переходимо до другого питання «Проблеми доведення чи спростування наявності об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 246 КК України».

Постановою пленуму ВСУ № 17 від 10.12.2004 року «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» встановлено, що шкода визнається істотною, коли були знищені певні види дерев у тій чи іншій місцевості; погіршилися породний склад, якість, захисні, водоохоронні й інші екологічні властивості лісу; виникли труднощі у відтворенні заліснення в певній місцевості; знизилась якість атмосферного повітря; змінилися ландшафт місцевості, русло річки; сталась ерозія ґрунту тощо.

На практиці сторона обвинувачення у якості основного критерію наявності чи відсутності істотної шкоди застосовує розмір шкоди, розрахований відповідно до затверджених методик. У кращому випадку слідчі беруть у держлісгоспах довідки про те, що порубку проведено в степовій

чи лісостеповій зоні, що ускладнює відновлення заліснення, призвело до погіршення породного складу насадження тощо.

Відсутність чітких критеріїв, за якими можливо визначити наявність чи відсутність істотної шкоди, призводить до того, що справи, в яких обвинувачений користується допомогою захисника, розглядаються роками та закриваються у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України).

Наведемо короткий аналіз критеріїв наявності чи відсутності істотної шкоди, зазначених в Постанові пленуму ВСУ № 17, та особливостей їх практичного застосування:

1. Знищені певні види дерев у тій чи іншій місцевості.

Зазначений критерій на практиці може стосуватись особливо цінних порід дерев, яких досить мало, хоча зрубування особливо цінних дерев саме по собі вже є ознакою того, що заподіяно істотну шкоду. Проблемним також є визначення поняття «тієї чи іншої місцевості», оскільки важко уявити, щоб самовільна порубка призвела до знищення розповсюдженої породи дерева навіть на території однієї ділянки (урочища) лісогосподарства або на території одного лісгоспу. Можливе застосування наведеного критерію, якщо рубка дерев суцільна та проводиться на підставі незаконно виписаного лісорубочного квитка, при цьому вирубці підлягає увесь масив лісонасадження (урочище, квартал тощо).

2. Погіршився породний склад.

Як правило, про зазначений наслідок можна говорити лише у випадку, якщо лісонасадження складається з декількох порід дерев, та дерева, що були самовільно зрубані, відносяться до породи, яка є головною відносно дерев, що залишились рости. Складність у застосуванні зазначеного критерію полягає також у тому, що зрубування навіть одного дерева погіршує породний склад, однак сторона обвинувачення мусить довести, що це погіршення є істотним. Якщо сторона обвинувачення робить ставку саме на цей критерій, не слід затягувати розгляд справи, адже лісгоспи не поспішають проводити лісовідновлювальні роботи або заліснення, а місце порубки може зарости породами дерев, не зазначеними в технічній картотці лісонасадження (кленами та акаціями). Таким чином, надається перевага стороні обвинувачення.

3. Зниження якості лісонасадження, захисних, водоохоронних та інших екологічних властивостей лісу.

Зазначений критерій потребує порівняльних досліджень стану якості, захисних властивостей до здійснення порубки та після. У разі відсутності від-

повідних досліджень стороні обвинувачення важко довести, що порубка призвела до погіршення захисних властивостей лісу, крім випадків, коли самовільна рубка є суцільною на значній площі.

Навіть якщо вимірювання проводились, то у випадку, якщо порубка проведена в лісосмузі, яка є снігозахисною, виникає необхідність у дослідженні снігомірних ліній в зимовий період протягом декількох років. Враховуючи безсніжність зим в Одеському регіоні, стороні обвинувачення проблематично буде довести погіршення захисних функцій лісонасадження. З власної практики можна стверджувати, що вимірювання якості повітря, снігомірних ліній тощо в більшості випадків відсутні, тому відсутній об'єкт порівняння краще-гірше. Із зазначених причин сторона обвинувачення не може застосувати вказаний критерій при кваліфікації злочину за статтею 246 КК України.

4. Виникнення труднощів у відтворенні заліснення.

Щодо даного критерію варто запам'ятати, що за загальним правилом хвойні дерева (сосни) не підлягають поросльовому відновленню, та на місці вирубки хвойних дерев слід заново проводити їх посадку. У випадку проведення суцільної самовільної порубки хвойних дерев цей критерій може бути підставою для визнання заподіяної шкоди істотною.

Листяні породи дерев підлягають поросльовому відновленню та в більшості випадків того ж року чи наступної весни дають поросльове відновлення, тож жодних труднощів у їх відновленні не існує. При застосуванні зазначеного критерію не рекомендую затягувати процес, оскільки може статись так, що поросльове відновлення слабке (в силу несприятливих погодних умов або в силу того, що зрубані дерева були вражені хворобами та шкідниками тощо), тож у разі затягування процесу це може надати зайвий доказ стороні обвинувачення.

5. Щодо зміни ландшафту місцевості, русла річки, ерозії ґрунту, автору не доводилось зустрічатись із випадками порубок, які б могли призвести до зазначених наслідків, однак наявність зазначених критеріїв також має підтверджуватись висновками експертиз або спеціальних досліджень, які б доводили причинно-наслідкові зв'язки між самовільною порубкою та наслідками.

У справах, де порубки здійснені в захисних лісосмугах, наявність чи відсутність істотної шкоди пропонуємо визначати за головним призначенням лісосмуги (снігозахисна, вітрозахисна тощо). Якщо лісосмуга виконує своє призначення та забезпечує затримку снігу, захист від вітру, позицією

сторони обвинувачення щодо наявності істотної шкоди слід ставити під сумнів та наполягати на виправданні обвинуваченого. Лісосмуга, як правило, належним чином виконує своє снігозахисне та вітрозахисне призначення, якщо залишився один ряд дерев та два ряди кущів з обох боків.

Зазначений огляд питань у справах, пов'язаних із самовільними порубками та порушенням лісокористування, свідчить про широкі можливості для здійснення захисту, пов'язані в першу чергу із невизначеністю критерія, за яким визначається наявність чи відсутність істотної шкоди.

Запропонований перелік питань, які адвокату слід дослідити, не є вичерпним, тому не можна забувати й про інші питання в справах зазначеної категорії:

1. Належність земель, де проведено порубку, до земель лісів. Порубка дерев, які виростили на землях, призначених для товарного сільськогосподарського виробництва, в будь-якому випадку не може кваліфікуватись за статтею 246 КК України.

2. Форма вини підзахисного.

3. Належність та допустимість поданих стороною обвинувачення доказів тощо.

Дана стаття окреслює лише основні питання, з якими захисник стикається у справах за фактами самовільної порубки дерев або іншого порушення лісокористування, та окреслює шляхи їх вирішення, однак в кожній конкретній справі коло доказів, які необхідно дослідити, найкращий спосіб захисту визначається виключно адвокатом, який бере в ній участь.

Артём Скоробогатов

*ассоциированный партнер,
адвокат Interlegal,*

*Международная юридическая служба
skorobogatov@interlegal.com.ua*

Алена Пташенчук

юрист Interlegal,

*Международная юридическая служба
ICS Member, LL.M. IMO IMLI
ptashenchuk@interlegal.com.ua*

Успеть исполнить решение иностранного арбитража в срок. Надо ли спешить?

Как показывает сложившаяся практика, взаимоотношения участников внешнеэкономической деятельности проходят несколько стадий развития — от согласования условий запродажного контракта и заключения сделки до фактического исполнения сторонами взятых на себя контрактных обязательств. На любом из этапов каждая из сторон вправе предъявить контрагенту претензию, результатом рассмотрения которой может стать мирное урегулирование либо инициирование затяжного судебного или арбитражного разбирательства.

Эффективное разрешение споров при исполнении контрактов

Выверенная и правильно составленная арбитражная оговорка при заключении контракта значительно упрощает и ускоряет разрешение спорных ситуаций в дальнейшем.

В зависимости от особенностей внешнеэкономического контракта и предмета сделки рекомендуется использовать один из специализированных арбитражей в качестве органа, уполномоченного разрешать споры, которые возникают при исполнении контракта, и получать по ним окончательные решения. Оптимальный выбор по спорам из внешнеэкономического договора купли-продажи — международные коммерческие арбитражные органы, которые специализируются на

разрешении споров в сферах торговли, например, зерновыми и масличными культурами, и международной перевозки товаров морем. А именно: арбитражи при Международной ассоциации торговли зерновыми и кормовыми товарами (GAFTA), при Федерации ассоциаций торговли масличными культурами, семенами и жирами (FOSFA), Лондонский международный арбитражный суд (LCIA), Лондонская ассоциация морских арбитров (LMAA).

Когда стороны передают разрешение возникших разногласий на рассмотрение в судебные или арбитражные органы, они сталкиваются с рядом процессуальных формальностей и процедур, а также необходимостью дальнейшего принудительного исполнения окончательного решения в случае, если контрагент уклоняется от его добровольного исполнения. Весь процесс восстановления справедливости через суд и арбитраж, а также последующее принудительное исполнение подчинены установленным процессуальным срокам. Обязательное соблюдение этих сроков является одной из основных составляющих эффективного разрешения спора и гарантией того, что обратившейся стороне не будет отказано в правовой защите по формальным обстоятельствам.

Если своевременному инициированию арбитражного разбирательства и соблюдению сроков подачи документов арбитрам уделяется большое внимание, стороны зачастую не контролируют сроки, установленные для инициирования исполнения решений, принятых по результатам арбитражных процессов.

Общий порядок принудительного исполнения решений иностранных арбитражей

Когда должник отказывается добровольно выполнять требования арбитража, игнорируя тот факт, что решение является окончательным, вступило в законную силу и подлежит незамедлительному исполнению с его стороны, кредитор вынужден инициировать взыскание присужденных сумм в принудительном порядке — по месту регистрации должника либо по месту нахождения его имущества. В этом случае кредитор должен соблюсти сроки инициации такого исполнения, установленные законодательством той страны, где будет исполняться решение иностранного арбитража.

В международной практике признание и исполнение иностранных арбитражных решений осуществляется в соответствии с положениями Конвенции о признании и приведении в исполнение иностранных арбитражных решений 1958

года (далее — Нью-Йоркская Конвенция), стороной которой является и Украина.

Согласно основному принципу, закрепленному в Статье III Нью-Йоркской Конвенции, каждое Договаривающееся Государство обязуется признавать на своей территории иностранные арбитражные решения как обязательные и приводить их в исполнение в соответствии с действующими национальными процессуальными нормами, а также с учетом условий, предусмотренных Конвенцией.

Начало течения сроков признания и исполнения окончательного арбитражного решения

Согласно Статье V Нью-Йоркской Конвенции одним из обязательных условий для признания и исполнения арбитражного решения является факт вступления арбитражного решения в силу.

В частности, Статья V предусматривает, что решение должно стать окончательным для сторон, и оно не должно быть отменено или приостановлено исполнением компетентной властью страны, где оно было вынесено, или страны, закон которой применяется. Аналогичное требование содержится в п. 1 ч. 1 ст. 36 Закона Украины «О международном коммерческом арбитраже».

Именно с момента вступления арбитражного решения в силу можно говорить о начале течения сроков, предусмотренных для его признания и приведения в исполнение.

Дополнительно п. 2 ч. 3 ст. 394 Гражданского процессуального кодекса Украины прямо предусматривает обязанность заявителя при подаче ходатайства о признании и принудительном исполнении арбитражного решения представить на рассмотрение суда официальный документ, который бы свидетельствовал о том, что решение вступило в законную силу, если это не указано в самом решении.

Например, в решениях Международного коммерческого арбитражного суда и Морской арбитражной комиссии при Торгово-промышленной палате Украины непосредственно указывается, что соответствующее решение является окончательным, вступило в законную силу с даты подписания и подлежит немедленному исполнению сторонами, то есть срок признания и исполнения такого решения начитает исчисляться с момента его принятия.

Иным образом обстоит дело с моментом вступления в силу решений арбитражей GAFTA и FOSFA, в рамках арбитражного процесса которых возможно апелляционное обжалование.

В одном из наших недавних дел мы анализировали и давали оценку ситуации, которая касалась момента вступления ряда арбитражных решений

FOSFA в силу с целью их надлежащего исполнения дебитором. Как предусматривала арбитражная оговорка, спор был передан на рассмотрение в согласованное место рассмотрения споров — арбитраж FOSFA в Лондоне, согласно применимому праву Англии. На вынесенные арбитражные решения распространяли свое действие Правила арбитража и апелляции FOSFA и английский Закон об арбитраже 1996 г.

В соответствии с Правилем 7 (а) Правил арбитража и апелляции FOSFA любая из сторон спора, переданного на рассмотрение в арбитраж FOSFA, имеет право обжаловать принятое решение в Апелляционный совет Федерации при условии, что плата за обжалование осуществлена не позднее 42-го дня с даты принятия решения, и соответствующий нотис об инициировании апелляции получен Федерацией не позднее 12:00 часов 28-го дня с даты, когда данное решение было направлено сторонам.

Согласно закону Англии при несогласии с решением апелляционной инстанции арбитража можно обратиться в судебные органы при наличии должных оснований. Для такого обращения также установлен определенный срок.

В соответствии со статьей 70-й (3) Закона об арбитраже 1996 г., если одна из сторон инициировала какое-либо апелляционное арбитражное производство или иной пересмотр решения, следующее заявление о пересмотре или апелляция в рамках настоящего Закона возможно только в течение 28 дней с даты, когда заявитель или апеллянт был надлежащим образом информирован о результате ранее инициированного апелляционного арбитражного производства или иного пересмотра.

Установленные сроки, а также факт того, было ли использовано сторонами их право обжаловать арбитражное решение в апелляционном порядке, должны приниматься во внимание при установлении окончательности арбитражных решений FOSFA и начала течения сроков для их дальнейшего принудительного исполнения.

Если арбитражное решение FOSFA не обжалуется в Апелляционный совет Федерации, такое решение можно считать окончательным по истечении 12:00 часов 28-го дня с даты, когда данное решение было направлено сторонам трибуналом первой инстанции. Если решение было обжаловано в Апелляционный совет Федерации, но не последовало обжалования в суд по процедуре английского Закона об арбитраже 1996 г., то решение можно считать окончательным по истечении 28 дней с даты, когда апеллянт был надлежащим

образом информирован о решении Апелляционного совета Федерации.

Аналогичный принцип, с учетом особенностей внутренних процедур, правил и сроков, применяется при установлении окончательности арбитражных решений GAFTA и иных арбитражных органов, регламенты которых предусматривают право сторон на апелляционное обжалование или порядок пересмотра принятых решений.

Сроки признания и принудительного исполнения решений иностранных арбитражей в Украине

Согласно ст. 391-й Гражданского процессуального кодекса Украины иностранное арбитражное решение может быть предъявлено к признанию и принудительному исполнению в Украине в течение трех лет со дня вступления такого решения в законную силу. Гражданский процессуальный кодекс Украины прямо не предусматривает возможности приостановления или прекращения течения данных сроков, в том числе в случаях, когда исполнительное производство уже инициировано в ином государстве.

Основные обстоятельства, которые оценивает суд при рассмотрении ходатайства о признании и исполнении иностранного арбитражного решения на территории Украины, — продолжает ли должник уклоняться от добровольного исполнения такого окончательного решения арбитража и не истекло ли три года со дня его вступления в силу. В оценке истечения трехлетнего срока суды не придерживаются единой позиции.

Руководствуясь общими положениями ч. 1 ст. 73 Гражданского процессуального кодекса Украины, по ходатайству стороны суд вправе восстановить или продолжить процессуальные сроки, если такие сроки пропущены по уважительным причинам.

Как показывает анализ недавней судебной практики, при рассмотрении дел о признании и принудительном исполнении решений иностранных арбитражей на территории Украины суды в отдельных случаях по истечении установленных трех лет восстанавливают данные сроки по ходатайству заявителя. В ряде дел сроки были пропущены на более чем 2–4 года, но, несмотря на такой долгий период, заявленное к исполнению решение было признано судом, и в отношении должника была начата процедура исполнения.

Сроки признания и исполнения были восстановлены в связи с уважительностью причин их пропуска. Например, в одном из дел суд признал уважительным отсутствие у кредитора информации о месте регистрации в Украине должника-резидента. В другом деле заявителю было достаточно доказать, что за период просрочки на территории

України отсутствовало какое-либо имущество и денежные средства должника-нерезидента, на которые можно было обратиться взыскание.

Вывод

Как показывает судебная практика последних лет, Украине свойственен благоприятный юридический климат в части признания и принудительного исполнения иностранных арбитражных решений. Кроме прочих преимуществ, национальные суды достаточно лояльно относятся к пропуску граничных сроков предъявления соответствующих решений к исполнению.

Указанные обстоятельства, а также оценочный характер причин пропуска таких сроков важно учитывать участникам рынка. Именно их товар или груз может оказаться под угрозой ареста и по-

следующей реализации, применяемой контрагентом в рамках исполнения решения иностранного арбитража на территории Украины, которое на самом деле является просроченным.

При этом каждый случай остается индивидуальным; по результатам разрешения аналогичных дел принятые судом решения могут диаметрально различаться, что особенно касается вопроса восстановления пропущенных процессуальных сроков. В связи с этим мы рекомендуем кредиторам не затягивать и своевременно начинать реализацию своих законных прав по взысканию долга путем принудительного исполнения арбитражного решения, тем самым максимально нивелируя возможности отказа в правовой защите по формальным обстоятельствам.

Володимир Боштан

адвокат

*(сімейне право, канонічне право,
цивільний процес, медіація)*

До святості через адвокатуру

Ми віримо, що Господь на нашому боці.

Але набагато важливіше знати, що ми на стороні Господа.

*Авраам Лінкольн (1809–1865),
президент США, адвокат*

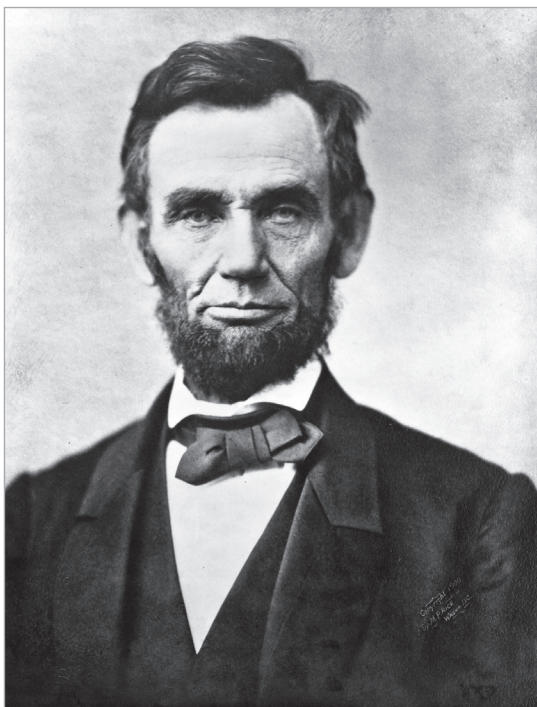
Адвокат це людина, яка практикує закон, як присяжного повіреного, радника з юридичних питань або адвоката за вузькою спеціалізацією. Робота в якості адвоката включає в себе практичне застосування абстрактних правових теорій і знання для вирішення конкретних індивідуальних проблем, або для просування інтересів тих, хто звертається до адвоката за юридичною допомогою.

Адвокатура – живий організм, бо маючи довголітню історію ми спостерігаємо, що постійно відбуваються позитивні зміни та професійна

формація. Адвокатура постійно виступає в трьох іпостасях: минуле, сучасне і майбутнє, яку формують компетентні правознавці з метою постійного поліпшення та вдосконалення якості надаваних послуг.

У притчах Соломона 12:24 говориться, що роботяща рука пануватиме, а лінива буде під даниною. Не ми вибираємо собі людину, яка потребує правової опіки, а людина вибирає нас, бо ми створили умови для того. В різні часи адвокати робили майже одну й ту саму роботу, що ми

сьогодні, але за різних умов і обставин та заради інших ідей та цінностей.

Що відбувалось в ті часи, коли адвокати через свою роботу з часом визнавались святими, або ставали відомими на весь світ. Ким були адвокати і ким були ті люди, які по їхню допомогу звертались?

Все дуже просто, адвокати минулих часів були людьми, які відчували своє покликання та роль і місце в суспільстві, а найголовніше потребу в їхній роботі, що змінювала хід історії держав, створення громадського суспільства, де права людини розглядались як щось найцінніше та непорушне, поки існує сонце та земля, а значить вічно.

В цій статті хочу згадати трьох видатних людей, які внаслідок своєї адвокатської діяльності змінили не одне покоління і продовжують своєю могутністю змінювати та впливати на зміни і надальі.

У 26 років Лінкольн почав вивчення права, поштовхом чому було неправомірне і незаконне, на думку молодого юриста, прийняття відмови федерального закону від регулювання економічного життя штатів, що суттєво порушувало права людей.

Він самостійно підготувався до складання іспиту на звання адвоката і у 1836 році Лінкольн успішно такий іспит склав та став адвокатом.

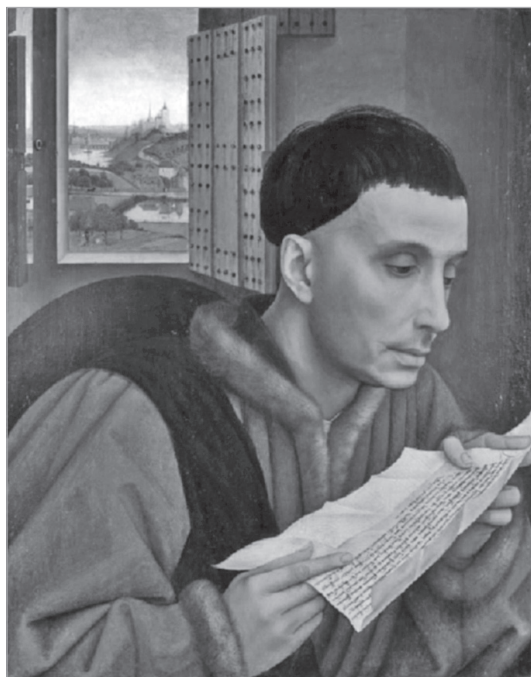
У цьому ж році в Законодавчих зборах Лінкольну вдалося домогтися перенесення столиці штату з Вандейлії в Спрінгфілд, куди він в 1837 році і переїхав. Там разом з Вільямом Батлером об'єднався у фірму «Стюарт і Лінкольн». Молодий законода-

вець і адвокат швидко набув авторитет завдяки своїм ораторським здібностям і бездоганній репутації. Було багато випадків, коли він відмовлявся брати гонорари у неспроможних громадян, яких він захищав у суді, їздив в різні місця штату, щоб допомогти людям у розгляді конфліктів. Після вбивства видавця аболіціоністської газети в 1837 році Лінкольн виступив з першою принциповою промовою в лиці «Молодих людей» в Спрінгфілді, в якій підкреслив цінності демократії, конституції і спадщини «батьків-засновників».

У 1856 році Лінкольн виступав проти рабства з моральних міркувань. Він вважав рабство неминучим злом в умовах аграрної економіки Півдня. Намагаючись заперечити аргументи Дугласа, який звинувачував свого супротивника в радикалізмі, Лінкольн запевняв, що не виступає за надання неграм політичних і громадянських прав і дозволу на міжрасові шлюби, оскільки, на його думку, фізична відмінність між білою і чорною расою, що надає перевагу першому, ніколи не дозволить «їм співіснувати в умовах соціальної і політичної рівності». Питання про рабство, на його думку, входило до компетенції окремих штатів і федеральний уряд не мав конституційного права втручатися в цю проблему. Разом з тим Лінкольн твердо виступав проти поширення рабства на нові території, що підривало основи рабовласництва, бо його екстенсивний характер вимагав просування на неосвоєні землі Заходу. На виборах переміг Стівен Дуглас, але антирабовласницька промова Лінкольна «Будинок розділений», в якій він обґрунтував неможливість подальшого існування країни в стані «напіврабства і напівсвободи», поширилася в США, створивши її автору репутацію борця проти рабства.

Дуже гарний приклад ми бачимо на історії бідного хлопця з сім'ї тесляра та фермера, який з часом став американським національним героєм, який вчить нас та підштовхує до роздумів щодо адвокатури, захисту певних категорій людей, а не окремої людини, яка до кінця не впевнена в своїх поглядах, думках, вчинках та справжньої мети бути учасником судового процесу та дійсно знаходитись біля адвоката як творця, що відновлює порушені права та інтереси. Ніхто в той час не розглядав адвоката як сучасний, модний та стильний аксесуар, який сяє своєю зовнішністю і одночасно затемнюючи свою внутрішність, яка майже нікого не приваблює та не цікавить.

Коли я говорю про американську адвокатуру, одразу пригадую Алексія Токвіля, який говорив, що місце американській аристократії серед адвокатів та суддів.

Адвокатура не професія, а служба, яка не має вихідних, не прощає та засуджує бездіяльність та байжуність до самої себе та тих, кого охоплює.

Наступний адвокат, який з часом став святим, не менш цікавий за своїх попередників, оскільки до адвокатури прийшов з духовенства, а не навпаки.

Святий Іво Бретонський народився в 1253 році в маєтку Кермартен, в Бретані, на північному заході Франції, в сім'ї лорда маєтку Хелорі та його дружини Азв дю Кенкуї. Коли хлопчикові виповнилося 14 років, батьки відправили його навчатися в Париж. За десять років, проведених у столиці, Іво вельми досяг успіху в таких науках, як філософія, богослов'я і церковне (канонічне) право, і потім продовжив свою освіту в Орлеані, де вивчав цивільне право у знаменитого в ті часи юриста — Пітера де ла Чапел.

Після закінчення освіти Іво повернувся в Бретань, де був призначений архідияконом і суддею в Реннській єпархії. У судових розглядах Іво особливу увагу приділяв захисту сиріт і незаможних, проте завжди був неупереджений. Але через деякий час єпископ його рідної єпархії подав прохання про те, щоб перевести туди Іво, де він зайняв таке ж положення, як і в Ренні. Тут Іво став відомий як «захисник бідних», не тільки допомагаючи часто багатьом як прохач в інших судах, а й оплачуючи судові витрати зі своєї кишені і відвідуючи ув'язнених у в'язниці.

Іво завжди прагнув, перш за все, залагодити справи ворогуючих сторін, помиривши їх, і не доводячи до суду. І, таким чином дуже багатьом він надав допомогу у витратах на судові тяжби і непотрібні судові розгляди. Організував лікарні, дитячі будинки та притулки для бездомних і бідних. В іконографії святий Іво зображується суддею в мантиї, іноді дияконом в далматичі. Святому Іво Бретонському присвячена церква Сант Іво алла Сапієнца в Римі — найяскравіший шедевр італійського бароко XVII століття.

Будучи церковним суддею, Іво захищав інтереси Римсько-католицької Церкви від домагань влади. Під час виконання своїх обов'язків Іво приділяв особливу увагу нужденним людям, тому він здобув популярність серед простих людей. У 1284 Іво був посвячений у сан і призначений пастором округу і протягом трьох років обіймав дві посади — священика і юриста.

Але потім Іво залишив юридичну практику і присвятив своє життя мирянам. Іво не тільки дбав про духовні потреби своєї пастви, але і приділяв велику увагу незаможним, часто роздаючи їм свій власний одяг. Одного ранку він побачив у себе під дверима сплячого жебрака, і, взявши його в свій будинок, уклав його на наступну ніч на своє ліжко. Турботами Іво була заснована лікарня, в якій він сам доглядав за пацієнтами, а також за власні гроші він побудовав церкву. Незважаючи на те, що Іво залишив юридичну практику, його, як і раніше, часто запрошували бути арбітром у вирішенні спорів.

І незабаром ним були засновані спеціальні братства, які надають юридичну допомогу бідним. З 1303 року здоров'я Іво стало погіршуватися, але він, тим не менш, продовжував дотримуватись аскетичного способу життя. Помер Іво 19 травня 1303, на п'ятдесятому році життя, а вже в 1347 був канонізований Папою Клементом VI. Братства святого Іво зареєстровані на територіях сучасної Європи та виступають опікунами для знедолених людей, єдиною надією та спасінням.

Адвокат готовий піти на все, що завгодно, щоб виграти процес. Іноді він навіть готовий сказати правду.

Майже таким адвокатом був наш колега – адвокат та одисит, присяжний повірений Іван Михайлович Ковшаров — Мученик Іоанн, який перший в історії адвокатури зарахований до лику святих.

Народився Іван Михайлович Ковшаров в місті Одесі в 1878 р. у міщанській сім'ї. Закінчив юридичний факультет Новоросійського (Одеського) університету в 1903 р. Особиста справа студента Ковшарова збереглося до наших днів, з нею можна ознайомитися в Державному архіві Одеської області.

Під час навчання на факультеті він познайомився з Осипом Яковичем Пергаментом — першим Одеським головою ради присяжних повірених, якого за ораторське мистецтво називали «Одеським Златоустом». Пергамент викладав у Новоросійському університеті Римське право, його особистість вплинула на вибір Ковшаровим професії. Після закінчення університету він обирає адвокатуру.

Під час своєї адвокатської діяльності він неодноразово виступав в якості захисника у політичних процесах над революціонерами. З 1912 року був юрисконсульт Олександрівської Лаври. У 1918 році на Петроградському єпархіальному з'їзді духовенства був обраний уповноваженим в загальноєпархіальних питаннях. А в 1916 році Ковшаров вже увійшов до правління Товариства об'єднаних петроградських православних парафій. За іронією долі Ковшаров раніше захищав революціонерів від царського уряду, тепер змушений був захищати Церкву, її служителів і майно від більшовицького уряду.

Адвокат, який відстоював права Православної церкви в часи репресій та вилучення церковного майна, зазнав неабияких труднощів у скрутний та небезпечний період, який 13 серпня 1922 року для нього закінчився стратою.

Найнебезпечніше сьогодні те, що суспільство, від президента до сім'ї, установи або злодійської машини — перестали виконувати закон (Станіслав Говорухін (1936 р.) депутат Держдуми). У притчах Соломона (28:19) сказано, хто обробляє землю свою, той хлібом насичується, а хто наслідують дозвільних, насититься вбогістю.

Хто ми є, і що, і для кого робимо, чи буде від цього користь для майбутнього молодого покоління, чи наша справа лише для нас пар, а для людей порох???

Я глибоко переконаний та впевнений в тому, що сьогодні потрібно продовжувати почате за сновниками (отцями) церков, політиками, науковцями та всіма тими, хто постійно присвячував себе питанням свободи, гідності, прав людини, правді та вірі.

Сьогодні достатньо створених державою умов. Існуючий в суспільстві клімат дозволяє здійснювати та реалізовувати адвокатську діяльність на ко-

ристь демократичної держави та укріплення громадянського суспільства. Будувати та відстоювати права людини на принципах верховенства права та існуючого міжнародного досвіду та практики з урахуванням міжнародного та національного законодавства.

Потрібно глибше занурюватись в проблему людей, кількісні та якісні показники порушень і працювати не над наслідками, а над причинами. Підвищувати правову культуру населення та проявляти активність в експертній діяльності прийманих законів. Лобіювати та пропагувати альтернативні механізми вирішення людських проблем.

Також ми бачимо, що людина, яка має в собі Бога, зростає у вірі, інакше проживає своє життя, має інше бачення виходу із скрутною ситуації, що позитивно впливає на результат, який так очікує клієнт.

Папа Франциск оголосив 2016 рік роком Божого милосердя. Відтак, закликаю шановних колег створювати в своєму серці власний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, який в рамках pro bono publico надаватимуть допомогу потребуючим особам.

Г. М. Монастирський
адвокат, адвокатська компанія
«Чудновський і партнери»

Спогади про майбутнє (актуальні проблеми захисту в сучасному кримінальному процесі та трохи історії)

Особливість тоталітарної держави та, що, контролюючи думку, вона фіксує її на чомусь одному. Висуваються догми, які не підлягають обговоренню, проте змінюються з дня на день. Догми потрібні, оскільки потрібна абсолютна покора підданих, проте неможливо обійтися без коректив, що диктуються потребами політики можновладців.

*George Orwell (Джордж Оруелл),
Література і тоталітаризм*

У далеких 1980-х роках в колишньому СРСР адвокати захищали економічних в'язнів в довготривалих кримінальних процесах за стандартними обвинуваченнями в розкраданні «соціалістичної власності в особливо великих розмірах». Вся власність вважалася соціалістичною і належала державі.

За практикою правосуддя тих часів посяганням на «соціалістичну власність» визнавалася будь-яка підприємницька приватна ініціатива або вдосконалення виробництва за рахунок внутрішньої економії, в обхід порядку реєстрації винаходів, що існував. Це жорстоко подавлялося силами тодішньої кримінальної юстиції.

За «розкрадання соціалістичної власності» передбачалося покарання від 10 до 15 років ув'язнення або розстріл, до 10 років — за спекуляцію, до 5 років — за приватно-підприємницьку діяльність. Жорстокі покарання виправдувалися високою і зовнішньо привабливою метою: як найшвидше позбавитися усїєї «нечисті», яка заважає «радянському народу» будувати «світле комуністичне майбутнє» — суспільство загальної рівності і процвітання.

На початок так званої «перестройки», у 1986 році, коли стало вочевидь зрозуміло, що економіка величезної країни загнана у глухий кут, десятки тисяч людей були засуджені, дехто — страчений. Кілька поколінь майбутніх громадян нашої країни вирости у безплідних пошуках ворогів «соціалізму» або в тривожному очікуванні рідних й близьких з місць «не дуже віддалених». Умови ув'язнення були жакливими, дочекалися не всіх. Родичі говорили між собою про ув'язнених та засуджених на кухнях пошепки.

Парадокс системи полягав у тому, що минулі часи «розвиненого соціалізму в СРСР» водночас були епохою романтичної, без перебільшення лицарської адвокатури. Доля підзахисного працівника «радянського сільського господарства», транспортника або будівельника, працівника «советської торгівлі» або побуту, який на початок судового процесу тривалий час знаходився під вартою, була, як правило, зумовленою. Людину очікувала багаторічна рабська праця, нелюдські принизливі умови життя у слідчих ізоляторах та спеціальних колоніях закритого типу. Шанси

повернутися живим, а тим більш здоровим з місць «не дуже віддалених» для людини середнього віку були мінімальними. Адвокат-захисник в самому буквальному сенсі виборював життя людини.

У запалі судових дебатів одного з таких процесів (емоційна напруга була величезною) мені, молодому адвокату, з'явилося несподіване, як вибух, порівняння кримінального процесу СРСР з католицькою інквізицією.

Зараз важко уявити масштаб скандалу в Одеському обласному суді з цього приводу. У світовій суспільній думці інквізиція і досі являє собою символ фанатизму, святенництва, всілякої нетерпимості і жорстокості. Зі шкільних підручників кожному відомо про спалювання на вогнищі Джордано Бруно, переслідування Галілео Галілея. Такою ж інквізиція представлена в п'єсі Фрідріха Шиллера «Дон Карлос», в романі Шарля де Костера «Легенда про Уленшпігеля». Широку популярність здобув образ «Великого інквізитора» з роману Ф. М. Достоевського «Брати Карамазови».

Прокурор відреагував пафосною реплікою, вимагаючи винесення окремої ухвали про негайне виключення з лав «радянської адвокатури» цього адвоката, який порівняв (страшно подумати) «радянське правосуддя» з «мракобіссям середньовіччя»... На той час будь-яке відступлення від офіційної, дуже суперечливої, комуністичної ортодоксії, оприлюднений у всякий спосіб сумнів щодо переваги суспільно-політичного ладу СРСР над всім іншим міг привести до тяжких наслідків.

У відповіді на репліку прокурора мною було нагадано, що *inquisitio* у перекладі з латини означає розслідування. Повна назва: *Inquisitio haereticae pravitatis* — розслідування ересі, яка перекинує істину. Ересь (по-грецьки — *αἵρεσις*) означає — вибір, переконання або вчення, яке сильно відмінне від ортодоксії — схвалених владою, правильних загальноприйнятих або традиційних поглядів. В згаданому контексті мова йшла лише про таку організацію кримінально-судового процесу, де абсолютна перевага віддана досудовому (тоді попередньому) розслідуванню, а роль суду — констатуюча.

Щодо інтриги судового процесу початку 80-х років ХХ століття, то вона полягала у тому, що феномен радянської імперії, який існував на підґрунті державної комуністичної релігії, гостро потребував західних (ворожих) грошових, технічних, технологічних запозичень. Тому виторчена державна пропаганда декларувала спадкоємність найкращої культурної спадщини всіх часів і народів та прихильність загальнолюдським цінностям, встановленим Загальною Декларацією прав людини.

Протириччя між бадьорими деклараціями і суворорою реальністю тих часів, якщо правомірно так висловитися, стало щасливим квитком для мого підзахисного. Він отримав несподівано м'яке покарання: «обов'язкове притягнення до праці у місцях, які визначені органами МВС» замість тривалого ув'язнення у виправно-трудова колонія (напівсвободу: «хімію», замість концтабору зразка пізнього СРСР).

Професійна цікавість захисника до найдраматичніших подій європейської історії завжди актуальна. Найбільш розповсюдженою оманю у суспільно-правовій свідомості є звужене розуміння інквізиції як обмеженого у часі ганебного явища середньовічного мракобісся.

Натомість сумно відома найжорстокіша Римська інквізиція була скасована лише у 1908 році. Замість неї створена Священна Канцелярія (Конгрегація святого офіція), яка була перетворена в Конгрегацію врівчення тільки в 1965 році, втрапивши свій початковий статус. Страчений Римською інквізицією шляхом спалення після нелюдських тортур у 1600 році філософ і поет Джордано Бруно досі офіційно не реабілітований.

Іспанська інквізиція була скасована завдяки наполеонівським війнам Жозефом Бонапартом у 1813 році, але знову була відтворена 1 липня 1814 року. Остаточно скасована 15 липня 1834 року.

У 1957 році у США офіційно визнані необґрунтованими та скасовані вироки так звані «салемицьким чаклункам», які були засуджені штатом Массачусетс у 1692 році. Губернатор штату офіційно підтвердила невинуватість засуджених та принесла офіційні вибачення лише у 2001 році.

Починаючи з 1979 по 1981 роки з ініціативи Римського Папи Іоанна Павла II працювала комісія з реабілітації найбільш відомої жертви — Галілео Галілея. 31 жовтня 1992 року було офіційно визнано, що інквізиція в 1633 році зробила помилку, силою змусивши вченого відректися від теорії Коперника. Звертаючись до учасників Міжнародного симпозиуму 29–31 жовтня 1998 року, Іоанн Павло II наголосив: «Проблема інквізиції відноситься до складного періоду історії Церкви, який я закликав християн переглянути неупередженим чином... Тільки коли історична наука буде здатна встановити справжні факти, богослови і саме Учительство Церкви будуть в змозі винести об'єктивне та обґрунтоване судження».

Натомість Церква вміє охороняти свої таємниці. Нормативного матеріалу замало. Отримання інформації, яку можливо «переглянути неупередженим чином», ускладнюється відсутністю звичної сучасним юристам єдиної системи судоустрою

від суду першої інстанції до вищої судової установи, яка б узагальнювала судову практику та/або розглядала касаційні скарги.

Початком інквізиції вважають 1230 рік, коли Римський Папа Григорій IX дав наказ укласти кодекс канонічного права, яке опиралось на рішення соборів і листи пап Римських (*Decretum*). Вилучивши провадження стосовно єретиків з ведення єпископських судів, він передав їхнє розслідування спеціальним уповноваженим — інквізиторам, які призначалися з домініканських і францисканських монахів віком не молодше 40 років. У спеціальній папській буллі 1231 року сфера діяльності постійних судів інквізиції була поширена на всі католицькі країни Західної та Центральної Європи.

Правовою основою діяльності інквізиції, і водночас ідеологічним забезпеченням існування монархії, була влада Папи. Католицька віра розглядалася як критерій громадянської лояльності. Процедура слідства відповідала законодавству свого часу — церква лише надавала свій слідчий апарат в розпорядження світської влади. Процедура інквізиції (порушення справи, відкриття провадження) починалася з видання едикту милості (*tempus gratiae*), який давав можливість підозрюваному з'явитися з добровільним покаяттям — зазвичай протягом 30–40 днів. Тих, хто не приніс такого каяття, заарештовували.

Кожному підсудному призначався адвокат. Якщо вдавалося довести, що свідки обвинувачення особисто зацікавлені у засудженні, підсудний підлягав виправданню. Обвинувачений мав також право викликати свідків захисту, які могли б показати, що він є вірним католицькій церкві. У разі каяття підсудного відбувалося «примирення», він повертався в лоно церкви. Однак «примирення» неминуче тягнуло за собою тяжке покарання. Вироки виконувалися світською владою, до якої засуджений «відпускався з лона церкви» разом з частиною конфіскованого у нього майна.

Тобто зовнішньо все виглядало цілком пристойним. Ретельність слідчих та судових процедур, на відміну від свавілля єпископського правосуддя, свідчить про певне усвідомлення владними елітами прав та інтересів людей в суспільстві. Можливо було б розглядати інквізиційний процес як прогресивне явище у порівнянні з його попередником — єпископським правосуддям.

Але у 1252 році Папа Інокентій IV відповідно до загальноприйнятої практики світського судочинства тих часів санкціонував застосування тортур при слідстві. Якщо обвинувачений відмовлявся зізнатися в своїх гріхах, його катували. Попри те, що рамки застосування тортур були строго обу-

мовленими, дозвіл на їхнє здійснення як способу доказування привів до непрощеної жорстокості і бузувірства.

Міжнародна Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських або таких, що понижують гідність, видів поведінки і покарання прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1984 року. Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом Президії ВР СРСР від 26 січня 1987 року. Застереження до статті 20-ї Конвенції (щодо міжнародного контролю за дотриманням та обміну інформацією) зняті вже у незалежній Україні — Законом України від 5 листопада 1998 року. Таким чином, тортури як законний спосіб доказування провини проіснували на міжнародному законодавчому рівні 732 роки.

У XIV–XV століттях повноваження інквізиції були поширені на знахарство і злочини проти моральності, зокрема ритуальну розпусту, содомію, дітовбивство і т. п. Сьогодні достатньо складно підібрати аналоги юридичним термінам тих часів, але вочевидь, що організація притонів розпусти, протизаконна медична діяльність, тим більше усі категорії вбивств визнаються злочинами усіма країнами світу.

Трибунал інквізиції оцінював ступінь тяжкості висунутого обвинувачення. У разі сумнівності обвинувачення (*suspicio levis*), якщо обвинувачений не визнавав за собою провини і публічно сповідував віру Церкви, він отримував виправдання. У разі тяжких звинувачень з поданням доказів провини (*suspicio violenta*) від обвинуваченого вимагали зречення помилок (*abjuratio*). Відмова зречтись була доказом правильності обвинувачення. Завзятість в ересі, тим більше рецидив, каралися особливо суворо.

В цьому сенсі засудження до тюремного ув'язнення у 2011–2012 роках учасниць групи «Pussy Riot» за «молебень», здійснений ними в екстравагантній формі й кваліфікований судовою владою сучасної Росії як «хуліганство», є прикладом повернення до найбрудніших зразків священницького правосуддя Середньовіччя. У 2013 році з прийняттям змін до законодавства та встановлення кримінальної відповідальності за «образу почуттів віруючих» здійснено передостанній крок до вирівнювання мінімальних процедурних розбіжностей законодавства Російської Федерації та єпископського права.

Інквізиція у більшості загальновідомих випадків була спрямована на запобігання подібного свавілля. Саме інквізиція започаткувала звичні й загальновідомі принципи сучасного судочинства. Зокрема змагальність судового процесу,

безпосередня участь представників громади у розгляді справи, збір дослідчої інформації, самостійне порушення справи суддею, який відтепер міг спиратися не тільки і не стільки на донос, як було прийнято раніше, але на власні підозри. Сюди ж відноситься і пошук свідків по справі, виклик їх до суду і допит в рамках конкретного процесу.

Очолований монахами суд інквізиції за визнанням був вільним від корупції. Народженням інститутів адвокатури і прокуратури ми також зобов'язані тій епосі. Тоді ж народилися уявлення про каяття, судову угоду та пом'якшення покарання.

Сучасне уявлення про інквізицію як символ фанатизму, святенництва, нетерпимості і жорстокості передусім пов'язано зі зловживанням правом, використанням правосуддя для обслуговування низинних політичних та економічних інтересів монархів Середньовіччя і олігархій Нового часу, на шкоду природнім правам людей та інтересам суспільства.

Чи так далеко ми відійшли у правовій свідомості сучасної України від реалій правосуддя, відомих як жахи інквізиції. Чи відповідає інтересам сьогоденного суспільства прийняте злочинним режимом Януковича діюче кримінальне процесуальне законодавство?

Початком досудового розслідування у кримінальному провадженні України є внесення відомостей з будь-якого джерела про скоєне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Статтею 214-ю КПК України імперативною нормою, яка регулює порядок відкриття кримінального провадження, передбачено, що відомості вносяться тільки слідчим або прокурором поза контролем суду.

На прийняття слідчим та прокурором обов'язкового процесуального рішення законом відведено 24 години, що виключає, окрім безпосереднього виклику та огляду місця події (ч. 3 ст. 214 КПК), можливість перевірки як джерела інформації, так і достовірності відомостей про правопорушення.

Внесення відомостей до Єдиного державного реєстру означає встановлення уповноваженою державною інституцією юридичного факту скоєння передбаченого Кримінальним кодексом суспільно небезпечного винного діяння (дії або бездіяльності), вчиненого суб'єктом злочину (ст. 11 КК України). Натомість у більшості випадків такий порядок унеможливлює перевірку достовірності факту (наявність злочину).

Навіть простий поверхневий аналіз наведених норм вказує, що існуюча процедура відкриття кримінального провадження, у порівнянні з

Кримінальним процесуальним кодексом УРСР (ст. 94-97 КПК УРСР), є суттєвим розширенням повноважень державного обвинувачення.

Із втратою дієвих механізмів встановлення справжнього стану злочинності повноваження прокуратури набули безконтрольності, що безпосередньо породжує свавілля і корупцію. Водночас зниження вимог до законності та обґрунтованості процесуальних рішень неминуче тягне за собою падіння якості розслідування. До порівняння: католицьким Кодексом канонічного права допускалося відкриття провадження тільки судом і тільки відносно певної особи.

Відкриття кримінального провадження і початок розслідування виключають захист адвокатом інтересів зацікавлених осіб. Передбачені статтею 46-ю КПК України загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні встановлюють, що захисник користується лише процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює. Навіть тут міститься застереження: крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику.

На перший погляд, законодавцем наданий адвокату-захиснику достатньо широкий обсяг професійних прав, який відповідає міжнародним вимогам до правової демократичної держави. Але це тільки на перший погляд.

При докладнішому вивченні проблеми очевидно, що жодна норма кримінально-процесуального закону не передбачає окремого переліку прав захисника як самостійного учасника кримінального процесу. Більше того, статтею 47-ю КПК України встановлені тільки обов'язки, а права захисника носять похідний від інших учасників кримінального провадження характер.

Здавалося б, диспропорція прав та обов'язків вирівнюється статтею 19-ю Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якою безпосередньо передбачений захист прав і законних інтересів всіх категорій фізичних та юридичних осіб в усіх стадіях кримінального провадження. Також статтею 20-ю Закону Про адвокатуру встановлено досить широкий перелік прав адвоката.

В дійсності, на відміну від попереднього КПК УРСР, у діючому КПК України відсутні граничні строки досудового розслідування до вручення повідомлення про підозру підзахисному, стосовно якого здійснюються процесуальні дії, адвокат-захисник є безправним у більшій частині досудового розслідування. Внаслідок такого становища проти волі виникає аналогія з судами інквізиції, навіть

їхніми попередниками — єпископськими судами, де переслідування людини могло тривати нескінченно.

При цьому Главою 26-ю КПК України вкрай обмежене право захисника на оскарження дій слідчого та прокурора. Обмеження права на оскарження процесуальних рішень сторони обвинувачення суперечить встановленому статтею 55-ю Конституції України праву кожного оскаржувати ті дії представників влади, які особа вважає протизаконними.

Таким чином, встановлені Главою 2-ю КПК України загальні засади рівності сторін, свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності на практиці являють лише красиву декларацію, яка розрахована головним чином на зовнішнє сприйняття тими, кого кримінальне провадження України ніколи не торкнеться.

Спроба ідеалізації церковного правосуддя була б великою помилкою. Впевненими у власній непогрішності клерикальними казуїстами вписано чимало чорних сторінок в історію Європи. Але ж наскільки чіткішими й переконливішими, у порівнянні з термінологією КПК України, виглядають викладені у католицькому Кодексі канонічного права положення про місце захисника у судовому процесі: *«Кожного разу, коли потрібно клопотання сторони для того, щоб суддя міг винести те чи інше рішення, ту ж силу має і клопотання поборника правосуддя і захисника уз, що беруть участь в судовому розгляді»* (Канон 1434, 26).

Одразу ж зрозуміло, що робить захисник: він впливає на «те чи інше рішення» суду, його вплив суду необхідний поза будь-яких вибачень та багатослівної риторики про *«використання засобів захисту», «з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів... з'ясування обставин, які спростовують... пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого»* (ст. 47 КПК).

Навіть після вручення людині повідомлення про підозру твердження про рівність прав сторони захисту виглядає, скоріше, благим наміром. Зокрема, статтею 7-ю Закону України «Про адвокатуру» встановлено правило її несумісності з нотаріальною діяльністю.

Натомість рівність у кримінальному процесі означає наявність юридичної можливості захисника (чий владні повноваження до третіх осіб відсутні) здійснювати самостійно більшість тих слідчих дій, які виконує слідчий зі сторони обвинувачення, а саме: оглядати місце події, допитувати свідків,

правомірно отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, складаючи про це протоколи, засвідчуючи їхню достовірність власним підписом.

Положення Закону України Про захист персональних даних, статті 40-ї Основ законодавства України про охорону здоров'я (лікарська таємниця), Правила зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці (затв. Постановою НБУ України 14.07.2006 року № 267) на практиці створюють залежність виконання адвокатського запиту від розсуду відповідного відомства. Водночас стаття 24-та Закону «Про адвокатуру» містить застереження щодо надання адвокату інформації та копій документів під час здійснення кримінального провадження, відіславши такі процедури до дії кримінального процесуального закону.

Коло замкнулося. Відсутність загальновизначеного юридичного механізму складання адвокатом протоколів процесуальних дій, вилучення речей і документів, з урахуванням вимог статті 86-ї КПК України про допустимість доказів, унеможливило використання захисником в суді таких доказів.

Виключно з метою об'єктивності порівняння наводимо положення Кодексу канонічного права: *«У всякому процесі повинен брати участь нотаріус, причому акти, не підписані ним, слід вважати безпідставними. Акти, складені нотаріусами, забезпечують публічну достовірність»* (Канон 1437, § 1, 2).

З введенням в дію у 2012 році Кримінально-процесуального кодексу України нова юридична реалія про негласні слідчо-розшукові дії (Глава 21) претендує на трон «цариці доказів». Розгляд клопотань про дозвіл на проведення втручання у приватне спілкування, обстеження публічно недоступних місць, негласне спостереження за особою, інше втручання у приватне життя — віднесено до компетенції слідчого судді Апеляційного суду. Після завершення досудового розслідування прокурор або слідчий зобов'язані надати доступ до всіх матеріалів, у тому числі матеріалів негласних слідчих розшукових дій (ст. 290 КПК).

При розгляді по суті місцевим судом справ, де такі дії відбувалися, неминуче виникає спір щодо належності дозволу саме до даної кримінальної справи та відповідності негласної слідчо-розшукової дії отриманому дозову. Натомість розширювальне тлумачення прокуратурою вимог статті 8-ї Закону України «Про державну таємницю» на практиці виключає прописаний у КПК України судовий контроль за законністю дій оперативно-слідчих підрозділів.

Принцип рівності сторін остаточно зведений до протилежного частиною 6-ю сзгаданої статті

290-ї КПК України. Встановлено, що сторона захисту також зобов'язана надати прокурору (стороні обвинувачення) можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які докази, які знаходяться у її володінні й можуть бути використаними в суді.

Одразу виникають два питання: чиї права та інтереси захищає така правова норма? Якими доказами, з якою метою слід обмінятися обвинуваченням із захисником після завершення досудового розслідування?

Сторона захисту знаходиться в юридичній залежності від обвинувачення, оскільки правило несумісності адвокатської та нотаріальної діяльності позбавляє захисника можливості власноруч засвідчити докази за взаємно юридично визнаною процедурою. Отримання адвокатом документів залежить від розсуду керівника відповідного відомства чи установи.

Загальна процесуальна норма встановлює, що кожна зі сторін кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях (ч. 2 ст. 101 КПК).

Однак положення статті 7-ї Закону України «Про судову експертизу» позбавляють адвоката рівних зі стороною обвинувачення повноважень для самостійної організації повноцінного експертного дослідження. Цей закон, який залишився принципово незмінним від часів колишнього КПК УРСР, встановив монополію державних експертних установ на здійснення судово-експертної діяльності. Зазначені у законі спеціалізовані установи, як правило, є складовою частиною в системах МВС і Міністерства юстиції України.

Звичайно, адвокат може укласти договір з фахівцем або науковцем та отримати консультативний висновок з питань, які потребують спеціальних наукових, технічних знань або кваліфікації у певній галузі. Однак обсяги процесуальних прав і відповідальність у експерта та спеціаліста є різними (ст. 69-72 КПК). Внаслідок різного юридичного рівня досліджень у випадку розбіжностей висновок експертизи, призначеної за постановою слідчого, прокурора має безспірну перевагу в суді проти консультативного висновку спеціаліста, який запрошений стороною захисту.

Після закінчення досудового розслідування прокурор направляє до суду обвинувальний акт без жодного доказу, без додатків (окрім реєстру доказів, цивільного позову та розписок про отримання копій). Статтею 291-ю КПК України прямо заборонено надання суду інших документів — до-

казів, отриманих сторонами до початку судового розгляду.

Ось чому існує тільки одна відповідь на запитання про справжню мету встановлення норми про «обмін доказами»: запобігання будь-яким спробам активного професійного науково обґрунтованого захисту прав людини в суді під гаслом «рівності сторін», усупереч Конституції й міжнародним зобов'язанням нашої країни, у найгірших традиціях колишнього СРСР.

Політичний режим СРСР створив унікальний в сенсі антилюдяності, брехні й лицемірства кримінальний процес на чолі з прокуратурою: «вищим органом нагляду за дотриманням законів і боротьби зі злочинністю» (Постанова ВЦВК СРСР від 28 травня 1922 року). При цьому на всіх рівнях стверджувалося, що «Правосуддя в СРСР здійснюється тільки судом» (ст. 151 Конституції СРСР, 1977 року).

Попередній КПК УРСР обслуговував інтереси верхівки тодішньої бюрократії і мав своєю метою створення ілюзії легітимності економічних та політичних репресій, поневолення людей комуністичним режимом. В історичному просторі цей затверджений 28 грудня 1960 року закон, почавши діяти у 1963 році, ознаменував собою завершення післясталінських «часів відлиги» та розпочав агонію СРСР, відому політологам як «епоха застою».

Зміни в КПК УРСР, спроби його пристосування до будівництва громадянського суспільства незалежної України виявилися марними. Правосуддя «розвитого соціалізму» почалося з судового процесу над А. Д. Синявським і Ю. М. Данієлем, 1965–1966 років. Ці видатні письменники були засуджені до тривалих строків позбавлення волі за передачу для друкування за кордоном літературних творів, «що ганьблять радянський державний і суспільний лад».

11 жовтня 2011 року, дата вироку Печерського районного суду міста Києва колишньому Прем'єр-міністру Юлії Тимошенко, є кінцем народженої в СРСР судової системи. Суддя місцевого суду поза жодної обставини, яка б дозволила припустити державну зраду або отримання матеріальної винагороди Головою Уряду, одноособово засудив її не більш і не менш за зловживання владою. Цей безпрецедентний за ганебністю вирок затверджений апеляційним та касаційним судом.

Багато яскравих історичних подій починалося з України: перша надрукована Іваном Федоровим слов'янська книга, вперше у Пилипа Орлика народилася ідея суспільного договору. На жаль, саме в Україні вперше національна судова установа під

тиском виконавчої влади та прокуратури (байдуже, якщо і без тиску) відкрито втрутилася в суверенітет іншої держави, надавши політичну оцінку діям обох урядів, зазначила, що укладена міжурядова «газова угода» «невигідна Україні, а вигідна Росії». Якщо таке стало можливим, то від цього моменту система правосуддя впала із загальновідомими наслідками.

Наслідки злочинної влади залишилися у її головному творінні — діючому КПК України. У 2015–2016 роках країна знову боляче відчула юридичну безправність принципового й високопрофесійного захисту Геннадія Корбана проти застосування до їхнього підзахисного заборонених Міжнародною Конвенцією катувань (*дій до особи, які завдають сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати... відомості чи визнання, покарати її*) шляхом 36-годинного розгляду справи про обрання йому міри запобіжного заходу.

Преамбулою і статтею 3-ю Конституції України встановлено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Доки продовжується таке судочинство по кримінальних справах, яке зручне тільки для

керівників слідчих підрозділів та прокуратури, беспорадні будь-які зусилля на захист прав людини. Для виправлення ситуації, яка на даний час склалася із правами людини, недостатньо зусиль одного або кількох адвокатів.

Пафосна істерія, вимога негайної люстрації суддів та заміни іншими внаслідок зміни політичного керівництва дасть ті ж самі або гірші результати правосуддя, без урозуміння об'єктивно існуючих задач по забезпеченню прав людей.

Тільки сумісними зусиллями всієї адвокатури України як недержавного самоврядного інституту, обраних нами органів самоврядування можливо довести владі і суспільству невідкладність реформування системи правосуддя.

Виконання конституційних положень можливо тільки за умови повноправної адвокатури, яка діє не за деклараціями про її права, а за наявністю визнаних світом гарантій: юридично забезпечених чітко визначених повноважень адвоката у судовому процесі, граничних строків всього досудового розслідування, а не тільки окремих його частин; встановлення дієвих механізмів судового контролю за діяльністю оперативних та слідчих підрозділів; суспільного контролю за розглядом справ, де передбачене позбавлення волі, через інститут незалежних присяжних, а не колишніх народних засідателів, названих присяжними за списками місцевих адміністрацій.

Р. И. Болдижар
адвокат

История и право (Фальц-Фейны)

История рода династии / фамилии Фальц-Фейн (нем. PfalzFein) представляет собой множество событий. Красочных и трогательных. Имеющих историческое значение и статус мирового, международного уровня.

Сама по себе фамилия Фальц-Фейн относится к числу двойных фамилий. Первая часть данной фамилии Фальц ведет свое начало от немецкого слова Pfalz, которое образовано от латинского слова palatium — «дворец». В средние века резиденция короля, расположенная на подвластной территории. Как пример, Пфальцем называется историческая область на юго-западе Германии, расположенная на юге федеральной земли Рейнланд-Пфальц.

Вторая часть фамилии Фейн восходит к немецкому слову «fein» (правильное произношение — Файн), которое переводится на русский язык как «роскошный», или еврейского слово «faun» — «прекрасный, превосходный». Таким образом, фамилия Фальц-Фейн указывает как на место жительства предка, так и на его особенности внешности.

Фамилия Фальц-Фейнов известна как русский и лихтенштейнский дворянский род. Первые представители этой династии приехали в Россию как немецкие переселенцы по разрешительному указу императрицы Екатерины II.

Как правило, такие фамилии появлялись после брака, когда к девичьей фамилии жены прибавлялась фамилия мужа. Такое явление было характерно для дворянской среды. Фамилия Фальц-Фейны не была исключением. Дочь Фридриха Фейна вышла замуж за Йогана Пфальца, который был компаньоном ее отца. Фридрих Фейн из-за неудобности для русского произношения фамилии Пфальц, заставил зятя убрать из фамилии «п». Так Пфальц

превратился в Фальца. Впоследствии царь Александр II разрешил соединить их фамилии в одну, и в 1864 году образовалась фамилия Фальц-Фейн, которую прославил на весь мир первенец этой пары — Фридрих Фальц-Фейн.

Чем же прославился на весь мир Фридрих рода Фальц-Фейн?

Думаю, многим известна такая земля, как Херсонщина. В те давние времена эта земля входила в Таврическую губернию Российской империи как ее часть.

Именно на этой земле Фридрихом была создана, я бы сказал, изюминка Таврийского края!..

В 1828 году Николай I по скромной цене (по 8 копеек за 1 га) продал немецкому герцогу Фердинанду Фридриху Ангальт-Кёттенскому, представителю немецкой династии Асканиев, для создания овцеводческой колонии герцогства Ангальт-Кёттен достаточно внушительных размеров территорию на юге тогдашней Российской империи в Одесской губернии.

В царском указе от 1 марта 1828 года значилось: «Цель сего поселения состоит в том, чтобы оно служило образцом большого благоустроенного сельского хозяйства, соединенного с фабричной промышленностью».

Так случилось, что буквально спустя всего лишь два с половиной года с момента приобретения земель в Одесской губернии герцог Фердинанд Фридрих Ангальт-Кёттенский умер в августе 1830 года. Так как Фердинанд был бездетным, то права владения Ангальт-Кёттена перешли к брату Фердинанда – Генриху.

В 1841 году землевладелец назвал местность по имени своего родового имения Аскания — Аскания-Нова.

В ноябре 1847 года князь Ангальт-Плессский герцог Ангальт-Кёттенский Генрих умер.

После смерти бездетного Генриха Ангальт-Кёттен отошёл сначала роду Агналт-Бернбурга, а затем владельцем становится Леопольд IV Фридрих рода династии Ангальт-Дессау.

И уже в 1856 году Аскания-Нова была продана семейству рода Фальц-Фейн. Именно так Фридрих Фальц-Фейн и стал полноправным владельцем удивительных земель Таврийского края. Где и создал свою изюминку — биосферный заповедник Аскания-Нова.

Наверняка многим известен это удивительный и, на мой взгляд, уникальный биосферный заповедник — Аскания-Нова. Известный и уникальный хотя бы потому, что он еще есть (существует и действует). Но о том, как удалось сохранить заповедник Аскания-Нова, чуть позже.

По сути, история появления и формирования заповедника Аскания-Нова началась еще во второй половине XIX столетия. В то время, когда еще юный Фридрих Эдуардович Фальц-Фейн, потомок немецких колонистов, осваивавших малороссийские степи и владевших этой территорией, начал создавать первые вольеры для птиц и зверей.

Уже тогда детское увлечение Фридриха стало делом его жизни, которому он оставался верен до конца своих дней. И к началу 80-х годов XIX столетия весть о необычном зоопарке с полувольным содержанием животных в безводных степях Таврической губернии России разнеслась по всей Европе. Заповедник удивлял не только своими масштабами, но и тем, что здесь появились необычные для европейских зоопарков животные: сайгаки и лошади Пржевальского, в большом степном вольере гнездились страусы, паслись антилопы, зебры и другие экзотические виды копытных.

Основатель степного оазиса изначально поставил высокую природоохранную планку, которую преодолел с запасом как минимум в сто лет. Вслед за зоопарком с 1887 по 1902 годы им закладывается дендрологический парк на искусственном орошении, а в 1898 году становится неприкосновенным на вечные времена участок типчаково-кочельной степи. Как достоверно свидетельствуют научные источники, к 1898 году в Аскании-Нова Фридрихом Фальц-Фейном была создана природоохранная структура, подобная той, что была принята за основу биосферного резервата решением сессии ЮНЕСКО только в 1972 году.

Одним из ярких событий этого уникального природного шедевра было посещение заповедника царем Российской империи Николаем II.

Весной 1914 года Николай II, нарушив дворцовый этикет, который запрещал императору останавливаться у частных лиц, воспользовался гостеприимством Фридриха Фальц-Фейна и приехал из Крыма в Асканию, чтобы посмотреть зоопарк, о котором уже тогда шла слава. «Меня встретили сам хозяин, — писал царь своей матери, — его сестра, брат, их малые дети. Они совсем россияне и простые в общении люди. Мне предложили чай в саду. Вокруг стола разгуливали цапли, утки, журавли, смотрели на нас, подходили и толкали клювами, выпрашивая хлеб. В степи под открытым небом живут разные олени, страусы. Удивительное впечатление, точно картина из Библии, как будто звери вышли из Ноева ковчега»... Это были удивительные, наполненные жизнью времена Аскания-Нова.

Но, к сожалению, уже спустя четыре года картина и события в Аскании резко меняются.

Чего только не пришлось испытать этому уникальному заповеднику во время безумства революции 1917 года, произошедшей в тогдашней Российской империи. Это и разворовывание заповедника, и жестокое уничтожение самих животных, вольеров, зданий, построенных для содержания животных, и даже стойла для животных подвергались уничтожению. Заповедник был на грани прямого и полного уничтожения.

В 1918 году матросы-большевики устроили в Аскании бойню, рубя головы редким животным и птицам с криком: «Вот вам, буржуи!», а Фридриха Фальц-Фейна (отправившегося в Москву просить у новой на то время власти уже Советской России о спасении заповедника) объявят немецким шпионом и заточат в Бутырскую тюрьму. Впоследствии Фридриха удастся спасти, и его отпустят из Бутырки, однако пребывание в тюрьме сказалось на здоровье Фальц-Фейна. Он был вынужден покинуть Россию. Многочисленное семейство расселилось по миру кто куда. Эдуард с отцом и матерью обосновались в Германии, потом переехали во Францию.

«Благодаря связям мамы я оказался в Лихтенштейне, тогда это была бедная европейская провинция, — вспоминал Эдуард Фальц-Фейн, племянник основателя заповедника. — Там и живу до сих пор»...

Однако благодаря упорству и борьбе Ф. Фальц-Фейна за сохранение заповедника ни войны, ни революции, ни мощная поступь социалистических преобразований и «побед» над природой не смогли сломать дух, заложенный основателем в Асканию-Нова.

В 1919 году заповедник был национализирован. Его преобразовывали, переименовывали, превращая то в центр гибридизации и акклиматизации

животных, то в институт животноводства степных районов, то еще во что-либо. Но при этом всегда оставались заповедные объекты: зоопарк, дендропарк и заповедная степь. Над Асканией простирается свободолюбивый дух могучего первенца заповедного дела, который с годами укрепляется, набирая мощь с каждым последующим поколением исследователей природы. Если во времена основателя площадь зоопарка составляла около 100 гектаров, то сейчас животные в полувольном содержании живут на площади 2330 гектаров, дендрологический парк из 28 разросся до 167 гектаров, а площадь заповедной степи увеличилась с 600 до 11 054 гектаров. В 1985 году заповедник Аскания-Нова решением Бюро ЮНЕСКО внесен в список эталонных территорий планеты и является биосферным резерватом. Нынешняя его площадь составляет 33,3 тысячи гектаров, включает заповедную степь (ядро), буферную зону и зону антропогенных ландшафтов и по праву является старейшим степным биосферным заповедником планеты и самым крупным среди европейских степных заповедных территорий. Биологическое разнообразие степных экосистем насчитывает более 500 видов высших растений и более 3000 видов животных. Многие виды, исчезнувшие за последние два столетия на огромных пространствах бывших степей Евразии, здесь продолжают существовать как обычные: ковыли — украинский, Лессинга, волосистый, тюльпаны скифский и Шренка, беллевалия сарматская, лук Регеля, василек Талиева, звездплодник частуховидный и другие. На протяжении теплого периода года степные виды трав разноцветной панорамой, словно переливаясь, меняют облик ландшафта. В зависимости

от доминирования в травостое цветущих видов он приобретает изумрудно-зеленые, голубые, сиреневые, желтые, серебристые и другие цветовые гаммы. Ковры из природных цветов сменяют друг друга до середины июня, после чего степь впадает в паузу покоя до сентября.

Своего рода аборигенный животный мир приспособлен к обитанию в сухом жарком климате. Над степью весь световой день льется песня степного, полевого и серого жаворонков, бьет перепел, парят луговые луны и степные канюки. Через нынешнюю территорию заповедника испокон веков проходит Азово-Черноморский миграционный коридор, которым ежегодно перемещается более 250 видов птиц в одиночку, десятками или громадными скоплениями в 40, 150 и даже до 500 тысяч особей. Наличие постоянного водоема в центре заповедного участка — Большого Чапельского пруда, привлекающего огромные скопления мигрирующих водоплавающих птиц, стало основанием для включения этой территории в Список водно-болотных угодий международного значения. Аскания-Нова — один из основных в Северном Причерноморье пунктов весенне-осенних скоплений серого журавля — до 44 тысяч особей, зимовок дрофы — до 2500 особей, краснозобой казарки — до 12 тысяч, белолобого гуся, кряквы и многих других видов.

Из млекопитающих в степи постоянно обитают барсук, лисица, волк, заяц-русак, множество представителей отряда грызунов. Пресмыкающиеся имеют в своем составе ряд раритетных видов: полоз сарматский, степная гадюка, медянка. В целом животный мир заповедной территории насчитывает 69 видов, занесенных в Красную книгу

України, 295 охорямюваних по Бернській конвенції, 104 — по Боннській конвенції, 12 занесених в Європейський червоний список.

Асканія-Нова по праву називається рукотворним оазисом в степах, оскільки з кінця XIX століття тут розвивається дендрологічний парк, зрошуєми артезіанськими водами. Вода понт-метотис-верхнесарматського горизонту протікає арыками під кожне рослина, даючи життя 1030 таксонам деревних рослин і більш ніж 680 видам трав'янистих. Це найбільш великий дендрологічний парк степної зони України, який з 1983 року має статус загальнодержавного. В ньому виростають 73 види рослин, занесених в Червону книгу України, і близько 100 — рідких для Євразії. Інтродуцтовані тут рослини озеленяють сьогодні багато парків і скверів субаридних областей не тільки України, а наукові зв'язи лабораторії дендропарку охоплюють чотири континенти.

Традиції Фальц-Фейна розводити зоопаркових тварин на великих просторах в стадах, стаях, косяках, гуртах отримали подальше розвиток. Асканійський зоопарк з напіввольним утриманням тварин довгий час залишався одним з найбільш великих парків світу, а також центром наукових досліджень по їх збереженню і поверненню в дикі природу. Асканія-Нова внесла основ-

ну лепту в збереження рідчайшого виду — лошади Пржевальського, появлення якої в Європі з Монголії почалося в 1899 році саме звідси. В 1992 році, після довгого відсутності в дикій природі, вид успішно повернутий з Асканії-Нова і Голландії в резерват Хустан-Нуру поблизу Улан-Батора. В Асканії-Нова, вперше в світі, ще в початку XX століття почалися спроби штучного осеєнення тварин, що дало неймовірний толчок в розвитку тваринництва. Програма наукових досліджень кінця двадцятих років XX століття по своїй екологічній спрямованості значно опережала дослідження великих центральних науково-дослідницьких інститутів. В сучасних умовах вчені заказника продовжують нарощувати науковий потенціал по дослідженню адаптивних особливостей диких тварин, перемещених в посушливі умови Юга України з інших кліматических зон, і відновлювати втрати зоопарків постсоветського простору. На сьогодні немає ні одного зоопарку України і постсоветського простору, де б не жили копитні або пташки асканійського походження. Багато видів пташок, що живуть на території зоопарку в вільних популяціях, мають можливість розселятися на простори планети. Географія цього розселення протікає від Західної Франції до Забайкалля і від Нової Землі до верхов'їв Голубого Ніла. Такого трансконтинентального значення сучасного біосферного заказника Асканія-Нова, унікального і безцінного по своїй цінності для всієї Землі.

Одночасно це найбільш великий на Юзі України еколого-освітній центр. Почата при Ф. Фальц-Фейне екскурсійна діяльність (в 1909–1910 роках 2–5 тисяч відвідувань в рік) продовжується, сьогодні кількість екотуристів становить близько 140 тисяч в рік.

Історія заснування і подальшого розвитку унікального біосферного заказника Асканія-Нова сама по собі служить неймовірним прикладом того, як слід записувати своє ім'я в історію людства, як це зробили незабутими благодійними нащадками Фрідріх Фальц-Фейн...

Но давайте звернемо увагу на ситуацію і позицію заказника Асканія-Нова з правової точки зору сьогодні. І повернемося до питання права успадкування або успадкованого права.

То, що заказник Асканія-Нова був непрямою частинною власністю, об'єктом нерухомості, правом власності, яким володів Фрідріх Фальц-Фейн, ні у кого не викликає ні сумнівів, ні заперечення даного

обстоятельства. К тому же не случайно именно благодаря вложенному труду Ф. Фальц-Фейна как собственника своего владения в воссоздание уникального заповедника и был назван сам биосферный заповедник Аскания-Нова именем Ф. Фальц-Фейна.

Обстоятельства, призвавшие Фридриха и его семью покинуть свои владения, были вынужденными, и я бы даже сказал, принудительными, а не самовольными. Фридрих не осуществлял какого-либо дарения, продажи своих владений и, в частности, самого заповедника Аскания-Нова. Он был лишен своего законного права владеть и быть собственником своих владений, в частности земельными владениями в тогдашней Таврической губернии. Лишен по обстоятельствам, не имеющим ничего общего с правом называться законными!

К сожалению, при жизни Фридрих Фальц-Фейн не смог дожидаться восстановления справедливости и возврата законного права собственности на свои владения в сегодняшней Херсонской области Украины.

Однако остался его племянник — барон Эдуард Александрович фон Фальц-Фейн, ныне здравствующий и живущий в Лихтенштейне.

Эдуард Александрович Фальц-Фейн неоднократно приезжал, впервые посетив Асканию-Нова в составе Советской Украины еще в 80-е годы. Он всячески старался помочь в сохранении, восстановлении уникального заповедника. Помогал в том числе и материально, по мере своих сил.

Ему пришлось столкнуться с недобросовестной банковской системой и отношением к нему во времена уже независимой Украины, когда привезя с собой наличные деньги для начала существенной реконструкции зданий зоопарка и заповедника Аскания-Нова, был вынужден провести перерасчет денежной суммы в национальную валюту Украины по сверхзаниженному курсу (в шесть раз). Но даже это не остановило его тогда от бескорыстного желания помочь в восстановлении, реставрации зоопарка и биосферного заповедника Аскания-Нова. Не остановило тогда (в 90-е годы), не останавливает и сегодня. Эдуард Александрович по-прежнему продолжает оказывать помощь заповеднику в целом.

Сама процедура унаследования права собственности, наследство, которое открылось на момент смерти, в соответствии с наследственным правом, законодательством Украины, думаю, достаточно хорошо известна многим моим коллегам. Но все же вкратце процитирую его.

В соответствии со ст. 1268 ГК Украины «Принятие наследства».

«3. Наследник, который постоянно проживал вместе с наследодателем на момент открытия наследства, считается таким, что принял наследство, если на протяжении срока, установленного ст. 1270 этого кодекса, не заявил об отказе от него».

Одновременно с этим по ст. 1269 ГК Украины «1. Наследник, который желает принять наследство, но на момент открытия наследства не проживал постоянно с наследодателем, должен подать нотариусу заявление о принятии наследства».

Придерживаясь законодательства Украины, принять наследство, если пропущен срок, нельзя, но существует возможность установления дополнительного срока на принятие или возможность получить согласие принявших наследников. Если есть принявшие наследники и они не возражают против принятия наследства наследником, пропустившим срок, процедура достаточно проста: с их согласия наследник пишет у нотариуса заявление о принятии наследства и вступает в наследство наравне со всеми. Если же принявших наследников нет или они возражают против вступления в наследство пропустившим срок наследником — без судебного процесса не обойтись. Необходимо будет доказать уважительность причин для пропуска срока на принятие наследства. Наследнику следует подать заявление в суд об установлении дополнительного срока на принятие наследства. Если суд сочтет причины уважительными, то решением суда будет установлен дополнительный срок на принятие наследства. В течение срока, указанного в решении суда, наследник должен пойти к нотариусу и написать заявление о принятии наследства. Наследнику следует учитывать, что повторное установление дополнительного срока на принятие наследства действующим законодательством Украины не предусмотрено, поэтому установленный судом срок пропускать нельзя.

Таким образом, в соответствии со ст. 1272 ГК Украины:

1. Если наследник на протяжении срока, установленного ст. 1270 данного кодекса, не подал заявление о принятии наследства, он считается таким, что не принял его.

2. С письменного согласия наследников, которые приняли наследство, наследник, который пропустил срок на принятие наследства, может подать заявление о принятии нотариусу по месту открытия наследства.

3. По иску наследника, который пропустил срок на принятие наследства по уважительной причине, суд может определить ему дополнительный срок, достаточный для подачи им заявления на принятие наследства.

Но давайте затронем еще один наиболее уместный в данном случае унаследования сегмент правового процесса.

Реституция!

Реституция (от лат. *restitutio*) — восстановление, отозвание, возвращение прежних прав и преимуществ.

В международном праве — это форма материального возмещения ущерба в результате неправомерного международного акта путём восстановления состояния, существовавшего до его совершения. Может осуществляться различными способами.

В гражданском праве — это последствие недействительности сделки, заключающееся в возврате сторонами всего полученного по сделке. При невозможности вернуть товарные ценности в натуральном виде возвращается их стоимость в денежном выражении.

Существует также реституция национализированного имущества.

Как пример: после появления СССР многие законные собственники своего имущества, своих земельных владений были незаконно лишены своего права собственности, права распоряжаться, владеть своим недвижимым, земельным имуществом. Одновременно с этим многие из ныне здравствующих законных владельцев своего имущества, оставшегося в те годы в СССР, были вынуждены покинуть на то время бывшую Российскую империю и живут за рубежом...

В 90-е годы XX века в Прибалтике (Литва, Латвия, Эстония) и ряде стран Восточной Европы (Чехия, Болгария, Венгрия, Румыния) были приняты законы о реституции национализированного в 1940-е годы имущества. В соответствии с ними бывшие собственники или их наследники вправе претендовать на передачу им государством в собственность объектов недвижимости. Но нужно отметить, отношение к этим законам в прибалтийском обществе неоднозначно.

В Литве основные принципы реституции введены двумя законами: «О процедуре и условиях восстановления прав собственности на существующую недвижимость» и «О земельной реформе».

В Латвии основные принципы реституции введены двумя законами: «О денационализации домовладений в Латвийской Республике» и «О возврате собственности религиозным организациям». Однако, несмотря на завершение процесса денационализации, например, еврейские общественные организации продолжают поднимать вопрос о реституции еврейской собственности при поддержке со стороны Израиля и США.

В Польше законопроект о реституции был подготовлен к 2001 году, но президент наложил на него вето, и взыскание собственности производится в судебном порядке. Только за десять лет государство выплатило по 734 искам бывших собственников и их наследников около 962 млн злотых. Что касается национализированной собственности религиозных организаций, то для её возврата уже в 1989 году были созданы специальные комиссии. По некоторым оценкам, на начало 2010-х годов польская католическая церковь вернула около 69 % своего национализированного имущества.

В Чехии же в июле 2012 года был принят закон о реституции всем религиозным организациям имущества, отобранного у них после 1918 года. Предполагается, что возвращено будет имущества на 3 млрд евро (в том числе 2,5 тыс. зданий, 175 тыс. га лесов и 25 тыс. га земли). Также государство выплатит в счет невозвращаемого имущества конфессиям 2,5 млрд евро. Однако при этом к 2030 году будет прекращено государственное финансирование деятельности религиозных организаций.

В Сербии закон о реституции и компенсации был принят 27 сентября 2011 года как одно из предварительных условий перед вступлением Сербии в состав Евросоюза и вступил в силу 6 октября 2011 года. Рассмотрение исков о реституции имущества, национализированного после 9 марта 1945 года, было прекращено за истечением сроков давности 3 марта 2014 года.

До настоящего времени граждане США и кубинские эмигранты в США ставят вопрос о реституции собственности, национализированной после победы Кубинской революции в 1959 году. Принятый в 1996 году закон Хелмса–Бертон предоставляет гражданам США и компаниям США право преследовать в судебном порядке лиц, использующих американскую собственность, национализированную после Кубинской революции, в порядке реституции и на основании судебного решения, принятого судом США.

В Украине же пока нет действующего закона о реституции. Однако, например, представителями еврейской общины неоднократно поднимался вопрос о реституции собственности, принадлежавшей евреям в период до 1917 года. 1 июля 1993 г. был составлен меморандум-соглашение между ВЕРО (Всемирная еврейская реституционная организация) и представителями еврейских организаций и общин Украины о совместных действиях по вопросу реституции, в начале 1994 г. ВЕРО и Ассоциация еврейских организаций и общин Украины подписали договор о совместной деятельности

по описанию и возвращению еврейской общинной собственности. Вопрос сохраняет актуальность и в наше время, реституция еврейской собственности рассматривается (со стороны еврейского народа) как желаемое условие евроинтеграции Украины. Но одновременно с этим юрист-международник юридической компании «ОМП» Роберт Хорольский напомнил, что «согласно одному из двух главных документов ЕС, права на собственность выведены за рамки компетенции Евросоюза». Кроме того, вопрос о реституции собственности поднимали Украинская греко-католическая церковь и крымскотатарские организации.

Затронем также реституцию частной, семейной, родовой собственности.

На фоне национализации и приватизации народнохозяйственных объектов (артельного, кооперативного, национального (народного) объектов) восстановление в правах совладельцев, как частного собственника, по правам наследования и реституции согласно гражданской доле акций предприятия.

Пример. Предприятия, находящиеся в управлении государства, приватизированные с нарушением прав совладельцев без промежуточной формы акционерного товарищества, нарушают права трудовых коллективов, являющихся совладельцами данных предприятий и лишённых права собственности подложными документами от временных организаций-прокладок, осуществивших противозаконную «приватизацию предприятия» с перепродажей или передачей третьим лицам (юридическим, физическим), акционеров, не имеющих права прямого наследования предприятия, в нарушении приоритетов истинных совладельцев, имевших именные сертификаты на своё предприятие согласно трудовому стажу работы на предприятии, а также второе-третье поколение работы на предприятии.

Пример реституции жилья, полученного противоправным способом, по подложным документам и в нарушение прав приоритетного получения жилья льготной категории. Например, молодых специалистов оставляли без жилья сотрудники, на то прав не имеющие. Таким механизмом злоупотребляли, ограничивая приток молодых кадров и качественной смены на ведущие предприятия, вузы, академические институты, специальные конструкторские бюро. Обязательным условием реституции является правовое и адек-

ватное кадровое обеспечение судебных институций и соблюдение прав человека.

В СССР права человека на жильё нарушались нередко оговором и доносом в НКВД для получения выгоды. Например, имея комнату в коммунальной квартире, за счёт ареста (расстрел или заключение) соседа многие стали владельцами отдельной квартиры. Так получали проблемные квартиры многие юристы, поступая на службу в МВД или прокуратуру, суд и др. ведомства, позволяющие получать служебную информацию о гражданах и имея доступ или поддержку в схемах «легализации» проблемного жилья. Это касается также рейдерских способов смены собственника на предприятии и его недвижимости и активов.

Реституция после освобождения оккупированных территорий должна быть законодательно обеспечена. Если законы не прописаны в деталях, то приоритет имеют нормы международного права и прав человека...

Украина идет в Европу! По крайней мере так называют представители правительства нашей страны сегодняшние инициативы и действия Украины.

Практика применения и осуществления реституции в странах, вступивших в Евросоюз, уже достаточно четко себя определила: реституция выполняется в соответствии с законодательством стран-членов Евросоюза, соответствуя политико-правовым нормативам Евросоюза.

Наверняка, будем надеяться, Украина еще до вступления в Евросоюз (как показатель своей инициативы евроинтеграции) подготовит и примет соответствующие законопроекты, касающиеся реституции частной, семейной и родовой собственности.

И мы станем свидетелями восстановления справедливости, а не просто возврата права собственности на земельные владения рода фамилии Фальц-Фейнов. Хотя бы этого владения.

Ведь еще благодаря усилиям и трудам Софьи Богдановны Фальц-Фейн (уроженки Кнауфа, представительницы также рода Фальц-Фейнов и известной как крупная предпринимательница Таврической губернии времен второй половины XIX — начала XX веков) существует когда-то бывшее еще ее собственностью село и порт Хорлы (Херсонская область, Украина), немалое число заводов и предприятий...

Но об этом уже в другой истории...

“ Великие об адвокатах ”

Петр I (1672–1725)

Российский император

«Когда адвокаты у сих дел употребляются, оные своими непотребными пространными приводами судью более утруждают, и оное дело только паче к вящему пространству, нежели к скорому приводят к окончанию».

Высказывание Петра I при посещении Вестминстер-Холла (судебного присутствия) и его отношение к адвокатам, которых ему представили как законников

«К чему законники. Во всем моем царстве есть только два законника, и то я полагаю одного из них повесить, когда вернусь домой».

Екатерина II (1729–1796), Российская императрица

«Адвокаты и прокуроры у меня не законодательствуют и законодательствовать не будут, пока я жива, а после меня будут следовать моим начинаниям».

Николай I (1794–1855)

Российский император

«Кто, кто погубил Францию, как не адвокаты?... Кто были Мирабо, Марат, Робеспьер и другие?! Нет, пока я буду царствовать, России не нужны адвокаты, и без них проживем».

В. И. Владимир Ульянов-Ленин (1870–1924)

лидер партии большевиков

«Адвоката надо брать ежовыми рукавицами, ставить в осадное положение, ибо эта интеллигентская сволочь часто паскудничает...»

Наполеон I (1769–1821)

Французский император

«Я хочу, чтобы можно было отрезать язык всякому адвокату, который употребит его против правительства».

*Даниел Уэбстер (1782–1852)
американский политик*

«Хорошие адвокаты в большинстве своем честно живут, усердно работают и умирают в бедности».

Чарльз Диккенс (1812–1870), английский писатель

«Не будь плохих людей, не было бы и хороших адвокатов».

*Франсуа Этьен Молло (1794–1870)
французский адвокат,
автор свода «Правил адвокатской профессии во Франции»*

«Бескорыстие, предписываемое профессией, требует, чтобы адвокат довольствовался скромным гонораром, чтобы, в случае несостоятельности клиента, он вел его дело безвозмездно, с таким же рвением, как дело самого богатого человека».

«Адвокат не должен набирать слишком много дел; если излишек их не всегда доказывает корыстолюбие, так уж во всяком случае убивает талант».

«Достоинство частного человека есть личное достояние; достоинство адвоката есть достоинство всего сословия».

*Антуан Луазель (1536–1617)
выдающийся французский юрист*

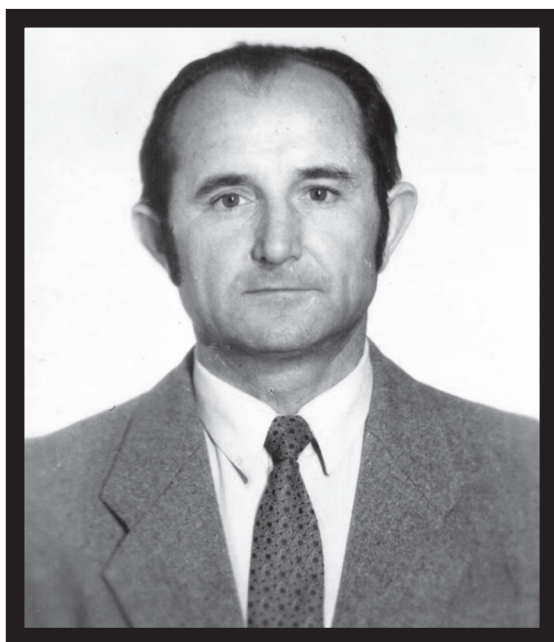
«Адвокатура требует всего человека».

«Нет ни принца, ни самого знатного, ни самого богатого человека, которому не могли бы понадобиться советы и содействие адвоката в наиважнейших делах, не только касающихся имущества, но и чести, а случается и жизни».

Неизвестный (пока жив)

«Адвокат по уголовным делам найдет тринадцать лазеек в десяти заповедях».

Пам'яті колеги Віктора Степановича СТЕБЛІВСЬКОГО

Наш колега адвокат Віктор Степанович Стеблівський пішов із життя 27 березня 2016 року. Ми всі знали його як просту порядну людину, яка сумлінно виконувала свою роботу, прагла завжди бути справедливою і у роботі, і у житті.

Добросовісно трудився юрисконсультантом, суддею. До життєвих негараздів ставився з терпінням і притаманною йому мудрістю.

Віктор Степанович безмірно пишався своєю родиною. Він виховав двох доньок,

любив своїх двох онуків, дочекався правнука.

Колектив ПОО «Центральна адвокатська контора міста Одеси» з теплом і повагою пам'ятає і буде згадувати Віктора Степановича, який пропрацював у конторі понад 25 років.

*За дорученням і від імені колективу
ПОО «Центральна адвокатська
контора міста Одеси»,
завідуючий конторою
І. І. Ярош*